

Nagy dobás

Igen, ez zsargon – nem illik egy szakmai folyóiratba. Ráadásul nem is egy dobás, hanem kettő... Adhattuk volna azt a címet is, hogy Közbeszerzés. Tárgyszerűen fedne sok mindent, ez nem zsargon, de félő, hogy a „vonzó, érdeklődést felkeltő” cím láttán többen kapásból a polcra teszik a magazin e számát...

És ezt nem akarjuk. Már csak azért sem, mert az utóbbi évek méreteiben is legjelentősebb, leginkább kiterjedt drámapedagógiai tárgyú akcióiról, programsorozatairól szeretnénk számot adni, egyben azokról írásos nyomot hagyni. „Drámamúzeum” – mert nem szeretnénk, ha ezek a programok gyorsan elfelejtődnének. Tudjuk: az, amit nem kísér napjaink agresszív marketingje, az még a „szakmai köztudatba” sem kerül be. Nem kenyerünk ez a fajta reklám (meglehet, nem értünk hozzá, de nem is akarunk), így azt nem is tűzzük célul magunk elé, hogy ezekről a szakmai programokról aztán mindenki tudjon, aki él és mozog és látott már élő drámapedagógust, de legalább a teljes feledéstől szeretnénk megóvni azt, ami értéként kitermelődött szakmai létünk utóbbi éveiben. (Tesszük ezt annak árnyékában, hogy a jól szervezett reklámok megpróbálnak értékévé nyilvánítani sok mindent, ami egyéb jogon erre a címre nem pályázhatna.)

Olyan szakmai programokról lesz szó a magazin 2007. évi, drámapedagógusoknak szóló különszámában, melyek kapcsán igazak a következők:

- rengeteg emberi energiát igényeltek fejlesztőktől, szervezőktől, résztvevőktől egyaránt;
- kidolgozásuk és megvalósításuk hosszú időtartamot, kb. 2-3 évet fedett le;
- közbeszerzési eljárás keretében, száz oldalas pályázati dokumentumok legyártásával nyerhettük el a megvalósítás lehetőségét;
- ezek a programok célfeladatokra sok pénzt hoztak és rögvést vittek is el;
- a programok alapját képező fejlesztések önmagukban jelentős eredménynek tekinthetők;
- mindegyik program tömegeket mozgatót meg;
- és ezek a programok (a fentiekkel együtt) szakmai körökben jelentőségük alatt, vagyis alig ismertek.

A két programsorozat közül az elsőnek neve volt: Impulzus-tábor. A másodiknak az sem, csak hosszas körülírása: Drámapedagógia – a hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelésének elősegítésére (bevezetés a tanítási drámába: felkészítés egyes dramatikus módszerek és technikák együttnevelési célú pedagógiai alkalmazására.) 60 órás tanfolyamok, melyeket 40 órás mentorálás követ...

Akkor ez itt most a múzeum...

Sokkal hosszabban foglalkozunk a régebbivel, a 2003-2004-ben kitalált, kidolgozott, megszervezett és lebonyolított Impulzus-táborokkal. Terjedelmileg rövidebben foglalkozunk az integrációs pedagógiai tevékenységet szolgáló képzéseinkkel és azok utóéletét jelentő programokkal. Ezen akciónknak éppen csak a vége felé járunk: még nem fejeztük be sem a szakmai, sem a gazdasági elszámolást. Itt a visszatérés, a folytatás reményével tesszük, amit teszünk: gyors és szubjektív visszajelzést adunk a szakmai közönségnek azon kollégáink tollából (billentyűzetéről) származó vallomásokkal, akik a 2006-2007-ben lebonyolított drámapedagógiai képzések élcsapata voltak: tréneinktől/mentorainktól...

Impulzus-tábor

komplex prevenció táborprogram 11-16 év közöttiek számára

Történeti visszatekintés – a tábori munka kezdetei

Az **Országos Bűnmegelőzési Központ** megrendelésére a Marczibányi Téri Művelődési Központ által felkért szakemberek 2003-ban létrehoztak egy három részből álló szakmai programot: az „Impulzus” elnevezésű komplex prevenció táborprogramot. A felkért drámapedagógusok *Kaposi László* alkotó szerkesztői irányításával dolgoztak. Mindhárom program kiindulási pontként kezelte, figyelembe vette, részben adaptálta a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ alábbiakban megadottakkal azonos című tábori programjait – ld. A legyek ura, EPOSZ, Kakukkfészek.

Az Impulzus programegyüttese másfél év alatt, 18 táboron keresztül, – táboronként minden esetben két altáborral – vagyis 36 esetben valósult meg, mindegyik alkalommal a Magyar Drámapedagógiai Társaság szervezésében. Az egyes programok:

- **A legyek ura** – 11-12 éveseknek (a program kidolgozója, írója *Lipták Ildikó* és *Romankovics Edit*)
- **Emberi Problémákat Orvosló Szolgálat – EPOSZ** – 13-14 éveseknek (a program kidolgozója, szerkesztője *Takács Gábor*)
- **Kakukkfészek** – 15-16 éveseknek (a program kidolgozója, írója *Kaposi László*)

A program elméleti-módszertani alapjai

A drámapedagógia és a színházi nevelés olyan művészeti nevelési, oktatási módszer és eszköze, amely a jövő generációját az emberi értékek középpontba helyezésével, a személyiség teljes körű fejlesztésével neveli. A színházi technikák, a dramatikus eszközök használata lehetővé teszi, hogy a problémákkal, konfliktusokkal, veszélyes élethelyzetekkel való találkozás, ezen helyzetek megélése, megértése, a helyzetekben való megnyilvánulás, működés megtapasztalása egy, a játék által meghatározott és megszállott, védett keretben történjen.

Hosszú évek óta bizonyítják az ország minden területén, többféle formában dolgozó drámapedagógusok és a színházi nevelési társulatok, hogy ez a módszer, ez az eszköze, alkalmas a különböző korosztályú gyerekek problémáinak kezelésére. A TIE (a Theatre in Education, a „színház a nevelésben” módszereit alkalmazó) társulatok találkozása a gyerekcsoportokkal többnyire egyszeri, de még a drámapedagógusoknál (itt és most a DIE, a Drama in Education módszereit alkalmazó tanárokról van szó) is csak ritkán esetekben tud megvalósulni a folyamatos, időben kiterjedt – és nem 45 percre szabdaltnak – együttes munka. A TIE esetében jelentős a „közönségigény”, az iskolák keresik a programokat, aki már volt egyszer, az visszatér, ezzel az iskolák visszajelzik a minőséget –, de a visszatérésekkel is legfeljebb az évenkénti találkozások gyakorisága teremtődik meg. Ehhez képest jóval hatékonyabb a nevelési folyamat lehetőségének biztosításával az a fajta tábori együttlét, amire az alábbiakban részletezett szakmai program épül.

A program általános célja

A kezdeményezés célja, hogy a tanulók olyan szakmai programban vehessenek részt, ami korszerű pedagógiai eszközökkel kívánja elérni azt a hatást, amire az iskolai keretek között nem vagy csak ritkán adódik lehetőség. Az Impulzus-tábor keretét és lehetőséget ad arra, hogy egy intenzív, öt napos együttlét során olyan hatásúvá és erejűvé nőhessen a drámatanárok és a színházi nevelési társulatok foglalkozásai segítségével a korosztályi problémákkal való találkozás, ami – jó esetben – nagyon erős, akár sorsfordító hatású is lehet a gyerekek és fiatalok számára.

A táborok működési rendje

Külön szakmai programok készültek a 11-12 évesek, a 13-14 évesek és a 15-16 évesek részére. Három életkori csoportra bontva valósultak meg a táborok, egy-egy táboron belül *életkorilag homogén altáborok* részvételével. Mivel a résztvevők életkora miatt az altáborok csak a nekik szóló programmal foglalkozhattak, előfordulhatott, hogy a tábor mindkét fele önállóan, de ugyanazon a programon dolgozott, azonban ha volt életkori eltérés a két altábor között (például az egyikben 11-12 évesek, a másikban 13-14 évesek voltak), akkor az elkülönülés a programokban is megjelent. A szervezés nem vállalt fel olyan eseteket, amikor a két szélső korcsoporthoz tartozók kerültek volna egy turnusba, erre csak a szomszédos korcsoportok esetében volt lehetőség.

A 90 tanuló két altáborban dolgozik 5-5 fő drámapedagógus közreműködésével. A gyerekek kísérő tanárai csupán a szabadidőben felügyelik a tanulók tevékenységét. A két altábor programja csupán néhány ponton kapcsolódik egymáshoz, ezeken kívül elszigetelten dolgoznak. A kapcsolódási pontok: egy esti program keretében ismerkedő-kapcsolatteremtő játékokon vesznek részt a gyakran különböző településekről érkező gyerekek, egy alkalommal rendeznek a számukra „diszkót”, a szabadidős és sportprogramok közösek, valamint a tábor utolsó napján dramatikus formák felhasználásával beszámolnak egymásnak arról, hogy ki milyen témát dolgozott fel, illetve hogy a vizsgált témák kapcsán milyen eredményekre jutottak.

A résztvevők

Mivel a tábori programok megvalósítására oktatási időszakban, a 2003/04-es tanévben és a 2004/05-ös tanév első félévében került sor, ezért a Magyar Drámapedagógiai Társaság az iskolákkal kialakított kap-

csolatrendszerére épített: az ország 30 településéről érkeztek csoportok a táborba, kis községektől, kisebb városoktól a megyei jogú városokon át a fővárosig a települések széles skáláját átfogva.

A táborok szakmai irányítói

A táborokban végzett munkára 24 fiatal, de jelentős gyakorlati tapasztalattal bíró színész-drámatanár, drámapedagógus kapott felkérést (meghívást). Felkészítő képzésük azt célozta, hogy a kiválasztott pedagógusok megismerjék az egyes programokat, és hogy képessé váljanak a szakmai programok megfelelő odafigyeléssel, szaktudással és hatékonysággal történő levezetésére. Körükből került ki táboronként az a 10 szakember, aki az aktuális tábori turnus programját megvalósította.

A táborok programjának folyamatos résztvevője volt a TIE-foglalkozások biztosításával két színházi nevelési társulat: a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ és a Káva Kulturális Műhely. A két társulat közül a Kerekasztal tagjai a TIE-foglalkozások megtartásán kívül rendszeresen vettek részt tanárként és foglalkozásvezetőként is az Impulzus-táborokban.

A foglalkozásvezetők, a drámatanárok, a TIE-társulatok és az iskolai csoportok szervezése rendkívül nagy munka volt. Ennek koordinálása *Juszcák Zsuzsa* vezetésével, *Tóth Adél* és *Kilián Mária* közreműködésével történt.

A tábori programok szerkezete

Mindegyik program szerkezetiileg egy-egy kerettörténet által meghatározott, a tábor öt napos időtartamán (hétfőtől péntekig) végighúzódnó játék határai közé épül. Az adott kereten belül történik meg a korosztály prevenciót igénylő problémáinak feldolgozása a drámatanárok munkáján valamint altáboronként egy-egy „kívülről érkező”, a program kerettörténetétől független TIE-foglalkozás (színházi előadás és feldolgozó program) segítségével.

A kerettörténetbe épített drámafoglalkozások és a már említett színházi nevelési programok mellett a táborok szerves részét képezték olyan közös játékok, speciális kiegészítő programok, foglalkozások, amelyek kiterjesztették, még szélesebb körűvé, izgalmasabbá és érdekesebbé tették a tábori munkát.

Az egyes tábori programok fő témái

A) A LEGYEK URA

1. **A 11-12 éveseknek** szóló foglalkozássorozat képzeletbeli világának felépítése: a figurák és azok viszonyrendszerének közös megalkotása. (A történet szerint ekkor még Londonban vagyunk... Kipróbálhatjuk az iskolások szerepét, milyen viszonyok, nehézségek vannak az iskolában: Milyen egy összetartó iskolai osztály? Ki a vezér a csapatban? Milyen az iskolai hős? Iskolai szabályok, hogyan működünk együtt a tanárokkal? stb.)
2. A szigeten... Ahhoz, hogy életben maradhassunk, milyen szabályokat, milyen törvényeket kell meghoznunk? Hogyan lehet azokat betartani, betartatni? Szükség van-e büntetésre? Ha igen, hogyan büntessük meg egymást? Ki ítéljen?
3. Főnökválasztás. Milyen lenne a jó vezető a szigeten? Hogyan válasszunk főnököt? Győzzük meg a másikat! Mit tehet a vezetőnk vagy a közösség, ha néhányan a sziget kínálatából az erjedt gyümölcsöket választják, s így rendszeresen részegeskednek. Miért teszik ezt? Mit kellene változtatni?
4. Ha valaki nem elégedett a főnökválasztás eredményével és megpróbálja átvenni a hatalmat... Miért pártolhatnak át gyerekek egy erőszakosabb vezetőhöz? Mit kezdünk a csapaton belüli erőszakkal? Üssek-e, ha engem ütnek (vagy ha a társamat ütök)?
5. Ha belátjuk, hogy egy nem teljesen becsületes főnök vezetése alatt élünk, milyen lehetőségeink vannak, hogy megszabaduljunk tőle? Mi a helyes megoldás?
6. Megmenekülünk. Ránk találnak a felnőttek és visszavisznek Angliába. Hogyan értékeljük mi, illetve mások (pl. a felnőttek, a társadalom intézményei, köztük a jog) a szigeten eltöltött napokat? Tudunk-e még együtt élni a történetek után? Szereztünk-e olyan tapasztalatot, ami a hétköznapi életünkben is hasznosítható?

A kérdésekre a közös válaszokat játékban kereshetjük és találhatjuk meg! Mindegyik játék egy-egy komoly konfliktusforrással foglalkozik, és ha csak egy kicsike választ találunk, az már fontos eredmény lehet a *megelőzésben*.

B) EPOSZ

13-14 évesek részére EPOSZ címmel az ötnapos munka során naponta változó témájú, különböző erkölcsi dilemmákat vizsgáló program született.

A tábor vezérfonalát egy keretjáték adja, mely az EPOSZ fantázianevevet kapta¹ (Emberi Problémákat Orvosló Szolgálat). A résztvevő iskolai osztályok lehetőséget kapnak egy olyan szervezet játékbeli felépítésére, amelyik kifejezetten ennek a korosztálynak problémát, gondot jelentő helyzeteket, témákat vizsgál, ezzel szervesen kapcsolódik az Impulzus-tábor általános céljaihoz, konkrétan pedig olyan veszélyek, mint például a kábítószer, alkohol, bűnözés stb. aktív cselekvésen keresztüli vizsgálatához.

A résztvevők az öt játéknapon az EPOSZ munkatársai: a fiktív szervezet tagjaiként ügyeket, eseteket vizsgálnak meg komplex drámaórák és egyéb dramatikus tevékenységek segítségével.

Az egyes drámanapokon egy-egy fontos problémával és egy-egy olyan történettel találkoznak a résztvevők, ami tartalmazza ezt a problémát. A történetek szereplői, hősei nehéz helyzetekbe kerülnek, kezdeniük kell valamit egy súlyos és életük egészségét meghatározó problémás helyzettel. A játékban az EPOSZ munkatársaiként részt vevő gyerekek a felkínált történetek hőseinek szerepében, a történetek adta szituációkban próbálnak meg érvényes megoldási lehetőségeket keresni. Ez a keresési folyamat természetesen azzal jár együtt, hogy a drámatanár segítségével több szemszögből, több oldalról, alaposan és mélyen vizsgálják a problémát, amire aztán megpróbálnak megoldási javaslatokat kidolgozni. A lényeg nem mindig a megoldás, hanem az, hogy a program megpróbálja ráébreszteni a 13-14 éves gyerekeket arra, vegyék észre, ismerjék fel a problémákat maguk körül, vizsgálják meg azokat, legyenek képesek elemezni a veszélyhelyzeteket, majd mindezek után tudjanak felelősen megoldásokat találni illetve dönteni.

Az első téma – amivel az EPOSZ foglalkozik a munka során – a valóság és a képzelet, sokszor a média által már befolyásolt és módosított képzeletvilág összezsúfolását, annak komoly veszélyt jelentő hatását vizsgálja. A történet arról szól, hogy egy ponyvaregény illetve különböző militáns reklámfilmek hatására két brit fiatal az elit kommandó tagjának képzeletét magáé, és ezen téveszme hatása alatt brutális gyilkosságot követ el. A játékos gyerekek vizsgálni próbálják a helyzet körülményeit. (Forrás: *Szaunder Erik* Ponyvaregény című drámaórája.)

A második történet, amit játék során feldolgozunk, három fontos témát is érint. Egyrészt a drog problémáját, másrészt az osztályközösségként vállalt és osztályközösségként vállalható felelősség súlyát, harmadrészt azt a nagyon érzékeny problémát, hogy lehet-e, létezhet-e és működhet-e bizalmi viszony tanár és diákjai között. A foglalkozás sokrétűségét egy olyan történet adja, amelynek szereplői középiskolások. Kedvelt tanárunk, – szabálytalanul –, egyedül viszi őket kirándulni, de ezt azért teszi, mert nem akar csalódást okozni diákjainak. Az osztály és a tanár megegyeznek szabályokban, és a gyerekek elfogadják azt is, hogy nem mennek ki a szálláshelyről villanyoltás után, és nem fognak drogot és alkoholt használni. Ennek ellenére egy fiú és egy lány, az osztálytársak tudtával, kiszökik éjszaka füves cigit szívni. A megszegett ígéretet a kedvelt tanár felfüggesztését eredményezik. Ezt a súlyos problémát járják körül a gyerekek a közös játék során a drámatanárokkal. (Forrás: a Káva Kulturális Műhely Fű alatt című drámaórája.)

A foglalkozássorozat **harmadik része** a Hírvadászok címet viseli. A gyerekek problémakutató újságíróként azt a települést vizsgálják, ahol a tábor éppen van: a játék során az adott település lakóinak legfontosabb problémáit kell feltérképezniük, felmérniük és megoldási javaslatokat is kidolgozni ezekre. (Forrás: a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ 1993-as, nyári játéksorozata, melyet utána több alkalommal is megismételt a társulat.)

A negyedik történet, amivel a játék során a résztvevők találkoznak, egy olyan bandáról szól, melynek egy lány a vezetője. Ez a lány megzsarolja egy osztálytársnőjét, hogy lopjon neki pénzt az anyjától. Mindezt azért teszi, mert a édesanyját a megzsarolt lány anyja kirúgta a munkahelyéről, lopás miatt. A nagyon összetett problémájú foglalkozásban fontos elem, hogy a bandavezér lány anyukája azért lop, mert a megélhetésükhöz ez szükséges, és a bandavezér lány nem randalírozó, bűnöket elkövető banda, hanem egy normális diákbanda vezetője. A zsarolás, lopás, bandázás problémáit egy izgalmasan telített, szerteágazó történet keretei között lehet vizsgálni, és ez lehetőséget ad arra, hogy a problémák több oldalról, több szemszögből való vizsgálatára hívjuk a játékos gyerekeket. (Forrás: *Jonathan Neelands* A banda bosszúja című órája.)

¹ Az EPOSZ – Emberi Problémákat Orvosló Szolgálat elnevezést a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ használta a 90-es évek első felében egy fél év időtartamú „játékszínházi” sorozatában. (A szerk.)

Az ötödik történet a foglalkozássorozatban a nem kívánt terhességgel foglalkozik. Egy 16 éves szerelmespár történetén keresztül vizsgálja azt, hogy mit lehet tenni, merre lehet lépni, hogyan és milyen irányba lehet mozdulni és dönteni akkor, amikor valaki helyzetbe kerül. (Forrás: *Farkasné Takács Judit Réka és Gergő* című órája és *Radka Svobodova* abortuszról szóló játéka.)

C) KAKUKKFÉSZEK

A 15-16 évesek korcsoportja számára *Ken Kesey* Száll a kakukk fészkére c. regénye alapján készült a foglalkozássorozat. Az egyes foglalkozásokról részletesebben:

Kakukkfészek/1.: Előre elkészített személyi dossziék alapján, amelyek tartalmazzák a megajánlott figurák legfontosabb tulajdonságait, a fiatalokkal közösen felépítjük a foglalkozássorozat képzeletbeli világát, illetve annak legfontosabb elemeit: azokat a figurákat, akiket – a tevékenységre jellemzően – kisebb csoportokra szétválván „gondozunk” majd a későbbiekben. Ha kötünk, akkor oldanunk is kell, vagyis szabadságot adni, tehát Az adatlapokon lesz jó néhány olyan pont is, amelyekre a „kórházi” dosszié nem tudja a választ: amit a tábor munkájában részt vevő fiataloknak kell kitalálniuk. Főleg a figurák múltja lesz ilyen. A kontextus építésének következő fázisát a figurák életre keltése jelenti: többek között olyan helyzetekben nézzük meg őket, amelyek magyarázatot adhatnak arra, hogy miért kerültek be az intézetbe. Ennek során természetesen a társadalom által deviánsnak tartott viselkedési módokkal, megnyilvánulásokkal foglalkozunk, illetve a társadalomnak ezekre adott reakciójával. A dráma és a színház formáinak együttes alkalmazásakor a magatartások elítélése helyett (a játékbeli részleges azonosulás miatt) a megértés is jelentkezik. A játék során a résztvevők természetesen megtapasztalhatják a mindenkori másik fél helyzetét is, azt, hogy milyen nehéz a különös, furcsa (stb.) viselkedések kezelése a különös, furcsa (stb.) emberekkel együtt élők számára.

Kakukkfészek/2.: A kórházi osztály világában problémát jelentenek azok, akik „függőként” kerülnek be... Mielőtt a „mit kezdünk vele most” kérdéssel foglalkoznánk, időben visszaugorva megnézhetjük azt, hogy mitől vált olyanná az osztály új tagja, amilyenné, vagyis pl. milyen hatásokra nyúlt a droghoz vagy az alkoholhoz. Foglalkozhatunk azzal is, hogy mit tehetett volna ehelyett. Érinthetjük azt a kérdést is, hogy kié a felelősség annak kapcsán, hogy a zárt intézet sorsa részévé vált...

Kakukkfészek/3.: Ahogy kialakult a kórházi osztály világa, jelentkezhethet a bonyodalom, mégpedig egy újabb figura személyében. Ez a szerep eleinte a drámatanároké, később a résztvevők is magukra vehetik. Mivel McMurphy figurájából mozgatható a cselekmény, ezért is fontos, hogy tanár játssza, de később, ha a figura elfogadottá (és feltehetőleg) „hőssé válik”, akkor már a fiataloké is lehet. McMurphy botrányhősként jelenik meg, majd a regényben hamar vezérré válik. Ennek kapcsán a játékban foglalkozhatunk azzal a kérdéssel, hogy kinek a dominanciáját (milyen vezért) kell vagy nem kell elfogadnunk, mit kell megtennünk, illetve nem szabad megtennünk a vezér kérésére/parancsára? Mit lehet kezdeni azzal a helyzettel, ha a vezér törvénytelen cselekedetre akar rávenni bennünket? A vizsgálható témák közé tartozik az is, hogy mit kezdünk azzal a vezérrel, aki már nem kell? Hogyan lehet lecserélni a vezért?

Kakukkfészek/4.: Milyen válaszokat adhatunk a csoportot vagy annak egyik tagját érő erőszakra? Mit tegyünk, ha az erőszak a fennálló hatalom részéről érkezik? Mit kezdhetünk azokkal a helyzetekkel, amikor a hatalom szép szavakba öltözteti az erkölcsstelenséget?

Kakukkfészek/5.: Szökés az intézetből. (Miért és miért ne?) „Ránkszakad a szabadság” – mit kezdünk vele? Tudunk-e egyáltalán élni a szabadsággal? Miért megyünk vissza a korlátok közé?

Kakukkfészek/6.: Alakítsuk át a világot! Az intézet átszabása; a család átszabása; a munkahely átszabása – idealizált világ. A mi kis utópiánk.

Összegzés

Olyan programsorozatot tudhatunk magunk mögött, ami valóban megkísérelte elérni a célok között megfogalmazott sorsfordító hatást, de erről biztosan csak a szándék oldaláról mondhatunk... Amit túlzás nélkül állíthatunk, hogy a tábori munka a 36 alkalom mindegyikében képes volt a problémák megfogalmazására, körüljárására, a helyzetekre való ránézés lehetőségének megteremtésére, a helyzetek szerepben, keret adta védetségben való megélésére és megtapasztalására, a döntési pillanatok felismerésére, több nézőpontból való körbejárásra. A programban használt dramatikus formák valóban hatékony bűnmegelőzési módszerként tudtak funkcionálni.

Hogy az Impulzus-táborokban zajló munka hatékony, azt mutatják a gyerekektől és kísérő tanáraiktól kapott visszajelzések és a *A legyek ura* program kapcsán végzett mérések is (a mérés eredményeiről tanulmány olvasható a *Drámapedagógiai Magazin* 28. számában). De hogy mi történik a tábor után, amikor a zárt és védett helyzetből és közegből visszatérnek a gyerekek saját életterükbe, hogy miként alkalmazzák mindazt, amiben részük volt, – amiben és amiről tanultak –, hogy mikor lesznek képesek valóban felismerni egy helyzetet, ami veszélyes, ami a való életükben megközelíti a bűnt, nem tudni. Csak remélni lehet, hogy a megélt, megérezett és megpróbált élmények erős figyelmeztető és visszatartó hatással szolgálnak.

1600-nál több gyerek vett részt a 2003/2004-es tanév őszi és tavaszi félévében, majd a 2004/2005-ös tanév őszi félévében az Impulzus-táborokban... A nagy kérdés – hogyan lehet megelőzni a bűnt, milyen a hatékony prevenció – persze továbbra is nyitott, a résztvevőknek, a helyzetnek és a pillanatnak megfelelő válaszok sorára vár. Amit tudunk: a prevenciónak minél korábban, minél inkább a gyermek adott életközegében tevékenykedve, minél inkább a gyerek számára biztonságot jelentő ismerősséget hangsúlyozva, minél inkább a megerősített közösségben való megerősített személyiség elvére építve, minél inkább közelítve téve a helyzeteket, a szituációkat és a problémákat, és minél inkább a gyerekek aktivitására, a cselekvésen keresztül zajló tanulás súlyára és erejére koncentrálva kell megvalósulnia.

Mindezt olyan dramatikus eszközökkel, drámás technikákkal, színházi látásmóddal sikerült megvalósítani, melyek intenzíven szolgálják és közvetlenné, egyszerűbbé és mindenki számára érthetővé teszik a helyzeteket. Így (is) összegezhető a tapasztalat, ami a drámatanárokban felgyülemlt az Impulzus-táborokban 2003-ban és 2004-ben.

Az Impulzus-tábori programokkal olyan szakterületen mutattuk meg a dramatikus módszerek alkalmazhatóságát, ahol a drámapedagógusok által képességfejlesztő céllal alkalmazott játékok és bizonyos mértékben a szimulációs játék jellegű helyzetgyakorlatok már jó ideje befogadást nyertek, otthon vannak – ld. ez ügyben az országos kiterjedtséggel és hosszú ideje folyó D.A.D.A. programot! A bűnmegelőzés hazai történetének egyes időszakai merítettek már a drámapedagógiából, de azt a változást, amit a 90-es évek eleje hozott a dráma területén (a félreértések elkerülése végett írjuk: a tanítási dráma megjelenéséről van szó), azt már (egy-két színházi nevelési program anyagi támogatását leszámítva) nem követték a „prevenció módszertanosaik”. Itt és ebben újat, jelentőset – és mindemellett méreteiben is kiterjedt tevékenységet – hozott az Impulzus-táborok sora. De nem csak a tábori munkaformában adott jelentőset az Impulzus: az egyik tábori programról módszerbemutató dokumentumfilm készült (*Szigetjáték* címmel, *Nyári Arnold* rendezésében), megjelent egy módszertani kiadvány (*Dramatikus módszerek a bűnmegelőzés szolgálatában*, szerk.: Kaposi László) és megvalósult egy olyan mérési sorozat (*Dr. Szitó Imre* vezetésével), amely a prevenció és a dramatikus nevelés szakemberei számára egyaránt jelentős eredménnyel zárult.

Az ismertetőt Lipták Ildikó és Tóth Adél tanulmányainak felhasználásával írta Kaposi László

Az alábbiakban az Impulzus-táborokhoz készült programok közül kettő kivonatos anyagát tesszük közzé – a közlés terjedelmi hangsúlyát a szakmai program központi elemét jelentő drámaóra-sorozatokra helyezve.

Kakukkfészek

**a színházi nevelés a bűnmegelőzés szolgálatában
– drámafoglalkozásokra épülő tábori program 15-16 éveseknek –**

A programtervezet kidolgozója: Kaposi László

*A tábori munkában való részvétel minimumfeltétele a drámatanárok, színész-tanárok felé:
Ken Kesey Száll a kakukk fészkére című regényének alapos ismerete.*

A program kerettörténetét Kan Kesey híres regénye, a Száll a kakukk fészkére képezi. Az irodalmi alkotás kínálta figurák és szituációk lehetőséget biztosítanak arra, hogy zárt modellhelyzetben vizsgáljuk kü-

lönös figurák sorsát, olyanokét, akik a társadalom számára sok szempontból *másnak* számítanak. Éppen ezért a megkülönböztetés pillanatnyi fokától függően a megnevezések széles skálájával illetik őket: furcsának, nem közénk tartozónak, sérültnek, betegnek, deviánsnak, függőnek, börtöntölteléknek és még tucatnyi más néven nevezik ezeket az embereket. A figurákból, akik közül néhányal a drámafoglalkozások keretei között akár azonosulhatunk is, sokat kínál az irodalmi mű, de a figurák körét rugalmasan kezeljük, módosíthatunk rajtuk, és összeválogathatunk más kört is, mint amit az ismert regény és annak filmes vagy színpadi feldolgozásai kínálnak.

Helyzetek is vehetők a műből – ezek egy része megint csak módosítható, kicserélhető, behelyettesíthető. Ami mindenképpen megtartandó, az maga az alaphelyzet, miszerint sok különös figurát összezártak egy diktatórikus magatartásra hajlamos vezető kénye-kedvének kiszolgáltatva. Olyan vezetőre bízták hőseink sorsát, aki a verbális megnyilatkozásaiban *velünk* van, de semmiképpen nem *értünk*. Ez a helyzet egyértelműen hozza azt, hogy figuráink saját boldogulásukat nem várhatják másoktól. Komplex programunk is azt célozza, hogy a résztvevőknek maguknak kell megkeresniük azt az utat, ami közös véleményük szerint a leginkább járható.

A fentiek természetesen azt is jelentik, hogy nem célunk az irodalmi mű feldolgozása, azt alapanyagként, kiindulási, időnként pedig referenciapontként kezeljük. Vagyis: a regény szövegéhez vagy akár csak eseményeihez, történeteihez nem kell ragaszkodnunk, ez a gondolat – pontosan követni drámamunkában egy irodalmi alkotást – bevalljuk, érvényesen nem is vetődhet fel. Játsható helyzeteket kell felkínálnunk, olyanokat, melyekben a tanulók érvényes döntéseket hozhatnak – ehhez pedig szabadság kell az alkotóknak, vagyis a foglalkozások tervezőinek, vezetőinek is...)

Kesey regénye alapvetően arról szól – McMurphy történetén és példáján keresztül –, hogy az elnyomással még akkor is szembe kell szállni, ha a harc esélytelennek tűnik, akár még az életünk árán is, mert nincs értelme az életnek a teljes diktatúrában. A saját felszabadulásunk pedig nem valósítható meg a mások felszabadítása nélkül... (Ez így „munkásmozgalminak” tűnő felhangokkal bír, igaz. De ha igaz...)

A regény fő vonala mellett számos olyan történet, illetve konkrét helyzetek és problémák sokasága kerül elő, amely a bűnmegelőzésről szóló, drámafoglalkozásokra épülő tábori munkát – önmagában vagy együtt – kiválóan szolgálhatja. És történet, helyzet, probléma mellett sok-sok *kérdés* vetődik fel... Például a következők:

- Kit-mit tart a társadalom deviánsnak?
- Miért vet ki valakit magából a társadalom?
- Mit kezdünk a másságunkkal? Ha észlelem, hogy eltérek a normától („normálistól”), akkor mi a teendő, hogyan éljem meg ezt a helyzetet?
- Mit kezdjek a másik másságával?
- A saját („közösségi” vagy éppen „magánéleti”, pl. érzelmi, szerelmi, szexuális) problémáink elhallgatása, feltárása, egyáltalán: kezelése. Mit kezdjek vele? Hová menjek? Kinek mondjam el?
- Lehet-e segíteni? Ki tud segíteni?
- Mennyire kell engedelmeskednem (akárkinek is: a vezérnek, a bandának, a csoport nyomásának, a család akaratának, a szokásoknak, a törvényeknek, a társadalom intézményeinek)?
- Mit kezdjek azzal, ha rám száll a hatalom (bármiféle hatalom) képviselője? És azzal, ha csak úgy belém kötnek (hiszen azt is hatalomból teszik)?
- Mi van a túlsó parton, a másik oldalon? Miért teszik azt, amit éppen tesznek (a másik oldalon lévő helyzetének megértése, reakcióik mögötteseinek alapos vizsgálata, feltárása)?
- Mit tegyünk, ha problémaként jelentkezik az erőszak, a drog, az alkohol stb.?

A tábori program során az imént sorolt fontos kérdések vizsgálata a „résztvevővé tétel” útján valósul meg: a közösen felépített képzeletbeli világban, biztonságos körülmények között szerezhetnek saját élményt a tábor (különböző turnusainak) résztvevői problémákról és azok megoldásáról, miközben *az erős emocionális hatások megjelenésével egyidejűleg az intellektuális feldolgozás is létrejöhet: és mint tudjuk, ez a kettő együttesen a megszokottól sokkal teljesebb, mélyebb tanulást tesz lehetővé.*

A tábori program tervezete

	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek
I. foglalkozás	– Érkezés, berendezkedés, csoportalakítás	Kakukkfészek 1-2. foglalkozás	Párhuzamosan, két csoportban: Prevenációs programok (külső előadók közreműködésével)	Kakukkfészek 5-6. foglalkozás	Az altáborok munkájának értékelése, felkészülés a záró bemutatóra
II. foglalkozás	<i>A programok a továbbiakban két altáborban, párhuzamosan zajlanak</i> Csoportépítő, ismerkedő játékok	Kakukkfészek 3. foglalkozás	Párhuzamosan: 1. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével) 2. altábor: Kakukkfészek 4. foglalkozás	Kakukkfészek 5-6. foglalkozás (folytatás)	Záró műhelybemutató: válogatás az altáborok drámafoglalkozásainak anyagából
III. foglalkozás	Kakukkfészek/1-2. A foglalkozást követően ismerkedési est (benne: diszkó)	Improvizációs vetélkedő (mindkét altábornak)	Párhuzamosan: 1. altábor: Kakukkfészek 4. foglalkozás 2. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével)	„Kivetítés est” (A programot leginkább A száll a kakukk fészkeré c. film részben vagy egészében történő vetítése szolgálja; de választható más is...)	Hazautazás

A tábori munkát nyitó foglalkozás

Olyan bevezető foglalkozás, mely megteszi a közösségformálás alapvető lépéseit (ismerkedés, kapcsolatfelvétel), majd második feladatuként a dráma formanyelvét tisztázza a résztvevők számára: megpróbálja legalább az állókép–jelenet–gondolatkövetés konvenciók ismeretének és alkalmazásának szintjére eljuttatni őket. Mivel egy egyhetes munkát kell megalapozni, ezt nem lehet elnagyolni: éppen ezért ismertünk egy általános szerkezetet, majd egy foglalkozásvázlatot, amit (szükség szerint) adaptálni lehet/kell a konkrét csoportra.

A tábori munka során naponta szükség van bemelegítő foglalkozásokra: ezek – a fentiekhez hasonlóan – a drámában (Bolton után) „A”-típusúnak, „gyakorlat jellegűnek” nevezett dramatikus tevékenység elemeire épülnek majd, feltehetően elsősorban szabályjátékokra.

Általános szerkezet a gyakorlatokból álló foglalkozásrészekhez

- ismerkedő, névtanulás, avagy a megszerzett ismereteket mélyítő játékok
- lazító-koncentrációs játékok (a pillanatnak megfelelően választva a két csoportból, szükség szerint)
- a közösségépítés folyamatát gyorsító játékok
 - interakciós játékok (páros, kis csoportos, később egész csoportos együttműködést igénylő játékok)
 - bizalomgyakorlatok (egyensúlyvesztéses és vakvezetéses egyaránt)
- a színházi formanyelv alapjait tanító szabályjátékok:
 - szoborjátékok
 - állóképekkel végzett munka
 - az improvizációs gyakorlatokat előkészítő szabályjátékok
- szituációs játékok
- (ha alkalmas a pillanat, ha jut rá elég idő: ön- és társismereti játékok)
- levezető-záró játékok

A nyitó, ismerkedő foglalkozás tervezete

Ismerkedő játékok

- Névkör
- Zsipp-zsupp vagy Labdás névtanulós játék
- Kézfogó (bemutakozással)
- Forgások

Páros gyakorlatok

- Tükörgyakorlat
- Szoborpárossá kiegészítés
- Szobrászjáték

Mozgásos játékok

- Szabad mozgás – mozgásstop
- Térfelosztás

Állóképekkel végzett munka

- Egész csoportos állóképek (koncentrációs elemmel)
- Állóképek sorozata egész csoportban
- Szoboralkotás egész csoportban (lavina módszerrel)
- Kis csoportokban állóképsorozat (ismert mese feldolgozása)

Arra az esetre, ha a tábori programtervezetben, a 3. napon szereplő improvizációs vetélkedő helyett hasznosabbnak vélik az adott tábor szakmai vezetői az önismereti-társismereti munka felé venni az irányt, akkor alkalmazható (nyilván a mindenkor szükséges adaptációval) a következő foglalkozásvázlat:

- Név és gesztus (a soron következő játékos ismétél, de a csoportnak nem kell memorizálnia)
- Három szóval (és három körben) az aktuális állapot leírása
- „Dicsértessék!” (kézfogások)
- 1-10-ig számolni
- Asszociációs játék
- Közös történet (szavanként)
- „Ketten vagyunk egyek”
- Páros figuraalkotás
- Sajnos/Szerencsére
- „Sértegetős”
- Tedd meg – rábeszélős
- Kinevetős – fél-fél csoporttal
- Játszma („ki viszi le a szemetet”)
- Ki vagyok én? (páros szituációs játék)
- Egyperces önéletrajz (három forduló + teljes csoport előtt) – ez a játék a létszámtól függően nagyon hosszú lehet, éppen ezért javasolható a 45 fős csoportok további felezése – 20 fő körül is kb. 45 perc szükséges hozzá.
- Csapj a tenyerembe! ²

1-2. drámafoglalkozás

Az *akvárium drámamodell* mintájára szerveződik a foglalkozás jelentős része. Mivel kevesen ismerik ennek a drámamodellnek az általános felépítését, ezért ismertetjük azt – ld. az alábbiakban megtalálható dőlt betűs írást! A megadott életrajzi adatokból kiindulva a figurák kidolgozása az első jelentős feladat.

² Az említett szabályjátékok többsége megtalálható a Játékkönyv című kiadványban (Játékkönyv, SZÍNHÁZI FÜZETEK/IV., Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993. szerk.: Kaposi László)

A figurákra vonatkozó alapinformációkat a regényből vettük, majd – a már részletezett elvek jegyében – szabadon alakítottuk, formáltuk azokat.

A regény figuráira, s az általunk felkínáltakra egyaránt jellemző, hogy afféle „társadalmi defekt-gyűjteményt” képeznek: olyan emberek, akiket kivetett magából az „Üzem” (Ken Kesey regénybeli szóhasználata). *Természetesen magyarázatra szorul, hogy ezeket az embereket miért vetette ki magából a társadalom. Ezt kívánjuk keresni az első foglalkozáso(ko)n: mi minden történt velük, amiért arra a sorsra jutottak, amire: vagyis miért kerültek (a négyből hárman) „önként” az elmeegógyintézetbe.* A regényből egyébként ismert, hogy a központi figura, McMurphy az egyetlen, aki kényszer-gyógykezelésen van, a rabgazdaságban végzett munka meglógása végett „játszotta meg” ezt, nem tudva, hogy a börtönből sokkal előbb szabadulhatna, innen, a kórházból kikerülni ugyanis nem egyszerű feladat. Nála (McMurphy-nél) kérdés az is, hogy miért járja végig azokat az elkülönítőket, amiket a társadalom azért talál ki, hogy védje magát a számára (látszólag? valóban?) veszélyestől – és ez a védekezés gyakran nem más, mint az egyedi, a különös, a tehetséges stb. kiiktatása, eltüntetése, „legyalulása”. McMurphy esetében erdőgazdaság, börtön, rabgazdaság, elmeegógyintézet a sor, de talán még a katonaság is ide tartozik.

A fentiekkel együtt keressük azt is (lényegi különbség és nem csak fogalmazásbeli változat!), hogy nekik mit kellett volna tenniük. Mi lett volna az a minimális változtatás a történetükben, az általuk megélt szituációkban, az általuk véghezvitt vagy éppen nem vitt cselekedetekben, amivel továbbra is elfogadhatóvá váltak volna a társadalom számára, amivel még az Üzem dolgozói maradhattak volna (ez jelen esetben a „normális” és a „nem normális” közötti különbség keresése). Megint csak más megközelítés: mi elől menekültek? Mi lehet az, aminél még az elmeegógyintézet, azon belül (és ez korántsem súlytalan kitétel!) Miss Ratched osztálya is jobbnak, élhetőbbnek, biztonságosabbnak tűnik?

A fentiek szervezésileg, technikailag azt jelentik, hogy az egyes munkacsoportok hosszan dolgoznak majd a saját feladatukon, jó ideig nem lesz kapcsolódás közöttük. Ehhez olyan drámatanárok kellenek, akikkel hosszabb időre el lehet engedni egy-egy (ne feledjük: a tábor kezdetekor a tanároknak még teljesen idegen) kamaszcsoportot, mert megbízhatóságuk, munkájuk stabilan magas színvonala miatt nem szükséges számukra az állandó foglalkozásvezetői kontroll. Erre a több éves gyakorlattal bíró színész-drámatanár a legjobb: a színházi nevelési csoportok tagjai ugyanis napi tevékenységükkel kiképeztettek az idegen csoportokkal való gyors kapcsolatteremtésre. Ezzel együtt is érdemes, más személyi feltételek esetében pedig feltétlenül meg kell keresni a munkafolyamat foglalkozásvezetői ellenőrzésének lehetőségeit (a tanulók és a tanárok közötti, más megközelítésben a tananyag és a tanuló közötti közvetítői szerepet a latin facilitátor szóval jelöli a szakirodalom). Az ellenőrzés lehet technikai kérdés is, de mivel a foglalkozások szerkezetébe be kell beágyazni a kontroll lehetőségét, vagyis a hosszabb csoportbontásos drámaprojektumokat meg kell törni például egész csoportos formákkal, beszámolókkal, ezért szerkezeti-szerkesztési (másképpen: dramaturgiai) kérdés is.

A munka két fázisban zajlik majd, ezeken belül egy-egy altábor mind a négy munkacsoportja többnyire a saját figurájával dolgozik –, hogy ki melyik figurával, azt akár sorsolással is eldönthetjük. Keresni és találni kell kapcsolódási pontokat az egyes csoportok munkája között, különben a drámaprojektum közösségformáló hatásának érvényesülése helyett szétforgácsolódik a társaság. Ha a közösen megtekintett és közösen elemzett színházi jelenetekből indulunk ki, s közös tevékenységekhez érkezünk vissza, akkor az az összetartozás érzetét keltheti majd mindenkiben. Az időnkénti beszámolók mellett szükséges még egyéb közös tevékenység, például lehet az egyik csoport munkájával kapcsolatban a másiknak valamilyen feladata, értelmezniük, értékelniük kell azt vagy véleményezniük valamilyen egyeztetett, esetleg megadott megközelítésből stb.

Szükséges, hogy tétje legyen a foglalkozásnak: a résztvevőknek a foglalkozás végére el kell készíteniük valamit a hős életéből, pl. rekonstruálniuk kell egy olyan jelenetet, ami kulcsfontosságú volt számára, majd ezek bemutatója és megbeszélése zárhatná a tanulók részéről a foglalkozást. A foglalkozássorozatok vezetésekor az eddigiekben sokszorosán igazolódott, hogy jó megoldás a szappanoperák egyik dramaturgiai fogásának alkalmazása: ha a színész-tanárok által játszott érdekes-izgalmas jelenettel zárult a foglalkozás, az feszültségteremtő erejével átvitte – pontosabban visszahozta – a résztvevőket a következő foglalkozásra. Tehát az egyes foglalkozásokat a résztvevők munkacsoportjainak beszámolóí, illetve a tanárok által játszott jelenet zárhatná.

Az akvárium-dráma szerkezeti felépítése (egy tanáros változatra – elméleti kitérő)³

- A zárt modellhelyzet körülhatárolása: mikor és hol vagyunk, miért vagyunk ott stb. Ezek meghatározása a drámatanár feladata, hiszen azt, hogy miről tanulhatunk az adott órán, alapvetően befolyásolja, időnként pedig meg is határozza a kontextus maga, illetve annak a tanár által rögzített elemei. Olyan szabályzó eszközről van szó, amiről csak ritkán lehet lemondani: oktatási környezetben ma még a tanár dolga a tanulási terület kijelölése.
- Az akvárium-drámában egy kis létszámú, általában 4-5 fős csoportot vizsgálunk zárt modellhelyzetben. A szereplők közül az egyiket a drámatanár játssza majd, míg a többi figura egy-egy kiscsoport kezébe kerül: ők alakítják, formálják és jelenítik meg.
- A szerepek kidolgozásához csoportok alkotása.
- A csoportbeosztás változatlan: egész órán ugyanazokkal dolgozunk együtt. (Ne legyenek „szeparációs félelmek”! Itt legfeljebb egy-két tanóra hosszát végzett csoportos munkáról – „csoportba zárásról” – van szó, és legalább annyi előny is jelentkezik, mint amennyi hátrány...) A sztori is befolyásolhatja, de az osztály létszáma is azt, hogy hány csoportra kell szétválnunk: azonos történet és modellhelyzet esetén is egy 36 fős osztálynál jóval több figurára van szükség, mint például egy 20 fős közösségnél. Drámaóráinkon a munkára alkalmas, tartósan működtethető (kis)csoportlétszám általában és legfeljebb 6-8 fő (ezen létszám felett gyakran jelentkeznek „tömegjelenségek”), ennyi tanuló foglalkozik egy-egy figurával. Ehhez hozzá kell még adni a tanár által játszott szereplőt – vagyis ezen elemi számtan szerint 20 főnél 4 figura, míg az említett nagyobb létszámú csoportnál 6-7 figura kerülhet az akváriumba.⁴
- A szerepekre vonatkozó megkötések ismertetése. Gyakori, hogy a figurákról személyi lapokat kapnak a tanulók. Ezeken szerepel néhány alapvető információ, de korántsem minden...
- A játsszók lehetősége (és feladata) a megadott információk függvényében azok kiegészítése: hozzátehetnek a figurához, „alakíthatják” azt.
- A szerepek kidolgozása csoportos tevékenységgel. A (verbális) egyeztetés csak a kezdete a szerepek kidolgozásának. Játékot, játéklehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy a figurák életre keljenek. Ezek lehetnek egyszerű, a későbbi problémától, a bonyodalomtól távol álló helyzetek is: igazából arról van itt szó, hogy „élőben”, akcióban kell látnunk azt a figurát, akiről az eddigiekben csak beszéltünk (nagy különbség lehet abban, amikor a tanulók beszélnek egy figuráról, illetve amikor eljátsszák azt). Az akvárium-drámánál nehezíti a helyzetet az is, hogy itt egyidejűleg többen felelősek egy-egy figuráért, ezeket a játékbeli elképzeléseket össze kell hangolniuk a tanulóknak.
- „Behelyezés az akváriumba”. A történet indítása – a játék igazából itt veszi kezdetét. Nem mindegy tehát, hogy milyen ez a szituáció: izgalmas, feszültséggel teli volta miatt játékba viszi a tanulókat vagy inkább ellentétes (feltehetőleg senki által nem kívánt) hatást ér el.
- Narratív közlésekkel (tanári megkötések) a bonyodalom bevitele és kibontása stb. A későbbiekben ennél a modellnél a drámatanárnak a saját szerepjátéka mellett ezek a narratív közlések jelentenek jóformán kizárólagos lehetőséget a játék szabályozására. A tanár „tud” a történetekről. Természetesen szerepjátékon kívüli ez a „hiányos” tudás: információtöredékek birtokában van („a 3. napon tört ki az első nagyobb veszekedés, de ezt még el tudták rendezni”; „az első erőszakos eseményre a 5. napon került sor” stb.) Mintha időben az események után lennénk, s fennmaradt volna a kísérlet naplójából néhány részlet. A többit megpróbáljuk rekonstruálni... És nyitott a vége. Rajtunk múlik...

Megjegyzés: A *mellékletben* szereplő életrajzi adalékokkal a Kerekasztal valamikori drámamunkájának „maradékát” (töredéke) kerül beépítésre. (Sajnos ez a 90-es évek elején tartott foglalkozássorozat sem írásban, sem videón nem maradt fenn. Legfeljebb emlékekben...) Ott és akkor a (társulati) szükség diktálta, s nem dramaturgiai megfontolás, hogy a regénybeli kitűnő figurából, Hardingból Mrs. Harding lett. Ez a szükség feltehetőleg fennáll majd a táborokban is: kell szerep – a Főnéni kívül is – a drámatanárnak, de úgy gondoltam, mégis érdemes elkerülni ezt a megoldást, mert egyébként a zárt modellhelyzetben rögtön jelentkezhetne a nemiség mint téma, ez a drámafoglalkozás-sorozat pedig *elsősorban* nem arról szól. Pontosabban szólhat arról is, de nem a hosszú időre összezárt különböző nemű egyedek közötti problémákról. Erre pedig megoldás az, ha a nők/lányok is játszhatnak fiú/férfiszerepet és fordítva.

³ Kaposi László: Tanítási dráma (kézirat 2003-ból)

⁴ Ez a „számtan” nem érvényes a több drámatanár közreműködésével megvalósuló foglalkozásokra – az adatokat, a szervezés logikáját csak a szakmai tájékoztatás, s nem pedig a pillanatnyi aktualitás végett írtuk le...

Jelenetek

A jelenetekhez itt és a továbbiakban egyaránt nem teljes szöveggönyt adok meg, hanem jelenetvázakat az improvizációs feldolgozáshoz. Ezek kidolgozottsága változó: többnyire konkrét színpadi képet, azok sorozatát és/vagy csak tartalmi elemeket ajánlok... Mindez bőségesen elegendő ahhoz, hogy kiderüljön, miféle jelenetre lenne szükség, s talán ahhoz is, hogy „beindítsa” a színész-tanárok, drámatanárok fantáziáját. Ezt a megoldást praktikusabbnak tartom, mint a teljes, szövegszerű megköttést: szükséges ugyanis, hogy – alkotó emberként – azoknak is közük lehessen a tábor programjához, akik majd a végén megcsinálják az egyes foglalkozásokat. A jelenetek rögtönzésekre épülő kidolgozása kiváló terepet nyújt a drámatanárok, színész-tanárok számára – hozzájárulhat ahhoz, hogy minél inkább a sajátjuknak tekintsék a foglalkozásokat, illetve a teljes tábori programot.

Mindegyik figurához egy-egy jelenet(váz) tartozik.

Cheswick

(Töredékek, mozaikok, gyorsan változó képek.)

Nők, akik cikizik a háta mögött: öcsi, nyeszlett, csökött, gyerek stb.

Egy fiú nézeget nagy odaadással egy törékeny tárgyat. Hirtelen földhöz vágja. Nem törik el. Újra és újra próbálkozik. Mindent dob már, ami körülötte van.

Egy tárgy ezer darabra törik.

Amint kirúgják az egyik munkahelyéről. Közélről üvölt az arcába a főnök.

Éles kontrasztnak az előzőkhöz: Egy gyerek beszél hozzá, roppant baráti, bensőséges hangulatú jelenettöredék: „te olyan nagy vagy, mert felnőtt vagy, mond meg stb.”

Nem jelenet, de ahhoz kapcsolódó feladat lehet: szedjük össze, hogy miként nevezhetnék ezt a nagyon vékony testalkatú embert – tudjuk, hogy sokat csúfolták, alázták!

Harding

Party. Hardingék is ott vannak. A felesége mint mindig, most is a társaság középpontjában, férfiak ugrálják körül, a hölgy ezt nagyon élvezzi, viháncol, gátlástalanul „kacér” (de semmi több!). Harding számára megalázó helyzet – ő így éli meg. Egy idő után Harding valamilyen téma kapcsán középpontba kerül, hangosan és sokat beszél, rengeteget gesztikulál. Leáll a zsvaj, mindenki Harding röpdöső kezét nézi. Amikor észreveszi, akkor (lassított, szaggatott jelenet) próbálja elrejteni a kezét. Nem sikerül. A társaság közelebb jöhet, egyre közelebb, leplezetlenül bámulnak Hardingra, a kezére. Közben a feleség hangját halljuk (mondatfoszlányok): Mit csinálsz, szívi?! Tedd el a kezedet! Tudod, nem illik! Ideges vagy, drágám? stb.

Bibbit

a) Egy családi fotót (élőképet!) látunk, hosszan nézhetjük. Aztán a képből az egyik szereplő megpróbál kitörni, kilépni, de ez sehogy sem akar sikerülni neki. Kissé rázár a kép, suttyomban fogják, visszahúzzák. A végén talán kitör, de ez nyitva marad...

b) Ugyanaz a kép, de a cselekvések ellentétes irányúak: finoman ki akarják lökni az előző jelenetben láttott szereplőt, aki viszont egyáltalán nem akar menni. Úgy próbálkoznak, hogy kifelé, pl. a családi fotót nézők ne vegyék észre a mesterkedéseiket.

A fenti két jelenet összevonható, a két állóképből – tablóból – indított jelenet együtt értelmezendő...

McMurphy

a) A gyerek, aki mezei munkát végez a felnőttek között (történetesen babot szed – van erről egy történet a regényben). A munka legvégén beolvas: az összegyűjtött sérelmeket, megaláztatásokat visszaszórja. Nem törődik azzal, kit sért, azzal sem, hogy így még anyagilag is rosszul jár, levonnak a fizetéséből stb.

b) A pénztelen, nagyon letről jövő gyerek felnőttek beszélgetését hallgatja. Valaki, aki a férfi minta lehet(ett) számára, arról beszél, hogy kártyán mennyi pénzt nyert, kit és hogyan kopasztott meg. Sztorizik. A gyerek csodálattal bámulja...

A négy figura közös jelenete; a jelen, a kórház

Villanások váltják egymást (egy jelenetbe összegyúrva), mégpedig az adott foglalkozáson felépített figurák legfontosabb baja-problémája kapcsán. Például: Billy dadogása, McMurphy pénzszerző kis csalásai,

még itt is; Hardingot a feleségével kapcsolatos problémája milyen súlyosan érinti, még úgy is, hogy évek óta csak látogatóként találkozik vele; Cheswick kezében eltörik valami. Itt nem építünk történetet, csak felvillantjuk a dolgot: derüljön ki, hogy a figura számára mennyire jelentős gond az, amiről éppen szó van. Például Billy életét megkeseríti, hogy a dadogása a legkellemetlenebb pillanatokban jelentkezik, kínos pillanatok sorát éli meg, s előbb-utóbb már nem akar semmit elmondani, mert tudja, hogy úgysem sikerül...

A foglalkozás forgatókönyve

Időtartam: kb. 2 x 3 tanóra

Tárgyi feltételek:

- jelmezek/kellékek az egyes szerepek elkülönítéséhez
- kartotékok: a négy kiemelt figura személyi dossziéja
- zenei bejátszás az egyes jelenetfüzerek kötéséhez, elválasztásához
- világítás (a gyors jelenetváltást lehetővé tevő „fényfüggöny” miatt szükséges, de valamilyen rendezői lelemény esetleg kiválthatja)

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. Az 1-2. JELENET megtekintése (Cheswick és Harding: most ismerkedünk csak a figurákkal, azokat meg kell nevezni a játék előtt vagy után).
3. A jelenetek MEGBESZÉLÉSE frontális formában (a foglalkozásvezető – facilitátor – kérdései alapján; ezek a kérdések a központi figurák tulajdonságaira és helyzetére utalnak).
4. A 3-4. JELENET megtekintése (Bibbit és McMurphy).
5. A jelenetek ÉRTELMEZÉSE tanári kérdések alapján, frontális formában (ld. a 3. pontnál írtakat!).
6. Szervezés: Négy munkacsoport megalakítása. A figurák kiosztása. A résztvevők jelentkezhetnek feladatra, mehetnek a szimpatikus drámatanárhoz (csoportvezetőhöz), sorsolhatunk is – a foglalkozásvezető dolga eldönteni az adott pillanatban, hogy melyik megoldást alkalmazza. A drámapunka későbbi eredményessége szempontjából is fontos feladatról van szó, mivel a munkacsoportok feltehetőleg több foglalkozáson keresztül gondolják majd ugyanazt a figurát. A tanulóknak is tudniuk kell, hogy most nem egy rövid, pár perces munkára szegődnek az adott csoporthoz!
7. Innen csoportbontással dolgozunk (ahol nem, ott jelezni fogjuk azt). Újabb információkat kapnak a csoportok a saját figurájukról, vagyis megkapják a figura személyi dossziéjának egy részét (a többivel, az információk „adagolásával” később még lehet „operálni”).
8. A FORRÓ SZÉK konvenció alkalmazása az egyes figurák kapcsán – a résztvevőknek tudniuk kell, hogy az, akit most kérdeznek, milyen életkorban és konkrétan milyen helyzetben van. Ezeket az információkat a vizsgált figura kapcsán a csoport munkáját vezető drámatanárnak a játékot megelőzően meg kell osztania a csapatával. Ez a konvenciót a kontextusépítés folytatásaként, a figurákkal kapcsolatos, az élettörténetükre utaló információk bevitelére végeztetjük. A csoportmunkát vezető drámatanárok veszik magukra az adott csoportban a szerepeket.
9. A személyi adatok közül újabbakat kapnak a csoportok. ÉLETÚT-TÉRKÉP készítése – egyeztetés a csoporton belül a hős életútjának fontos állomásairól. Amit nem tudunk, abban élhetünk kiegészítésekkel, de a feladatunk elsősorban az, hogy a már megtudottak (vagyis a jelenetekben látottak, az eddig hallottak, illetve a FORRÓ SZÉK konvenció keretei között megismertek kapcsán rögzítsük a vizsgált figura életének főbb csomópontjait).
10. Képek a hős életéből (pillanatfelvételek az előző pont eredményeire építve – minden csoport TABLÓKBAN mutatja be a kiemelt fontosságú pillanatokot).
11. BESZÁMOLÓ egész csoportban: a FÉNYKÉPALBUMOK (tablók) BEMUTATÓJA. Szervezési kérdés: előtte tisztázzuk, az adott munkacsoportnak melyik csoport játékát kell különös figyelemmel kísérnie! A látott tablók rövid megbeszélése egész csoportban (foglalkozásvezetői kérdések alapján).

SZÜNET

A szünetek elhelyezését dramaturgiai megfontolások is diktálhatják, de könnyen lehet, hogy a tanulók pillanatnyi pszichikai-fizikai állapota lesz a döntő ebben; az első esetben érdemes valamilyen izgal-

mas, hasznos feszültséggel teli pontra tenni a szünetet, ami után a résztvevők alig várják, hogy folytathassák a drámafoglalkozást. (Az említettek miatt a későbbiekben nem jelöljük a „forgatókönyvekben” a szüneteket.)

12. A látott TABLÓSOROK MEGBESZÉLÉSE csoportokban. Minden csoport értékeli annak a csoportnak a munkáját, amelyiket a szünet előtt már feladatuk kapott. „Külső megfigyelő” szerepéből kell beszélniük a társaik által vizsgált figuráról, akinek az életéből láttunk képeket. Csoportonként kérhetjük egy-egy kép visszaidézését: az a társaság választja ki, hogy mit kér vissza, amelyik az adott csoport tablóját értékeli. A legfontosabb, legérdekesebb, leg-, leg- képet kérhetik vissza, majd abból kiindulva fogalmazzák meg mondandójukat. Az értékelő munkát végző csoport eldöntheti, hogy ki lesz, milyen figura lesz a külső értékelő személy: pl. szomszéd, távoli rokon, testvér, újságíró, egy volt osztálytárs. Olyan figurát válasszunk, aki érzelmileg nem kötődik a vizsgált figurához, aki kellően „tárgyilagos” tud maradni! Ezt a szerepet – ha úgy látja jónak, például azért, mert sürgeti az idő – megkötheti, meg is adhatja a foglalkozásvezető. Technikailag úgy történhet, hogy előre megírt szerepkártyát ad át minden csoportnak, ezzel kissé gyorsíthatja a csoportok értékelő munkáját, mivel nem nekik kell ezt a figurát kitalálniuk.

13. BESZÁMOLÓ: A kiválasztott/visszakért kép megtekintése alatt vagy rögtön utána az értékelő csoport a külső megfigyelő szemszögéből mondja el, hogy milyennek látták az éppen tárgyalt figurát. Ha tartható 1-2 percig az állókép, akkor színpadi MONTÁZS az, ami létrejöhet...

A 11-12-13. pontban szereplő feladatoktól azt várható, hogy képet kapunk (kellően távolítva, de a dolgot élet nem elvéve) arról, amivel hőseink nap mint nap találkozhattak a külvilágban: szembesülhetünk azzal a hétköznapi kegyetlenséggel, ahogyan mi, emberek kezeljük a másságot...

14. Írjuk meg a figura néhány soros NAPLÓBEJEGYZÉSÉT (ha nem ír naplót, akkor mondjuk el a BELSŐ MONOLÓGIÁT), amikor az imént elhangzottakhoz hasonló véleményeket hall a személyével/cselekedeteivel kapcsolatban!

15. Összegezze minden csoport a maga számára a saját figurájáról megtudottakat! A SZEREP A FALON erre jól alkalmazható konvenció.

16. Az előző pontban felrakott képből kiindulva próbáljuk meghatározni a figura „TÖRÉSVONALAIT”! Mikor tört először/másodszor/...súlyosan a figura? Milyen helyzet(tek)ben? Konkrétan mit nem tudott elviselni, megélni?... Mi volt az a helyzet, amikor a környezete szerint „nem normális emberhez illően”, „flúgosan”, „mint egy örült” stb. viselkedett? Azt tudjuk, hogy McMurphy kivételével mindenki már legalább 3-4 éve önként „vonult be” az elmeegógyintézetbe (lehet, hogy vizsgálatra be kellett mennie, de önként maradt ott...). Ehhez hosszú utat kellett bejárnia a csoport által vizsgált figurának – ennek az útnak a jelentősebb kanyarulataira, vargabetűire, fordulópontjaira vagyunk kíváncsiak. Célszerű lenne a csoportokkal minél előbb tisztázni, hogy nem érdemes olyasmiben gondolkodniuk, miszerint hősiük leesett a lóról, séta közben a fejére esett egy virágcserep stb. A vizsgált figurákkal semmiféle hasonló jellegű baleset nem történt.

Az adott figura „vezérmotívumára” utalóan a csoportok az előzőekben már kaptak némi segítséget: a kórházi feljegyzésekben szereplő mondatokat.

17. Csoportokban a „törésvonalak” valamelyikének feldolgozása: alapvetően EGYEZTETETT RÖGTÖNZÉS formájában, de – a csoport munkáját irányító drámatanár döntésétől függően – használható hozzá más és több konvenció is.

Ha az idő engedi, jó helye lehetne a foglalkozásban egy SZAKÉRTŐI JÁTÉK konvenciónak a „mit kellett volna és mennyire kellett volna másképp tennie” elemek összegzésére.

18. BESZÁMOLÓ. A 17. pontban elkészített jelenetek bemutatása és megvitatása. Alapvető szempont lehet a jelenetek megbeszélésekor, hogy valóban elégségesnek látszik-e a kiválasztott „törésvonal” ahhoz, hogy a vizsgált figura az elmeegógyintézetben kössön ki.

19. Nézzük meg az ÚJRAJÁTSZÁS konvencióval, hogy mit kellett volna tenniük a figuráinknak az ilyen (és hasonló) kényes helyzetekben! Mi lenne az A LEGKISEBB VÁLTOZTATÁS, amivel a már ismert következmény elkerülhető, „megúszható” lenne számukra?

Ez újabb – és nagyon fontos! – csoportbontásos munka.

20. Záró JELENET a színész-tanároktól: ennek a jelenetnek át kell kötnie a következő foglalkozáshoz. Sűrített életkép a Főnéni birodalmából. A következő foglalkozást ez a jelenet nyitja majd (ismétlés).

Záró jelenet

Főként mozgásra épülő jelenet: Laza tartású, furcsán csukló-nyeklő emberek, akiket egy pillanat alatt összeránt a Főnéni érkezése. A maguk torz módján állnak vigyázzba: furcsák-suták továbbra is, de tónust váltanak, a tőlük telhető legfeszesebbre. Főnéni, porcelánmosoly: „A házirend értelmében...” Valakivel, egy valakivel gondja van a Hatalomnak. A többiek szerepet váltanak, megsokszorozzák a Főnénit, mint csoport jelenik meg, a többiek kiemelik, hirtelen fölé nő a „problémás betegnek”, közben sok szájból beszél, mindből a házirendről, a beteg javáról, a gyógykezelés szükséges voltáról, és persze mosolyog kegyetlenül, hiszen ő kedves. A beteg a földre kerül, aki eddig nyugodt volt, most az is görcsökbén...

Ha ezen a foglalkozáson megfelelő hangsúlyt kap az, hogy mi elől menekültek hőseink az elmeegógyintézetbe, vagy mit kellett volna és mennyire kellett volna másképp tennie a vizsgált figurának, akkor jó kontraszt lenne az, hogy itt milyen az élet, milyen az, amibe megérkezett... Azt erősítené fel, hogy milyennek élhette meg a kinti életét, ha még ez is jobb, mint az volt...

Melléklet az 1-2. foglalkozáshoz

A foglalkozássorozathoz megajánlott figurák, néhány őket jellemző írásos anyag a személyi dossziéjukból (ezek köre bővíthető).

Neve: Billy Bibbit

Életkora: 31 éves

Születési helye: Oregon/Luisewill falu

Foglalkozása: gazdálkodó

Feljegyzések:

1.

Édesanyja jelenleg is dédelgetve szereti, mintha kisgyermek volna. Különösen amióta dadogásához többször ismétlődő, teatrális színezetű öngyilkossági kísérletek társultak. Apja a vietnami háborúból hazatérve rövid ideig élt családjával, majd nyomtalanul eltűnt. Azóta édesanyja vezetésével közösen gazdálkodnak farmjukon. Baráti társasága nincs, nagy ritkán, a hétvégeken megy be a városba – szórakozni – a „haverokkal”. Sokszor fiúk és lányok gúnyolódásának céltáblája: rendszeresen „cikizik” félénk természetű és a nőkkel szemben érzett bátortalansága miatt. Régóta elvagyódik a farmról...

2.

Baráti társaságában (haverok!) dadogása és félénksége miatt lenézték és kinevették. Álmaiban ő a társaság középpontja, tőle vár mindenki tanácsot, ötletet, rajta csüng az egész csapat, lesik minden szavát. Gyakran mondja magáról, hogy „hülye és béna vagyok”. Szenved a dadogásától. Mindenhol egyedül érzi magát, egyetlen barátja egy ló (Bütyök), vele „beszélgetve” sohasem dadogott. Édesanyja túl erős szeretetével magához láncolta, nem hagyta, hogy Billy a saját életét élje.

Neve: William Harding

Életkora: 34 év

Születési helye: Oregon/Rickstein város

Foglalkozása: formatervező mérnök

Feljegyzések:

1.

A munkáját nagyon szereti, bár az utóbbi időben figyelmét gyakran jobban leköti a jóslás. 30 éves korában, négy évvel ezelőtt vette el a nála 5 évvel fiatalabb, foglalkozását tekintve modell feleségét. Azelőtt édesanyjával élt együtt. Baráti köre, akik egyébként munkatársai saját tervezőirodájában, jó véleménnyel vannak róla. Ő azonban gyakran úgy érzi, hogy nem szeretik. Ez az érzete más társaságok esetében is fennáll.

2.

Társaságban gátlásosan viselkedik, úgy érzi, hogy megnyilvánulásával gyakran ellenszenvet vált ki az emberekből. Ezért az ilyen helyzeteket vagy elkerüli, vagy ha belekerül, akkor „túlszerepli”, mesterkéltséggel és feltűnő viselkedéssel éli meg. „Zenész kezei” ilyenkor mintha elszabadulva önálló életre kelnének. Amikor ezt észleli, akkor zavara csak fokozódik, megpróbálja eldugni a kezét, ami viszont kiszabadul...

Felesége népszerűségét a férfiak körében féltékenységgel és fájdalommal nézi. Álmaiban az asszony csak őt szereti, s ezt az (álmokban) a nyilvánosság előtt is minden pillanatban kimutatja. Romantikus lélek, ez olvasmányaiból is kiderül. Szeret az apró, hétköznapi használatra szánt tárgyak tervezésével foglalkozni.

3.

Jellemzői: gyorsan, sokat és jól fogalmazva beszél; magányos, elégedetlen, féltékeny a feleségére, ábrándozó, gátlásos, mindig kevesebbnek képzei magát, mint amilyennek mások látják, sikerre és megfelelésre vágyik, vékony testalkatú, a keze nőiesen finom

4.

Feleségétől kapott levél

Kedves William!

Szürkén peregnek a napok. Az egyik fotózás a másik után. Divatbemutatók követik egymást.

Nem történt semmi érdekes, mióta elmentél.

Én jól vagyok, remélem Te is.

Itt nagyon jó az idő, bár a jövő hétre esőt jósolnak.

Ha tehetem, meglátogatlak.

Csókol: Ann

Neve: Robert Cheswick

Életkora: 28 év

Születési helye: Oregon/Luckwill város

Foglalkozása: áruházi előadó (kisegítő)

Feljegyzések:

1.

Nővérével él együtt. A 20 mérföldre lévő tanyájukon élő idős szüleit kéthavonta látogatja. Gyermek- és fiatalkorában iskolatársai gyakran megverték. Munkája iránt közömbös. Nővére gyermekével kitűnő a kapcsolata. Visszatérő álma: üldözik, (többnyire) ismerősök elől menekül. Időnként kísértést érez üveg-
tárgyak összetörésére. A kísértésnek nem mindig tud ellenállni.

2.

Barátai kinevették és lenézték, mert családja (szülei és nővére családja) gyermekként kezeli és aggódnak érte. Egy porcelánokat árusító boltban dolgozott, de sokszor volt problémája, mert ügytelenségével gyakran kárt okozott. Félelemérzet alakult ki benne minden törékeny tárgy közelségétől. Bensőséges kapcsolata van nővére fiával (Pete-tel), akivel legtöbb szabadidejét tölti. (Pete szemében ő a felnőtt, a bölcs tanácsadó.) Gyakran kérnek egymástól tanácsot. A korkülönbség ellenére barátok. Egy alkalommal Pete tanácsot kért tőle, hogy hogyan közeledjen egy lányhoz.

Robertnek volt barátnője, aki egy másik fiú miatt otthagya őt. Robert azóta sem tudta kiheverni ezt a szakítást. Gyakran voltak rossz és önpusztító gondolatai.

Neve: Randle Patrick McMurphy

Életkora: 35 év

Születési helye: Oregon állam/Marnie farm

Foglalkozása: (?)

Feljegyzések:

1.

A háborúban Ezüst Érdemkereszttel tüntették ki, mert megszervezett egy szökést az ellenséges fogolytáborból. Később lefokozták, parancsmegtagadásért.

Többször tartóztatták le, hol garázdaságért, hol könnyű és súlyos testi sértésért, valamint csendháborításért. Szenvedélyes szerencsejátékos. Gyűlöli a nehéz fizikai munkát. Állandó lakhelye nincs, három-négy hétnél tovább nem dolgozott egy munkahelyen.

2.

13 éves korában került kapcsolatba a szerencsejátékkal. Egy elvesztett biliárdjáték során megkopasztva és megalázva került ki a játékeremből.

Első munkahelyén egyik kollégája sértegeti, ezt nem tűri, így verekedésbe keveredik. Később azonban ő áll ki a verekedést kezdeményező munkatársa mellett. Az egyik munkahelyén, verekedés miatt, mindössze 3 óráig volt munkaviszonya.

3. drámafoglalkozás

Az osztály „normális” élete, vagyis milyen a helyzet Miss Ratched (a Főnéni) uralma alatt? Hogyan kezeli az Üzem kiszuperáltjait a Főnéni? Az ellenállás esélyének minimálisra csökkentése, az esetleges kisebb zendülések kezelése (é. megtorlása), vagyis hogyan tartják sakkban az itt lakókat? Mivel magyarázzák meg maguknak ennek a rendnek az elfogadását az ott élők? (Ebbe beletartozna az is, aki bentlakó, tehát sokkal inkább kiszolgáltatott, de bele pl. az orvos is, akinek – látszólag – nem lenne érdeke kiszolgáltatni a diktatúrát.) Miért fogadják el, illetve miért tűrik el a Főnéni uralmát?

Egy konkrét lázadás történetének (valakié) vizsgálata (több ilyenről tesz említést a regényben Ken Kesey). Hogyan éli meg az, akivel történik, s az, aki csak szemtanú (látja az eseményeket és természetesen hat rá a dolog)? A megfélemlített csoport tagjaként mit tehetünk? Mi az, ami felrázhat/kimozdíthat bennünket az elnyomott elfogadott helyzetéből?

Időtartam: kb. 4 tanóra

Jelenetek

1. A beteg hétköznapiak, jelentéktelennek tűnő szembenállását (pl. nem kelt fel abban az időben, amikor kell, amikor a többiek teszik, valamit nem volt hajlandó megcsinálni, például takarítani, esetleg az ehhez hasonlókból többet is elkövetett stb.) a tett súlyához képest elképesztően erősen bünteti az Üzem. Mindenki mosolyog, de a lázadó beteg előbb-utóbb az elektrosokkos terápiára (a továbbiakban: EST-re) kerül.

Variáció: Látjuk a bentlakók, vagyis az ápoltak egyikének (a regénybeli felosztásuk: hevenyek, idülték és pangók, a leromlás fokozataiban haladva előre) tiltakozását egy ránézésre is jogosnak tűnő dolog miatt; láthatóan igaza van a fickónak, mellé kell állnia még a közömbös nézőnek is. Ezek után jön a fenti procedura.

Az elektrosokkos terápia jelentése itt (vagyis nem gyógyászati, hanem színházi értelmezésről van szó) = brutális módszerekkel „kezelnek” valakit: lefognak, beviszik, odakötözik, rákapcsolják a gépet, elektromos áramot vezetnek bele, vagyis kezelik az EST-vel. Kész, elájul. Látjuk később a – lehet, hogy csak időszaki, de óriási – változást: egy időre gépet csináltak belőle (most éppen kizárólag a biológiai program fut rajta). Büntetésül egy időre „lenullázta” a rendszer.

2. Egy finom, közösségi kikészítésbe nézhetünk bele, amikor valakinek – akaratán kívül – „feltárják” a közösség előtt a problémáját: megalázó pillanatok sorozata. Természetesen itt is „a beteg javára történik minden”, „az ő gyógyulását szolgálja a csoportülés”: ha nem beszél ki a problémáját, akkor benne marad, s csak árt vele magának. Ha nem segítünk kibeszélni a másik problémáját, ha nem teszünk fel neki kegyetlen kérdéseket, akkor akadályozzuk a gyógyulását – mint tudjuk a Főnénitől.
3. Egy „főnéni”, hétköznapi, mosolygós megalázás (ó, csak egy kérdés, amit erőteljesen, de továbbra is mosolyogva megismételnek, ha kell): megalázás valami olyasmiben, amiben felnőtt embert nem szoktak „rendszabályozni”. Kesey regényében vannak ilyenek: valaki nem vesz be egy bizonyos gyógyszert, mert – jogosan – fél annak már általa ismert mellékhatásaitól... Beadják erőszakkal. (Variáció: Valamit nem tehet, vagy éppen tennie kell –, a házirendre hivatkozva kötelezik erre.)
4. Porcelánmosoly a Főnéninél, esetleg a személyzet minden tagjánál, mindent így csinálnak. Instrukció a jelenet szereplőinek: csak egy kicsit legyen más ez a mosoly, mint a megszokott! Ettől lehetne a diákok számára igazi feladat a „furcsaság” definiálása. (Itt valamivel baj van... Mi lehet az?)

Tárgyi feltételek

- Jól jöhet ehhez a foglalkozáshoz néhány fehér köpeny.
- Hasznát vehetjük egy maszknak is: lehet a Főnéni maszkja, ez hárítja a nemi identitás miatti problémákat, továbbá a diktátor „nem emberarcúságát” is szolgálhatja.

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.

2. A szokásoktól eltérően rögtön csoportbontásos munkával (és hosszabb bevezető nélkül, a résztvevők sztereotípiáira építve) indítunk. Állítsunk össze napirendet (ÍRÁSOS MUNKA) egy tetszőleges kollégium vagy egy tábor, esetleg egy család számára! Legyen ez olyan, ami harmonikusnak mondható, közmegelegedésre számíthat! (Próbáljunk minél előbb túllépni a „mindenki akkor kel fel, amikor akar”, vagy a „10-kor ébresztő” szintjén! Keressük az optimális megoldást, ami a legtöbb érintett embernek jó lenne!) Nem kell hosszú időszak időtervét elkészíteni, elég talán egyetlen napszakot, pl. a reggelt...
3. Alakítsuk át ezt a napirendet úgy, hogy szembetűnően nagy változtatásokkal ne éljünk, de a végeredmény olyan legyen, hogy senki ne szeresse azt! A változtatások mértéke csak akkora lehet, hogy az új napirend – ha szükséges – védhető legyen (tehát ne legyenek benne durva, kirívó dolgok), meg tudjuk magyarázni azt, hogy miért fontos annak a betartása, sőt, az igazából azokat szolgálja, akik ott laknak, aszerint élnek stb.

Szervezési megoldás lehet az, ha két-két csoport kicseréli egymás között az általuk elkészített napirendet – a másik csoport feladata „lerontani” azt. (Tudnunk kell, hogy miféle embercsoportnak készült az eredeti napirend – írják oda a csoportok, hogy család vagy kollégium stb., mielőtt átadják!)

4. Csoporton belül beszéljük meg az eredményeket! A legfontosabb tapasztalatok az egész csoport elé vihetők (BESZÁMOLÓ).
5. (Látszólag témát váltunk...)
Az 1-2. színházi JELENET megtekintése (a foglalkozásvezető rövid bevezetője után: hol vagyunk, kiket látunk, milyen gyakoriságúak az ilyen események, ki kit játszik a színész-tanárok közül?).
6. A látott JELENETEK MEGBESZÉLÉSE egész csoportban, foglalkozásvezetői kérdések alapján. Feltehetőleg kellően expresszívnek lesznek a jelenetek, s akkor ebben az esetben nincs szükség irányított beszélgetésre: elegendő, ha a kérdések segítségével a facilitátor teret ad az első benyomásoknak, segít azok feltárásában, összegyűjtésében...
7. ÚJABB JELENETEK (a fenti listában 3-4. szám alatt szereplők) megtekintése. A foglalkozásvezető a jelenetek előtt mondja el, hogy a már látott erőszakos események nem ritkák itt, de nem ezek uralják a hétköznapiakat! Sokkal inkább jellemzőek az olyan pillanatok, mint amiknek a következő jelenetekben leszünk tanúi:
8. A 3-4. jelenethez kapcsolódóan: Egész csoportos formában adjunk teret a VISSZAJELZÉSEKNEK (főként a 3. jelenettel kapcsolatban), majd definiáltassuk azt, hogy miben volt furcsa számunkra a 4. jelenet, milyen kommunikációs problémát fedeztek fel itt! A „meghatározás” után kérdezzünk rá, hogy szeretnének-e ebben a közegben élni; lehet-e példának okáért hinni itt az embereknek?! Mit ronthat meg az, ha így viselkednek a velünk élők és/vagy a hatalomban felettünk lévők?
9. Váltás: újabb, látszólag az előzményektől független téma következik...
BESZÉLGESSÜNK a diktátorokról! (A kifejezés jelentése tisztázandó –használható szótári cikkely, meghatározás...) Milyen cselekedetek jellemzik őket? Milyenek ők például fizikailag? Mondjunk ilyen figurákat! (Lehet valós személyt is mondani, történelmi figurákat még inkább.) Tipizálhatók-e a diktátorok?
10. Nézzünk meg egy olyan (hétköznapiak mondható, tehát nem kiemelt jelentőségű, nem különös stb.) helyzetet, amikor a diktátornak – személyi, vagyis személlyel kapcsolatos – problémája akad! Hogyan oldja meg? (Hangsúlyozom: ezek a figurák lehetnek „zsebdiktátorok” is, pl. egy diktatórikus hajlandóságú családfő, egy bandavezér stb. – a példák szabadon, tetszőleges kultúrából hozhatók.) Ha nincs ilyen a pillanatnyi „felhozatalban”, akkor keressünk egész csoportban olyan helyzetet is, amiben a végén az, aki rosszul járt, még hálás is kell legyen, avagy ami után a közeg, a társadalom a diktátor tettét nem erőszakként értékeli, hanem jótéteményként!
(A közösen egyeztetett JELENET bemutatása a FÓRUM-SZÍNHÁZ eszközeivel történhetne, vagyis az éppen nem játszó tanulóknak is beleszólásuk lenne a jelenet alakulásába.)
11. Térjünk vissza a kórházi osztályra! Történetünk egyik fontos szereplőjét láttuk az előző jelenetekben – Miss Ratchedről van szó, akit az ápoltak maguk között többnyire Főnélinek hívnak. Osszuk meg a tanulókkal néhány információt a külsejével, a családi, pontosabban az intézeten kívüli helyzetével kapcsolatban! Rakjuk fel a Főnéni társadalmilag elfogadott, konszolidált figuráját! Írjuk le a külseje mellett a szokásait is! (Hajadon, bár benne van a korban, középmagas, szőke hajú, kontyban hordja a

mindig, minden szálában rendezett frizuráját, minden esetben makulátlan fehér, kikeményített egyenruhában jelenik az osztályon. Peckesen jár, porcelánmosoly az arcán, ami többször ott ragad, akkor is, amikor már a helyzet mást követelne. Ha ideges, akkor a rendkívül fehér bőre rózsaszínre vált. Nagy mellei vannak, ezeket leszorítja az egyenruhával. Fonott, fedeles kosárral jár. A nap nagy részében az üvegkalickájában ül, a nappaliban lévő betegeket figyeli – és jegyzetel.) Elő kell, hogy kerüljön a közismert karitatív tevékenysége is...

12. Ez az ember *diktátor*. BESZÉLJÜK MEG, hogyan, milyen módon tudja elfogadtatni magát a külvilággal? Miért nem bukik le? Mi az, ami miatt minden esetben védhető, pontosabban támadhatatlan?
13. Nézzük meg csoportbontásos munkában (JELENETBEN, megállításokkal, kihangosítással, de más konvenciók is alkalmazhatók), hogy a Főnéni miként tudja „kicsinálni” azt az osztályos orvost, aki nem tetszik neki! A hagyományos kórházi hierarchia szerint az orvos lenne a főnök az osztályon... Hogyan tud mégis hatalomban maradni a Főnéni? Milyen ember/orvos lehet az, akit elvisel a Főnéni, illetve aki elviseli a Főnényt? (Itt is lehet több próbálkozásunk, vagyis minden csoport erre a problémára keresi a megoldást, majd a csoportmunkát BESZÁMOLÓ követi...)
14. Vizsgáljuk meg a hatalommal szembeni védekező mechanizmusokat! Egy zárt kórházi osztályon élő emberek kiszolgáltatottsága még akkor is rendkívül nagy (sokkal nagyobb, mint „kint”!), ha közülük jó néhányan önként vállalták a gyógykezelést. Itt leszűkül a választható megoldások köre, de azért vannak ilyenek(!) – ezek egy részéről értesülünk a regényből. A munkacsoportok hozhatnak ötleteket – játékban is tehetik ezt, nagyon rövid (MIKRO-) JELENETEK formájában.
15. Próbáljunk lejátszani egész csoportban egy JÁTSZMÁT! A csoportot két részre osztva az egyik társaság a Főnéni helyében, míg a csoport másik fele az egyik beteg helyében gondolkodik. A cél: nyerni valamilyen konkrét ügyben. (A helyzetet meg kell adni, teljesen konkrétan – ezzel együtt lehet köznap szituáció is.)
16. Van-e valamilyen közösségi lehetőség a hatalom packázásainak kivédésére? Esetleg az előző játszma végének VISSZAJÁTSZÁSA: változik-e a helyzet, ha az egyik oldalon többen állnak?
17. GYŰJTÜNK ÖSSZE azokat a gondolatokat, amelyek az osztály lakóinak fejében fordulnak meg, s önmaguk megnyugtatására, a fennálló helyzet elfogadására ösztönzőek!

Improvizációs vetélkedő

A tábori programban a keddi nap estéjén szerepel ez a vetélkedő, ami főként rögtönzések játékokra épül. Első lépésként – feloldva az altáborok közötti határokat – a már megszokottól eltérő összetételű csoportokat alakítunk valamilyen (sorsolásos) társvalasztó játékkal.

A vetélkedő feladatai a következők:

1. Tablósorral elmondani egy történetet

- 4+1 képben; a ráadás kép címe: Ami a történetből kimaradt
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5-10 perc

A csoportok az alábbi történetekből (vagy ha ezek a tábor vezetőinek megítélése szerint nehezek lesznek, akkor más egyszerűbb történetvázakból) húzhatnak. Minden képben szerepelni kell a csoport összes tagjának! A szerepeket az egyes képek között nem kell megtartani, átvinni. (Amennyiben egyszerűbb történeteket adunk feldolgozásra, akkor a felkészülési időt is csökkenthetjük: max. 5 perc.)

Hamlet

A királyfi családi gyász, apja halála miatt megszakítja külföldi egyetemi tanulmányait.

Apja szellemét látja-hallja, s amit hall, az borzalmas: apja erőszakos halált halt, s kéri, hogy büntesse meg gyilkosát. A gyilkos a trónján ül, ráadásul feleségül vette a királyfi anyját.

Bosszút álljon vagy ne – tépelődik hosszan a királyfi, közben egyre több a halott: pl. a függöny mögött rejtőző Polonius („ál-lamminiszter”), a lánya Ophélia (Hamlet kedvese), az Angliába utazó Rosencrantz és Guildenstern (Hamlet volt egyetemi kollégái, most ellene dolgozó spionok).

A bosszúba belehal jóformán mindenki: a király- és testvérgyilkos Claudius, Gertrud, az anya, Hamlet maga, az őt párbajra hívó Laertes (Polonius fia, Ophélia bátyja).

Holttestek a trónteremben, és a trón üres – besétál a hatalomba Fortinbras, a szomszéd király.

Romeo és Júlia

Az utóbbi időkben harmadik alkalommal csapott össze Verona utcáin a két ősidőktől fogva ellenséges család. Mindez nem akadály abban, hogy Capuleték megtartsák szokásos báljukat. Itt látja meg egymást a két család ifjú reménysége: Romeo és Júlia. Mint tudjuk, szerelem első látásra, pillanatokon belül csókolóznak, és a gyors folytatás: másnap titkos esküvő, éjszaka (titkos) „nász”. Csakhogy közben ott a délután is: Romeo párbajban megöli Júlia unokabátyját, Tybaldot, amiért száműzi Verona hercege.

Akadtt egy jó parti, Juliát férjhez akarja adni apja. A menekülés: tetszhalottá tévő szer bevétele. Romeo halottnak hiszi tetszhalott kedvesét – öngyilkos lesz (méreggel).

Ébredés a kriptában, Júlia a halott Romeo mellett, miért élne tovább, ő is öngyilkos lesz (törrel).

Lear király

Lear, az öreg király ünnepélyes körülmények között felosztja birodalmát: el akarja rendezni a halála utáni világot is. Csak hogy az ünnepségen a formális hűségnyilatkozat helyett a kedvenc, a legkisebb lány, Cordelia, prózai egyszerűséggel beszél, nem hajlandó az „udvarlásra”, a „tömjénezésre”. A sértődött király kitagadja, sőt a védelmére kelő Kent gróft (bizalmi emberét) is száműzi.

A birodalom immár a két idősebb lány kezében.

Az eseményeket innen egyre inkább az államminiszter Gloucester gróf fattyú fia, Edmund mozgatja. Eléri (törvényes) testvére száműzését, apja vagyonfosztását, megvakíttatását, szerelmet ígér a király a két idősebb lányának – hatalomra tör.

Az öreg királynak a lányai még szállást sem adnak (kiűzik a viharba) – örület vesz erőt rajta.

A kitagadott legkisebb lány sereggel siet apja segítségére, de csatát veszítenek. A lányt Edmund felkötötte, az öreg király is meghal, Gloucester sem bírja a kínokat tovább. Edmundot is eléri végzete, mégpedig testvére kezétől, párbajban.

Szentivánéji álom

Két szálon fut a cselekmény: a földi világban Theseus, Athén ura esküvőjére készül Hippolytával, az amazonkirálynővel. Ünnepséget szerveznek, erre készítik műsorukat az athéni mesteremberek („amatőr színjátszók”): a Pyramus és Thisbe szerelméről szóló szörnyű víg tragédiát.

Ez idő alatt a földöntúli világban Oberon tündérkirály és Titánia tündérkirálynő szerelme és féltékenysége kapcsán viszályok, veszekedések vannak napirenden (pl. Titánia megszerzett magának egy fiút, s érdekes módon Oberon is a fiút akarja; Oberon varázslatot bocsájt Titániára, aki egy számba, pontosabban számárrá változtatott földi emberbe lesz szerelmes, meg is tartják a nászt stb.). Oberon szolgájának (ő mozgatja a darabot), a mágikus képességekkel bíró Puck ügyetlenkedéseinek időnként (s rövid időre) áldozatul esnek a földiek.

De a végén minden elrendeződik: egybekelnek azok, akik ezt akarják, a szerelmesek egymáséi lesznek...

A mesteremberek is bemutathatják előadásukat a főrangú párnak.

2. Gép

- működő szerkezet – amely mozdulni is képes, hangot is ad – létrehozása a másik csapat által adott témára, vagyis a gép neve alapján
- maximum **5+2** pont adható (a plusz pontok a hangra)
- felkészülési idő: kb. 3-5 perc

3. Csoportos rögtönzés

- kihúzott témára (filmcímekre)
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc
- a kihúzott cím alapján nem a film történetét várjuk (sőt: csak azt nem!); beszéd, mozgás egyaránt lehet a rögtönzésben

Témák: Bár filmcímeket adunk meg, de nem az alkotások történetének reprodukálása a játszóknak dolga (feltehetőleg sokan nem is ismernek ezek közül!), hanem a cím által körülhatárolt téma feldolgozása!

1. Egy amerikai Párizsban
2. Idegen a cowboyok között
3. Érzelem és értelem
4. Titkok és hazugságok
5. Veszedelmes viszonyok
6. Florida, a paradicsom
7. Éjszaka a Földön

Ha valamelyik nem tetszik, akkor visszaadhatja a csoport, kap másikat.

4. Stílusjáték

- az előző csoportos rögtönzésre építve, kihúzott stílusjellemzők alapján
- maximum **5** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc

„Stílusok” („hívószavak”)

1. tragédia
2. musical vagy rockopera
3. tévéshow
4. romantikus (lehet „love story”-stílus is)
5. „akciófilm-stílus”
6. horror
7. „művészfilm-stílus”
8. népies

5. Aktuális – paródia

- a tábori életünkről szóló paródia készítése a feladat (ha lehet, akkor a csoport minél több tagja szerepeljen benne!)
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc

A vetélkedőt a pontszámok összegzése, eredményhirdetés, díjkiosztás zárja. Szerencsés megoldás, ha a díjak közösen elfogyaszthatók...

4. drámafoglalkozás

(Cheswick halála)

McMurphy megérkezése – ezt a regény a mesélő, vagyis az Indián szemszögéből alaposan részletezi. Miként lesz McMurphy-ből az, akitől a felszabadításukat várják az emberek... A rend felborulása törvényszerűen bekövetkezik McMurphy érkezésével, hiszen olyan valaki lépett be a rendszerbe (egy „rendszeridegen”), akit még nem darált be az Üzem.

Foglalkoznunk kell az Üzem reakciójával, s hasonlóképpen az érkező (McMurphy) önvédő reflexeivel, amint megtudja azt, hogy itt mire és hogyan megy ki a játék. A történet szintjén a foglalkozás azon pillanat előtt áll meg, hogy (látszólag) győz a „forradalom”, vagyis a „horgászós” kirándulás már nem tárgy, de a szervezése igen: ahogy eléri, ahogy a Főnéni ellenére ráveszi a hevenyek egy részét a kirándulásra való jelentkezésre (hogy összejöjjen a létszám).

Fókusz: Hogyan lesz valakiből forradalmár és vezér?

Időtartam: kb. 4 tanóra

Jelenetek

1. Kétszer nézünk meg egy jelenetet: először az előző foglalkozás részét képező (3. foglalkozás/4.jelenet) „porcelánmosolyos” jelenet játsszuk vissza, majd a „második körben” megnézzük, hogyan működik (pontosabban: hogyan nem működik) ez a harsány, életkedvvel teli McMurphy-vel együtt!

2. Olyan jelenet, amelyben valaki „belelép” a már kialakult rendbe: mintha (látszólag) nem tudná a játékszabályokat, olyasmi tesz, amivel felborítja az asztalt és kiborítja azt, amit ki szoktak borítani. A rögtönzéses feltáró technikák jobb témákat hozhatnak fel, de a regényben szereplők közül is ajánlható néhány a színész-tanárok, drámatanárok számára: McMurphy pl. fogat akar mosni kora reggel, amikor a tisztálkodási eszközöket, köztük a fogkrémet szigorúan elzárják. El kell kérnie azt a feketétől (a segédszemélyzettől, a Főnéni gondosan válogatott embereitől)... Korábban kel fel, alsógatyában mászkál a folyosón... Reggeli végeztével előbb akar felállni az asztaltól és átmenni a nappaliba, ami a játéktér. Ezzel persze nem várná ki a napirend szerinti időpontot... Kötözködik vagy éppen lekezelően bánik a Főnéni segédekkel, a feketékkel (zsargonban: „alázza őket”)... Ép értelmű, egészséges javaslatokkal él, ezzel szembeszáll a házirenddel.

3. Két szereplős jelenet: McMurphy és az úszómester beszélgetése – a regényre alapozva.

4. Cheswick halála. (A regényben: beugrik az uszoda vizébe, belekapaszkodik a rácsba a medence alján, és nem tudják letépni onnan, pedig próbálja az úszómester, próbálja McMurphy, a segédszemélyzet, a „feketé”. Szerszámokat keresnek a rács kiszérelésére, de Cheswicket már csak holtan tudják felhozni, akkor is szorítja még a rácsot...)

Nem a regény uszodabeli jelenetét kellene reprodukálni... de egy talán szokatlan narrációs megoldással (elmondjuk, „lejárjuk” – hidegen, szárazon, hiszen így is rendkívül erős a történet) megmutatható lenne az, ami történt... Fontos a beugrást megelőző pillanat, amikor Cheswick arról beszél, hogy McMurphy-nek mégis csak tennie kellett volna valamit...

5. A kirándulás – indulás előtti akadályok. Csak az egyik lány jön meg (része lehetne, hogy miként fogadnak egy csinos, fiatal prostituáltat az intézetben a betegek), így egy kocsival kevesebb van, mint amennyivel el lehet indulni. A Doktor beszáll, hozza saját kocsiját. Indulhatnak...

Tárgyi feltételek

Néhány olyan jelmez, ami segítheti McMurphy figurájának megteremtését. Sapka például, esetleg egy dzseki, nadrágtartó. Egy pakli kártya – látszik rajta, hogy „jól bejártatott”...

Történetváz

Jön McMurphy, nem ismeri a helyet, teljesen másként, ide nem illően viselkedik. Felrúg bizonyos szabályokat. Ezzel felhívja magára a bentlakók figyelmét. Beviszi a szokásait, ezek divatossá válnak, az ő játékaikat szívesen játsszák, furcsálkodnak azon, amin ő, tiltakoznak az ellen, ami ellen ő stb. Sikereket ér el – ráruházzák a vezér szerepét. Aztán McMurphy hirtelen, meglepetésszerűen visszakozik: amikor megtudja, hogy innen nem lehet csak úgy kijutni, azt a Főnéni nagyon nagy mértékben tudja befolyásolni, akkor nem viszi tovább a vezér szerepét. Mit kezdünk akkor, amikor a vezér beindított bennünket, van egy csomó megkezdett akciója, majd visszalép, nem teljesíti a szerepelvárásokat? A regényben ez Cheswick életébe kerül (akit tulajdonképpen becsapott McMurphy, hiszen amikor visszalép, ő tovább megy, falakba ütközik, megkapja a büntetést, megy az EST-re, majd öngyilkos lesz, ld. a regényt ez ügyben: uszoda meg a rács).

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. A foglalkozás indulhat a fenti 1. SZÁMÚ JELENETTEL.
3. ANALÓGIA: Nézzük meg, hogy egy iskolai osztályban (átlagosban, persze, de gyorsan adjuk meg, hogy hol van, milyen életkorúak járnak ide) miként fogadnak egy a szokásaiktól jelentősen eltérő módon viselkedő új osztálytársat! Például: csendes, jól tanuló osztályba érkezik egy harsány, hangos, kissé ízetlenül viccelődő fickó; vagy egy tipikus városi (pl. „számítógépes”) osztályba érkezik egy nagy dumás falusi gyerek, aki ráadásul erős, férfias, tud lovagolni, nem is szegény stb. (Ez utóbbi érdekes fordítva is: ma gyakori az agglomerációba kikerülő városi gyerek.)
Az analóg helyzettel azt éreztethetjük meg, hogy miként élhették meg, hogyan reagálhattak a kórházi osztály lakói McMurphy érkezésére és arra, amit magával hozott...
4. A fenti 2. SZÁMÚ JELENET megtekintése.
5. EGYEZTETÉS: Nézzük meg azt, hogy vajon a jelenetben látottak alapján milyen tényezők hatottak az osztályra úgy, hogy a kezdeti idegenkedésük McMurphy iránt hamar az ellentétes végletbe csapott át. Vagyis milyen megnevezhető magatartásbeli-viselkedési elemek miatt lett McMurphy a vezér (ahogy a könyvben mondja: a kerge kos) az osztályon? Gyűjtsük össze ezeket az elemeket!
Szervezési kérdés: ez a „listázási feladat” megoldható egész csoportban is, de ha a foglalkozásvezető úgy gondolja, akkor mehet csoportbontással is...
6. ÁLLÓKÉPEK, RÖVID JELENETEK a regényből adott vagy a regény bizonyos elemeire alapozott rövid szöveg alapján: sikereket érünk el a vezérrel, vele jobb lesz az életünk; a vezér az életünk középpontja. Eléri például, hogy kikapcsolják vagy lehalkítják a zenét, ami egész nap szól (magnóról, hangosan, ráadásul ugyanazok a felvételek ismétlődnek naponta; McMurphy-nek az idegeire megy); elérik, hogy megkapják a betegek a kártyázáshoz a volt zuhanyozót (külön szobát), ahol nem kell hallgatni-

uk a zenét. A munkacsoportok megkapják a történetet, vagyis nem a „mi történi”, hanem a „hogyan történi” kitalálása a feladatuk.

A történetek a 6. ponthoz

a.)

Ma, mire a szememet kinyitom, már McMurphy kint van a klozetton –, és énekel.

Énekel! Megdermed mindenki. Ilyet nem hallottak már évek óta ezen az osztályon. A lakók felkönyökölnek és pislogva hallgatják. Fölrántják a szemöldöküket, egymásra bámulnak. Hogyhogy a feketék nem forrasztják a torkára az éneket odakinn? Még soha nem fordult elő, hogy ekkora ricsajt csaphatott volna valamelyikünk. Hogyhogy ezzel az új fiúval másképp bánnak?

Csakhogy az új fiú más, mint aki ebben az utóbbi tíz évben ide vetődött, más, mint akikkel találkozhattak odakinn... Lehet, ő is ugyanúgy ráfizet, de az Üzem gépszíja még nem kapta el.

Hogy bírt kicsusszanni a markukból? Talán vadon nőtt föl, csatangolt összevissza az országban, soha egy városban meg nem maradt pár hónapnál tovább, úgyhogy nem bírták rátenni a kezüket, mert ő csak kártyázott itt egy kicsit, aztán szedte a betyárbútort, majd ott egy kicsit, aztán állt tovább. Talán ez lehet. Soha nem engedte az Üzemet a közelébe, ahogy azt a feketét se eresztette tegnap a lázmérővel, és a mozgó célpontot nehéz eltalálni.

b.)

Kiszúrja magának a legkisebb feketét, odamegy hozzá, barátságosan a vállára csap, mintha szilvafa korukból ismernék egymást.

– Hé, cimbora, van-e itt valahol egy kis fogpaszta, hogy az agyaramat megsikálhatnám?

A fekete körülnéz, hogy kéznél van-e a másik két fekete, ha szükség talál lenni rájuk. Aztán felvilágosítja McMurphyt, hogy a szekrényben, viszont a szekrényt nem nyitják ki háromnegyed hét előtt senkinek.

– Ez a házirend – teszi hozzá.

– Vagy úgy? És a fogpaszta benne van a szekrényben? Elzárva tartják?

– Úgy is van. El van zárva szekrénybe.

A fekete már fordulna vissza, de a nagy kéz, mint egy kapocs, úgy szorítja a vállát.

– A szekrénybe van elzárva, mi? Ejnye-bejnye. És mégis mit gondolsz, miért lehet az a fogpaszta zár alatt? Tán csak nem akkora veszedelem? Hogy meg lehetne valakit mérgezni vele? Vagy a fejét lehetne szétverni valakinek a tubussal? Mit gondolsz, mi lehet az oka, hogy az ilyen ártatlan jószágot elzárva tartják?

– A házirend az oka, Mr. McMurphy. Mi lenne itten, ha mindenki akkor állna neki a fogát sikálni, amikor eszébe jut?

– Hát, rossz elképzelni, hogy mi volna akkor... Hé, Samukám! Mi tartol ebben a dobozban?

– Ebben? Ez szappanpehely.

– Igaz, hogy inkább fogpasztával élek, de... – belenyúl a fogkefével a dobozba, kétszer körbekavar, aztán a doboz szélén leveri róla a fölösleget – de egyszer ez is megfelel. Köszönöm alássan. A házirendre még később visszatérünk.

A fekete meg csak bámul utána, a törölórongy majdhogy ki nem hullik a szürke kezéből...

c.)

A Főnéni arca értetlen először, idő kell neki, míg rájön, hogy éneket hall. Még egy pillanatig hallgatja, meg akar győződni, hogy nem képzelődik, aztán fogja, s fölfújja magát. Az orrlíka kitágul, ahány lélegzetet csak vesz, attól mind nagyobbra nő, már akkora, amilyennek rég nem láttam. Épp amikor a legvarangyosabb a formája, akkor toppan elébe McMurphy. Sapka a fejében, más nem is igen van rajta, csak a törölköző a dereka körül. A Főnéni lába földbe gyökerezik. Földbe gyökerezik, és legalább két fejjel összemegy rögtön. Körülbelül a törölközőig zsugorodik és McMurphy toronymagassból mosolyog le rá.

– Jó reggelt, Miss Recs-csent! Mi újság kint a nagyvilágban?

– Itt nem lehet törölközőben rohangászni, hallja!

– Nem? – McMurphy lenéz a törölközőnek arra a részére, amelyik a Főnéni szeme magasságában van. Vizesen feszül rajta. – A törölköző is a házirendbe ütközik?...

McMurphy mintha zavart lenne... Utoljára rákacsint a Főnéniire, vállat von, lecsavarja magáról a törölközőt, és fölveti a Főnéni vállára, mint egy fogásra.

Most látom, hogy a sortja rajta volt végig. Az a gyanúm, hogy a Főnéni még azt is szívesebben látta volna, ha nincs a törölközőnek aláöltözve. Némán, villámló szemmel nézi a sorton fickándozó nagy fehér bálnákat. Ez már több a soknál. Egy hosszú percbe is telik, míg összeszedi magát...

d.)

Három napja megy a Capitaly a nappaliban, házak, szállodák épülnek, két asztal van már összetolva, hogy helye legyen a sok hitellelnek meg a halomban heverő játékpénznek. McMurphy rávette a társaságot, hogy minden játékdollár után egy centet adjanak be, amit a bank kifizet, mert kell valami értelme legyen. A Capitaly doboza már tele van apróval.

McMurphy teljesen lefoglalja az asztal egyik végét. Kártyákat rakosgat, pénzt rak csomókba, a szállodáit rendezgeti. Százdolláros áll ki a sapkája hajtókájából, mint egy sajtóbelépő. Dilipénz, azt mondja rá.

7. BESZÁMOLÓ a csoportmunka eredményeiről a jelenetek bemutatásával.
 8. Amit nem sikerül elérniük a vezérrel sem, az a napirend ideiglenes átszervezése. Meg akarják nézni a focibajnokság döntőjét. Nem kapcsolják be nekik a központilag működtethető(!) tévét, ők mégis ab-bahagyják a napirend szerint ilyenkor kötelező takarítást, leülnek a készülék elé és nézik a sötét képernyőt. Sztrájk. Lázadás.
Fel lehet tenni a kérdést, hogy ebben a világban mi lehet a hatalom természetes reakciója, ha azzal a kéréssel fordulnak a betegek a Főnénihez, hogy a kupadöntő időpontjára változtassák meg a napirendet. FÓRUM-SZÍNHÁZI formában vizsgálhatjuk a helyzetet: a két szereplő McMurphy és a Főnéni (sor-szoljuk ki, hogy melyik csapat melyik figurát kapja meg, mert a Főnéni nyilván nem lesz rokonszen- ves).
- Amennyiben a foglalkozásvezető a kérdéseire kapott válaszok alapján úgy gondolja, akkor ezt a for- má-t kihúzhatja – ebben az esetben több időt szánhat például az alábbiakra...*
- Össze lehet szedetni a gondolatokat (GONDOLATKÖVETÉS konvenció): egy csomó ember néz egy sötét képernyőt, nem türelmetlenek, sőt, félelemmel teli büszkeséggel teszik ezt. Vajon milyen gondolatok járhatnak a fejükben? Játshatunk a STÍLUSVÁLTÁS konvencióval is: csináljunk ebből a jelenetből bo- hózatot, jelenítsük meg úgy, mint egy forradalmat, de akár tragédiai feldolgozás is lehetséges...
9. JELENETBŐL INDÍTOTT MUNKA: megnézhetnénk, hogy az úszómester és McMurphy beszélgetése után és alatt miket gondolhat magában McMurphy. Visszajátsszuk a jelenetet, közben hangozhatnak el a kihangsított gondolatok. Előtte közölhetjük a szituáció végét (vagyis azt zártan adjuk meg), misze- rint McMurphy viselkedése a Főnéni és a „feketék” felé ezen beszélgetést követően – az előzőekben tapasztaltakhoz képest – alapvetően megváltozott, befogta a száját, túrt stb.
 10. NARRÁCIÓVAL áthidaljuk az időugrást: közöljük, hogy McMurphy megbújt, Cheswick viszont nem. A Cheswick haláláról szóló jelenetet is célszerű tanári közlésekkel előkészíteni. A 4. JELENET megte- kintése.
 11. Az 1-2. foglalkozáson Cheswick figuráját kidolgozó csapat szedje össze azokat a GONDOLATOKAT, amelyeket a fiú soha nem mondott el – mindenki más a többiek önfelmentésével foglalkozzon (ezen belül McMurphy-ével is)! Rövid BESZÁMOLÓ zárja ezt a játékot.
 12. Újabb időugrás: Cheswick halála után volt egy nagy beszélgetés Harding és McMurphy között. Pró- báljuk ezt a beszélgetést rekonstruálni, ami egyébként újra visszahozta a csoportba McMurphy-t, vissza a régi szerepébe. Mivel győzhette meg Harding McMurphy-t?
A szervezéshez: az 1-2. foglalkozáson Harding figuráját kidolgozó csapat most is Hardingnak adhat tanácsot, míg mindenki más McMurphy oldaláról vizsgálhatja a helyzetet.
 13. A házirend szerint lehetséges, ha 10 fő kéri és külső (civil) személy felelősséget vállal értük, hogy a betegek intézeten kívüli kirándulásra menjenek. Ilyen tervet forgat a fejében McMurphy: két „néniké- je” (két, ősi mesterséget űző fiatal lány) jönne értük kocsival, ők vinnék le őket az óceánhoz, ahol ha- jót bérelnek és nyílt tengeri horgászatra – lazacozni – mehetnének a csapattal.
A Doktornak rokonszenves a terv (a kirándulás mint közösségi program terápiás értéke miatt támo- gatja az akciót), kivételesen előbb nyilatkozik róla, minthogy megkérdezné a Főnénit. Vajon milyen úton-módon próbálja megfűzni ezt a tervet a Főnéni? Gyűjtsünk ötletet, majd a legerősebbeket te- gyük próbára! Próbáljunk ki néhány megoldást úgy, hogy a JELENETBEN élünk a HATÁS-ELLENHATÁS együttes bemutatásával!
Ha kell, vagyis ha nagyon elszáll a társaság a sztori bonyolításával, akkor lezárhatjuk a „történetépí- tést” annak közlésével, hogy McMurphy-ék végül is sikerrel jártak, vagyis sikerült megszervezniük és lebonyolítaniuk a kirándulást.
 14. Az 5. JELENET zárja a foglalkozást – az (indulás előtti) utolsó akadályok elhárítása. (A jelenettöredé- kek sora felgyorsítva talán érdekesebb lesz... Humoros hatásával feszültségoldó szerepe lehet.)

5-6. drámafoglalkozás

(A kirándulás. Billy Bibbit nagy bulija és halála. A történet lezárása.)

Téma, történetváz

Ezen a foglalkozáson KÉT RÖVID, de nagyon fontos TÖRTÉNETTEL (pontosabban azok töredékeivel) foglalkozunk. Az egyik előkészítése már lezajlott a 4. foglalkozáson: tudunk arról a kirándulásról, amit a betegek szerveztek meg. A másik történet időrendben ez utáni: Billy a kiránduláson összejött Candy-vel, McMurphy ismerősével, akit becsempésznek hozzá az osztályra – a számára már rég esedékes „beavatás” végett. Ebből kerekedik az a buli, ami (szó szerint) végzetes következményekkel lesz majd a regény (és a mi játékunk) főszereplőire.

Mindez átvezet bennünket a történet és a foglalkozássorozat lezárásához.

Lehetséges fókuszok

a) történet: Milyen veszélyek leselkednek a védett környezetből (az „elkülönítőtől”) most kikerülő emberek csapatára? Hogyan fogják kezelni őket, ha rövid időre visszamennek oda, ahonnan évekkal ezelőtt elmenekültek? Meg tudja-e védeni az embereket maga a csoport? Adhat-e a csoport valamiféle identitást, esetleg kárpótlást, ha a többség (továbbra is) lenézi, kiközösíti őket? Hogyan kezelhető a megaláztatás?

b) történet: Van-e joga egy ápoltnak embernek lenni? Van-e joga teljes embernek lenni? Van-e joga például a szexuális élethez? Vagy csak ahhoz van joga, amit az embertől függetlenedő, „emberfelettivé” váló „házirend” (é. a mindenkori szabályrendszer) megenged?

Időtartam: kb. 4-5 tanóra

A két alkalomra tervezett foglalkozás után nézik meg a résztvevők Forman (a Kesey-regényből készült) többszörös Oscar-díjas filmjének DVD változatát. Ez a történetbeli elemek lefedésével (zárttá tételével) részlegesen korlátozza a drámaprogram lehetőségeit. Ezért is tűnik praktikusnak, hogy a regényre épülő feldolgozó munka befejezését követően kerül sor a film vetítésére. Ha csúszik a program (és marad még a záró napra, péntek délelőttre is drámamunka), akkor a nyitva maradt kérdésekkel, az analógiákkal, napjaink hasonló típusú intézményeinek hazai (talán a regénybelinél is rosszabb) helyzetével még mindig foglalkozhatnak a résztvevők.

Tárgyi feltételek: Néhány üres alkoholos üveg, sörösdoboz stb. jól használható kellék lehet ezen a foglalkozáson.

Jelenetek

1. A színész-tanárok rögtönzése a résztvevők munkájától függő szöveggel – azokat a „civileket” játsszák, akik kemény megjegyzéseket tesznek az intézetből az óceánhoz kiránduló csoportra... (ld. lent, a forgatókönyv 4. pontjában!)

2. Jelenettöredékek a buliról. A ügyeletes „fekete” megvesztegetése. A két nő megérkezése. Az ital keverése („köhögés elleni szirup”) + egy kis marihuána. „All a bál.” A romok. Takarítsunk később, de addig aludjunk egyet. A személyzet megérkezése, a lebukás.

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. Tanári közlésekkel felvezetett ÁLLÓKÉP-SOROZAT, majd DIAFILM
Alkossunk csoportokban állóképeket (az indulással kezdve) az utazás, a kórháztól a hajóra szállásig tartó út legfontosabb pillanatairól! Hosszú ideje intézetbe zárt emberek kis csoportja két autóval elindul az óceánhoz, hogy részt vegyenek a nagy bulin: lazacra fognak horgászni az óceánon. Zöld, kórházi egyenruha van rajtuk. A környékbeliek nagyon pontosan tudják erről az egyenruháról, hogy az elmeógyógyintézet lakói hordanak ilyent... Tíz furcsa viselkedésű pali, meg egy fiatal, szőke nő, akiről a „szakértő szem” rögtön észreveszi, hogy mi a mestersége. Meg a doktor... (róla tudjuk, hogy az az ember, aki megmaradt Miss Ratched osztályán, s akinek élete legnagyobb lázadása ez, hogy a Főnéni tiltakozása ellenére részt vesz a kiránduláson).

A kiránduló ápoltak „feltűnően feltűnésmentesen” viselkednek: amellet, hogy ránézésre is furcsákülönösek, zavarukban túlzottan fesztelenek, éppen ezért hangosak, időnként kirívóan másként viselkednek, mint a többiek, a pillanatnyi környezetükben lévők teszik. Úton-útfélen beléjük kötnek... Minden csoporttól három képet kérünk: az elkészült képeket rakjuk gyors EGÉSZ CSOPORTOS MEGBESZÉLÉSSEL sorrendbe, majd némi gyakorlás után játsszuk le őket úgy, mint egy diafilmet: a képek úgy kövessék egymást, hogy közben nem állunk meg pl. instrukciók, esetleges egyeztetések miatt.

SZERVEZÉS: ha egy négyszög négy oldalán helyezkednek el a csoportok, s a képekkel előre eldöntött irányba körbeme gyünk, akkor meglehetősen látványos, színházias formát kapunk eredményül.

3. Azok helyében – kivételesen: nem gondolkodunk, hanem csak – beszélünk, akik éppen nézik az elemgyógyintézetből kirándulásra igyekvőket. Kemény megjegyzéseket tesznek rájuk... Ilyenek például a kikötőben a csavargók és a kapitány (akitől bérelték a hajót), a benzinkutasok, vagyis az ottani személyzet és az éppen ott tartózkodó vásárlók, a szomszéd sávban állók, amint meglátják őket egy piros lámpánál várakozva stb. Nem szerepjátékot kérünk! A feladatunk LISTAKÉSZÍTÉS: szedjük össze azokat a mondatokat, amelyeket a fejükhöz vághatnak, közülük is csak azokat, amelyek tűrik a nyomdafestéket, amelyek kimondhatók.
4. JELENET: az imént elkészített listáról válogatott szöveggel a színész-tanárok játsszák azokat, akik hőseinkről beszélnek. Érdemes egyetlen helyszínre szűkíteni vagy oda kifuttatni a jelenetet: a kikötőbeli csavargókkal zárunk, akik azon kívül, hogy személyükben megalázzák az utasokat, még a hozzájuk tartozó egyetlen nőt is kikezdi...
5. Mit lehet kezdeni ezzel a helyzettel? Mi tehetünk, ha mi vagyunk a gyengébbek (mi vagyunk kevesebben stb.)? SZEDJÜK ÖSSZE HŐSEINK GONDOLATAIT ebben a helyzetben – ismételten csak – a nyomdafestéket tűrő mondatokat! A színész-tanárok közül vállalhatja valaki ezek BELSŐ MONOLÓG-SZERŰ KIHANGOSÍTÁSÁT...
6. A foglalkozásvezető ismerteti a történetet: a sikeresen elköött és visszahozott hajótól a nagy zsákmányig. *Színházi jutalomjátékként* készítsünk néhány rövid JELENETET (gyengébb csoportoknál: legálább néhány állóképeket) a történet ezen szakaszáról, MEGADOTT STÍLUSBAN. (A stílusbeli megkötések a csoport függvényében választandók meg.)
7. A JELENETEK (és/vagy állóképek) BEMUTATÓJA zárja a foglalkozás első szakaszát.
8. TANÁRI KÖZLÉSEK arról, hogy a kirándulás óta érezhető: az Üzem vissza akar vágni, s ez elsősorban McMurphy-t fenyegeti.
9. Az Üzem visszavág: a Főnéni akcióban. A HADITERV/PROVOKÁCIÓ KITALÁLÁSA – amivel fel lehet ültetni McMurphy-t. *Átlépés a másik oldalra*, s a haditerv kidolgozásához a vezérgondolatok összegyűjtése (afféle „szakértői jellegű” játék lehet belőle). Hogyan lehet megfogni azt, aki nagyon ugrál? Ha szükséges, akkor adhatunk néhány információt a regényből, például hírbe hozás koholt vádakkal, vagyis McMurphy táborának megszüntetése vagy csökkentése, gyengítése a pszichés vagy mentális tönkretétel által stb.
10. Visszalépés, ÚJABB SZEREPCSERE: nézzük meg, hogy az általunk kidolgozott haditerv megvalósítása kapcsán milyen esélyei vannak McMurphy-nek, hogyan tud kifogni az intézményen, az Üzemen!
11. Tanári közlés arról, hogy McMurphy nem szökött meg – még dolga van itt, meg kell szerveznie a megígért bulit Billy-nek.
12. A színész-tanárok mutatnak jelenettörédekekből egy füzért (ld. fent a 2. jelenet leírását!).
13. Időbeli ugrás: NARRÁCIÓ arról, hogy a lebukásnak milyen következményei lettek: Billy öngyilkossága, a Főnéni megszégyenítése, McMurphy lobotómiája, majd halála, az Indián szökése.
14. Visszalépünk az imént látott JELENET MEGBESZÉLÉSÉHEZ: Csoportonként beszéljük meg azt, hogy hol követték el hőseink a végzetes hibát? Mekkora szerepe volt tragédiájukban az alkoholnak és a drognak? Mit nem lett volna szabad megtenniük az Üzemmél szemben? Mit kellett volna másként tenniük ahhoz, hogy akár mint az Üzem által megnyomorított lelkek, de tovább élhessenek? Lett volna-e értelme az ilyen életnek pl. egy McMurphy-típusú figura számára? Beszéljünk az osztály megváltozott életéről (McMurphy halála, a szökés, elköltözés stb. után)! Harding mint „kerge kos”, avagy a pozitív példa hatása csak nem írható ki teljesen a világból, még akkor sem, ha egy időre győz a rossz... Stb.

*Az Indián (Bromden) szökése szimbolikus értelmet kap a regényben: nem hagyja, hogy az Üzem be-
darálja. Valószínűleg vándorolni fog: követi McMurphy életmódját, a szabadság-mintát. Bevágja a
műszertáblát az ablakba, ezzel maga fölé nő (avagy visszanyeri régi méreteit/énjét)... Visszatérése a
világba valamelyest a társadalmi szabályok jövőbeli elfogadását is jelenti, azt, hogy rájött: nem lehet
megoldás a világgal való problémáinkra, ha kizárjuk magunkat a világból és az sem, ha a világot
zárjuk ki magunkból. A foglalkozássorozat zárásaként beszélgethetünk a pszichiátriai ápoltak ma-
gyarországi aktuális helyzetéről. Ehhez javasoljuk tanulmányozni a Népszabadság 2003. július 30-i
cikkét (amit most terjedelmi okokból nem mellékelünk, de Interneten utolérhető).*

15. Természetesen beszélhetünk mindazon problémákról, amelyeket a foglalkozássorozat nyitva hagyott a résztvevőkben. Hasonlóképpen a résztvevőkben felvetődött analóg kérdésekről is...

A legyek ura

Impulzus-tábor 11-12 éveseknek

A szakmai programot összeállította: Lipták Ildikó és Romankovics Edit

A tábori program készítése során felhasználtuk a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ 2002. évi játszószínházi táborának szakmai anyagait. A tábori program megjelent a DPM 2002. évi különszámában, szerzőként a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ jegyzi. A tábori programok tervezésében és vezetésében közreműködött: Bethlenfalvy Ádám, Drávai Gabi, Kálócz László, Kaposi László, Kardos János, Lipták Ildikó, Nyári Arnold, Urbán Zsanett

Az öt napos tábori munkát átfogó keretjáték Golding A legyek ura c. regényére épül. Ez a mű kiváló lehetőségeket biztosít a fiatalok között kialakuló feszültségek, az azokból fakadó problémák bemutatására, majd a problémák kezelésének drámajáték formájában történő tanulmányozására. Így a játékok során a vizsgált problémahelyzeteknek a valós életben való jelentkezése előtt kaphatnak a gyerekek érvényes mintákat a veszélyhelyzetek kezelésére. A fiktív világban megélték-megismertek, a megszerzett tapasztalatok és tudás minden további nélkül átvihető a csoportok aktuális valóságába, ott gyakran egy az egyben felhasználhatók. Ezzel megelőzhető vagy kezelhető a „bandázós” korszakban jelentkező problémák és lelki sérülések – mint tudjuk, a későbbiekben ezek gyakran vezetnek devianciákhoz, további szabálysértések, bűncselekmények elkövetéséhez.

A legyek ura egy csapat angol iskolás gyerek történetét meséli el, akiket a II. világháború idején szülei biztonságos helyre akarnak menekíteni, de a repülőgép kényszerleszállást hajt végre, melynek során az összes felnőtt meghal. A gyerekek egy lakatlan szigetre menekülnek, ahol nekik kell megszervezniük saját életüket, ami természetesen rengeteg nehézséget, kezelendő problémát okoz számukra (a problémák – Golding története szerint – egy idő után a gyilkolásig vezetnek)...

A regény, melyből Peter Brook nagyszerű filmet rendezett, zárt modellhelyzetben vizsgálja az eseményeket. S hogy a történet mennyire életszerű, jól érzékelteti Brook élménybeszámolója. Eszerint a forgatás idején a stábnak szinte nem is volt más dolga, mint hagyni a gyerekeket „létezni”. A problémák, a viszonyok pillanatok alatt hasonlóképp létrejöttek és kiéleződtek, akár csak a regényben. És nem csak a film kedvéért: a gyerekek civil létezése szinte ugyanolyan volt, mint a szerepbeli.

Nagyon könnyű tehát azonosulni a szerepekkel, a helyzetekkel. A drámapedagógia kiváló eszköz arra, hogy – olyan pedagógus segítségével, aki a munkában, a gondolkodásban partnernek tekinti a gyerekeket – időnként belülről, időnként pedig szerepeinken felülemelkedve, azokra rálátva vizsgáljuk e fontos témakört.

A tábori napokat három fő szakaszra osztottuk, ezeket a táblázatban római számokkal jelöljük: I., II., III. – így különböztetjük meg a délelőtti, a délutáni és az esti programokat.

A program tervezete

	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek
I. foglalkozás	– Érkezés, berendezkedés, csoportalakítás	A legyek ura 2. foglalkozás	Párhuzamosan, két csoportban: Prevenációs programok (külső előadók közreműködésével)	A legyek ura 5. foglalkozás	Az altáborok munkájának értékelése, felkészülés a záró bemutatóra
II. foglalkozás	<i>A programok a továbbiakban két altáborban, párhuzamosan zajlanak</i> Csoportépítő, ismerkedő játékok	A legyek ura 3. foglalkozás	Párhuzamosan: 1. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével) 2. altábor: A legyek ura 4. foglalkozás	A legyek ura 6. foglalkozás	Záró műhelybemutató: válogatás az altáborok drámafoglalkozásainak anyagából
III. foglalkozás	A legyek ura 1. foglalkozás A foglalkozást követően ismerkedési est (benne: diszkó)	Improvizációs vetélkedő (mindkét altábornak)	Párhuzamosan: 1. altábor: A legyek ura 4. foglalkozás 2. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével)	„Kivetítés est” A legyek ura Peter Brook rendezésében, utána záró „buli” (diszkó)	Hazautazás

Csoportépítő, ismerkedő játékok két csoportban

Néhány megjegyzés a játéksor előtt

A gyakorlatok közül főként szabályjátékokat választottunk. A játékok egyfajta sort alkotnak. Fontos szempont volt a sorrend tervezésénél, hogy a könnyebb, egyszerűbb játékoktól haladjunk az összetettebb, bonyolultabb feladatok felé (a levezető, a foglalkozást záró játékokra ez a rend már nem érvényes). Ezenkívül azt is figyelembe vettük, hogy változatos formákban (egész csoportban, kis csoportban és páros játékokban) ismerkedhessenek egymással a résztvevők. Az alábbi játéksor megvalósítása esetén fontos a szabályok betartatása a résztvevőkkel. Ennek ellenőrzése, felügyelete a mindenkori játékvezető feladata. Célunk, hogy a gyerekek jó hangulatú játék során ismerkedjenek meg, kerüljenek kapcsolatba egymással. A jó hangulat megteremtése nagyrészt a játékvezetőn múlik. Ha ő jókedvűen és izgalmasan „tálalja” a résztvevőknek a játékot, ők szívesen „fogyasztják” majd.

Az első három gyakorlat célja – azon kívül, hogy a gyerekek megtanulják egymás keresztnévét – egyfajta „játékos” alaphangulat megteremtése, illetve a szokatlan helyzetből adódó, ismeretlen emberek miatt keletkező lehetséges feszültség oldása.

Ezután néhány gyakorlat során a gyerekek párokban dolgoznak. Esetünkben érdemes minden páros játék előtt párokat cserélni, így mindenki több gyerekkel ismerkedhet. A páros gyakorlatok során intimebb közegben dolgozhatnak a résztvevők.

Később a gyakorlatok komolyabb feladat elé állítják a résztvevőket, hiszen már nem csak párokban, hanem egész csoportban kell együttműködniük.

A Mozgásstop és a Térfelosztás című játékok a következő feladatokat (tablók) készítik elő. Az egész csoportos játékok után ismét új helyzet elé kerülnek a résztvevők, hiszen csoportbontással (a későbbiekben: kis csoportokban) már önállóan kell dolgozniuk. A kis csoportos tevékenységnél fontos: ha a csoportok elakadnak az önálló munka során, a játékvezető mindig rendelkezésükre álljon, segítsen nekik.

JÁTÉKSOR

Név-tár (egész csoportban)⁵

(névtanulás, feszültség oldása)

Leírás: A csoport szétszóródik a teremben. Adott jelre mindenki elindul és annyi emberrel fog kezét az adott idő alatt, amennyivel csak lehet. Minden egyes kézfogásnál be kell mutatkozni. Általában nagy forgatag, „zsibvásár-hangulat” alakul ki. A játékosoknak kötött játékidőn belül a lehető legtöbb nevet kell megjegyezniük, vagyis minél több nevet begyűjteni a névtárukba.

Megjegyzés: Nagyobb létszámú csoportok esetén elégedjünk meg az utónevek, becéző nevek használatával.

Név-lánc (egész csoportban)

(névtanulás, memóriafejlesztés)

Körülmények: Mivel a nevek arcok nélkül is megjegyezhetők, fontos, hogy körbe ültessek le a társaságot, így mindenki láthatja az összes résztvevő arcát. (Kérjük is: figyeljék a játékosok a többiek arcát!)

Nehézségi fokozat: Nagyobb létszámú csoport esetén nehéz lehet teljes névvel – helyette (az előző játék mintájára) megelégedhetünk az utónévvvel.

Leírás: A vezetőtől jobbra ülő játékos bemutatkozik. A szomszédja megismétli az előző nevet, majd a sajátját mondja. A mellette ülő így már a sajátjával együtt három nevet mond, a következő négyet és így tovább. A vezető marad utolsónak, az első „körben” az ő feladata a legnehezebb, neki kell a legtöbb nevet memorizálnia. A játék ismétlésénél, újabb ellenőrzőköroknél már a többieknek is a teljes „név-láncot” kell elmondaniuk.

Cápa (egész csoportban)

Leírás: A csoport körben áll, hogy mindenki láthassa a másikat. Önként jelentkezéssel alapon valaki beáll a kör közepére, ő lesz a CÁPA. Kinéz magának valakit a körből és elindul (nem fut!) feléje. A kiszemelt áldozatnak gyorsan rá kell mutatnia valakire a körből, akiről úgy véli, hogy tudja az ő keresztnévét. Ha időben hallatszik a név, vagyis nem ért az áldozathoz a cápa, akkor visszamegy a kör közepére. Ha nem hallatszik időben, vagy a kijelölt játékos egyáltalán nem tudja a nevet, akkor az áldozatból lesz az új cápa.

Megjegyzés: Pergővé és humorossá lehet tenni a játékot, ha a cápa az uszonyát kéztartással jelzi, és vadul vicssorog áldozatára. Ügyelni kell arra, hogy a cápa mindig középéről induljon!

Variációk: 1. Nem a kiszemelt áldozat, hanem a hibázó játékos lesz a cápa. 2. A tanár a cápa, az egész csoport együtt mondja az áldozat nevét.

Szemkontaktus (egész csoportban)

(társválasztás párbjátékhoz)

Körülmények: Páros számú játékos szükséges – a vezető be- illetve kiállásával ez biztosítható.

Leírás: A játékvezető felszólítja a játékosokat, hogy szabadon mozogjanak, járkáljanak a teremben és közben figyeljék a többiek tekintetét. Szavak nélkül, szemkontaktussal kell mindenkinek párt keresnie. Azok a játékosok félreállhatnak, akik „egymásra találtak” – így jelezve a többiek számára, hogy ők már nem választhatók. A játék addig tart, amíg mindenki megtalálja a párját. Ügyeljünk arra, hogy ne vegyük igénybe a mimika kifejező eszközeit, a párválasztás valóban szemkontaktuson alapuljon.

Páros játékok párcserékkel

Tükörjáték

(koncentráció, utánzókétség fejlesztése, empátia, együttműködés párokban)

Leírás: A párok tagjai egymással szemben állnak, olyan távolságban, hogy kinyújtott karjuk (pontosabban az ujjhegyük) összeérjen. Egyikük az irányító, aki elmozdulhat, fintort vághat, gesztikulálhat stb. Társának feladata: mintha ő lenne a tükör, utánózni – a lehető legpontosabban, szinte vele együtt végezni – az összes mozdulatot (ha az irányító balkézzelel mozdult, akkor a szemben lévő jobbal teszi ugyanezt). A fokozatoság elvét betartva előbb lassú kézmozdulatokat tükrözzünk, később gyorsabbakat, majd akár az egész testre kiterjedő mozdulatsorokat is.

⁵ A szabályjátékok közlésénél alapul vettük a Játékkönyv című kiadványt (ld. a 10. oldalon a 2. sz. lábjegyzetet!).

Hipnózis

(koncentráció, együttműködés párokban, térérzékelés fejlesztése)

Leírás: Párokból játszunk továbbra is. A páros egyik tagja a – „hipnotizőr” – tenyerét társa arca elé tartja (kb. 20-30 cm-re), majd lassú kézmozdulatokba kezd. A pár másik tagjának feladata: követnie kell társa kezét anélkül, hogy a kéz és az arc közötti távolság változna.

Az irányító lehetősége: ha jobb kézzel kezdett, filmes szóhasználattal „átúszthat” a bal kezére (és vissza). Így bonyolult „mutatványok” is megoldhatók (például átbújhat a „hipnotizőr” lába között az irányító).

Sziámi

(együttműködés párokban, koncentráció)

Nehézségi fokozat: Könnyű játék, „jégtörő”, oldó szerepe lehet, akár az egymást nem ismerők első foglalkozásán is alkalmazhatjuk.

Leírás: A résztvevők párokat alkotnak. Egy általuk választott ponton (testfelületen) a párok „összenőnek” (például egymás felé eső vállukat vagy karjukat összeszorítva mozognak). Az egyetlen szabály: az összeszorított testrészek nem válhatnak el a játék során – mintha ketten egy test lennének. A pároknak mindenféle jel, megbeszélés nélkül kell mozogniuk, megállniuk, kedvük szerint újra elindulhatnak, leülhetnek, lehajolhatnak stb. A játék végén kérhetjük a résztvevőket, hogy mutassák be párosuk legnagyobb attrakcióját.

Kétperces önletrajz

(önkép, önismeret, társismeret, memóiafejlesztés)

Leírás: Párokból játszunk. Mindegyik játékosnak két perce van arra, hogy elmondja magáról a legfontosabbakat. A „hallgató” játékos feladata: igyekeznie kell a lehető legtöbb információt megjegyezni, mivel a játék következő fordulójában, a létszámtól függően nagyobb csoportokban, ő mutatja be a többieknek a partnerét. (Az információk birtokosa utólag természetesen korrigálhatja az elhangzottakat.)

A legjobb barátom

Leírás: (Többtanáros foglalkozáson kisebb csoportokban játszunk.) A csoport nyitott körben ül. A nyitott részen üres szék. A játékvezető megkéri a résztvevőket, hogy gondoljanak a legjobb barátjukra, s próbálják elképzelni, hogy ez a barát hogyan látja, hogyan jellemezné őket. Ezután a gyerekek sorban az üres székhez mennek, kezüket a támlájára teszik, s mintha ők lennének a barát, saját maguk pedig a széken ülénének, megpróbálják bemutatni „magukat”. Valahogy így: „A legjobb barátom, Máté.” És ezután „egyperces jellemzés” következik.

Mozgástop (egész csoportban)

(mozgáskoncentráció, csendreflex)

Leírás: A csoport a teremben szétszóródik, és mindenki szabadon mozog, majd „állj” jelre (például a szó maga, szó és taps, szó és dobütés) a pillanatnyi pózba „merevedik”. A következő jelre ebből a pózból lehet tovább mozogni. A játékvezető kérheti a résztvevőket, hogy egyre gyorsabban mozogjanak, így egyre nehezebb lesz az adott jelre megállni. Fontos szabály, hogy a résztvevők nem érhetnek egymáshoz, betartásával elkerülhetjük a durva ütközéseket.

Térfelosztás

(mozgáskoncentráció, együttműködés egész csoportban, térérzékelés, reakciókészség)

Leírás: A csoport a teremben szabadon mozog, mint az előző mozgáskoncentrációs gyakorlatnál. Szabad mozgásból adott jelre (tapsra, vagy ha zenére mozognak, a zene kikapcsolására, csendre) kell megállni – megtartva, kimerevítve a pillanatnyi pózt. A megállástól számítva kötött időn (néhány másodpercen) belül az egész társaságnak – a legegyszerűsebb térkitöltésre törekedve – kell beállnia. Egyenletes térkitöltés: ne torlódjanak egy helyen a játékosok, más helyeken pedig ne keletkezzenek „kráterek”, „lyukak”. A játék közben nem szabad saját testhelyzetünkön kívül mással utasítást adni a társaknak (például beszélni vagy mutogatni). Magas fokú egymásra figyelmet, az egész csoporttól gyors reakciókészséget igényel a játék.

Állóképek (egész csoportban)

(koncentráció, megfigyelőkészség, együttműködés egész csoportban, térérzékelés, reakciókészség)

Leírás: Szabadon mozgásból adott jelre mozgástop, majd a megállás után kötött időn belül kell egész csoportos állóképet létrehozni – ehhez a csoport gyakorlottságától, életkorától függően adjunk témákat,

helyszíneket (kezdőknek célszerű jól ismerteket, például vasútállomás, mozi előcsarnoka, bevásárló központ, könyvtár, aluljáró stb.)!

Megjegyzés: Ebben a játékban sincs mód arra, hogy a játsszók szöveges utasításokat adjanak egymásnak. Kezdeményezni vagy a társak kezdeményezéséhez igazodni – ez a két lehetőség áll rendelkezésre.

Tablósorozat egy klasszikus meséről (kis csoportban)

(együtműködés, fantázia, testnyelv értelmezése)

Leírás: A játékvezető arra kér a gyerekeket, hogy közel azonos létszámú (5-6 fős) csoportokat alkossanak. A kis csoportok egy általuk választott klasszikus (azaz jól ismert) meséből alkossanak 3-4 sűrített, drámai tartalmú képet: vagyis tablót, tablósorozatot. Miután a kis csoportok elkészültek, bemutatják tablóképeiket. A többi csoportnak az a feladata, hogy kitalálja, vajon melyik meséről lehet szó.

Megjegyzés: Érdekes lehet felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy a mese általuk legfontosabbnak ítélt pillanatait sűrítsék képekbe.

Variációk: Úgy is játszhatunk, hogy nem a csoportok találják ki a meséket, hanem előre megírt cédulákon húzzák ki a címeket. A következő meséket valószínűleg minden gyerek ismeri:

- Piroska és a farkas
- Csipkerózsika
- Hófehérke és a hét törpe
- A három kismalac
- A kismalac és a farkasok
- Hamupipőke

Szerkezetek (kis csoportban)

(együtműködés, testnyelv értelmezése, fantázia)

Leírás: Továbbra is kiscsoportokban dolgozunk. Minden csapat feladata, hogy egy különleges szerkezetet hozzon létre a játsszók testéből. Néhány ötlet: toronydaru, gémeskút, híd, repülőgép stb. Feladatként adhatjuk mozgó szerkezetek „építését” is. Például mosógép, kávéfőző, mikrohullámú sütő, traktor, kulcsmásoló-gép stb.

Befejezetlen mondatok (egész csoportban)

Leírás: A játsszók körben ülnek. A játékvezető megadja egy befejezetlen mondat kezdő szavait. A játsszók feladata, hogy mindenki körben haladva saját elgondolása szerint befejezze a mondatot. A következők a mondatkezdések:

- A mai napon az volt a legjobb, hogy...
- A mai napon az volt a legrosszabb, hogy...

1. drámafoglalkozás

Londonból egy szigetre

Híradó-jelenet

A londoniak élete a háborúban: álló és mozgó képek a nehézségekről. Némafilmet készítünk, szemezgetve az alábbi képekből:

- élelmiszerhiány
- félelem
- fenyegetettség
- hírek a gyermekek biztonságba helyezéséről (evakuálásáról)
- osztályteremből kirohanó gyerekek
- szülők menekítik gyermekeiket a játszótérről
- sebesültek és halottak az utcán
- gyermek szalad halott édesapjához
- sorban állás az élelmiszer bolt előtt
- katonák a fronton

Narrátor szöveg a híradó képei alá

Légyvédelmi sziréna. A szöveget a régi híradók stílusában adja elő a narrátor.

Az ellenséges csapatok bombázó gépei feldúlták fővárosunkat. A Blitznek nevezett támadássorozat halálatlan károkat okozott a lakosságnak. Aki teheti, menekül, a szerencsésebbeket evakuálják, különös tekintettel a gyerekekre. A békés polgárok elleni merényletnek megdöbbentően sok áldozata van. Nem kímélnék gyerekeket, asszonyokat, szegényeket és gazdagokat sem. A City és az East End, valamint környékük a fő cél. A belváros romokban, az emberek porig sújtva. Erőt a brit kitartás ad, valamint az égi jel: a romok között érintetlenül álló Szent Pál-székesegyház...

Légyvédelmi szirénát hallunk.

A filmrészlet megbeszélése következik.

Tanári narráció

Angliában vagyunk, a II. világháború idején. Gyerekeket játszunk, akik mind hasonló bentlakásos iskolákba járnak. Az iskolák nem koedukáltak.

Célszerű kitérni arra, hogy mennyiben különbözött a kor gyermekeinek élete a mai gyerekekétől (a későbbiekben ne okozzon gondot, hogy nem lehet olyan technikai megoldásokat hozni, melyek legfeljebb csak a mai korra jellemzők).

A tanulók napirendjét megkapják a játszók:

6.00-6.30	reggeli torna, testedzés
7.00-7.30	reggeli istentisztelet
7.30-8.00	karének
8.00	reggeli
8.30	tanórák kezdése (50 perces órák, 10 perces szünetek)
12.30	ebéd
13.00-14.50	további tanórák
15.00-16.00	testnevelés, kötelező testedzés
16.00-19.30	csendes pihenő, tanulás, szabad foglalkozás
19.30	vacsora
20.00-21.00	erkölcstan
22.00	takarodó

Jelenetek

Jelenetek egy diák életéből (szabályozás, magas elvárások, a gyereket nem kérdezik meg semmiről). Az alábbi jelenetekben három tanár-figura szerepel – a jeleneteket egyetlen diák figurája köti össze.

1. találkozás

Fény. A diák áll a színpad közepén, bántóan „szembelövi” a fény.

TANÁR 1. Ne motyogj, ha velem beszélsz!

DIÁK Elnézést kérek.

TANÁR 1. Ebben az évben másodszor késtél el. Azt hiszed, a testedzés nem érdeked, nyeszlett? Ötven fekvőtámasz! *(A diák kelleetlenül mozdul)* Lám, elégedetlen a fiatalúr. Na, jól van, legyen száz.

DIÁK Most? *A diák leereszkedik, közben fényváltás, mialatt bejön TANÁR 2. A jelenetet úgy folytatják, mintha a diák elesett volna. A tanár kezében nagy (nehéz) doboz*

2. találkozás

TANÁR 2. Na, mit találtál, kisöreg?

DIÁK Jó napot kívánok, tanár úr!

TANÁR 2. Jó, hogy találkozunk, szaladj csak fel ezzel a kis csomagocskával az igazgató úrhoz!

DIÁK De nekem számtan...

TANÁR 2. Micsoda? Ki az apád? Nem neveltek illemre? Mozgás! *(Sötét)* Közben a diák leül a dobozra, mintha az iskolapadban ülne. Fényváltásra bejön TANÁR 3

3. találkozás

DIÁK Minden vízbe mártott...

TANÁR 3. Előbb feláll, ha kérdezték!

DIÁK Minden vízbe mártott test a súlyából annyit veszít...

TANÁR 3. Elég, elég, elégtelen! A súlyából annyit veszít! Versbe írták, a gyengébbek kedvéért. De van, akinek még ez is hiába. Leül! *A diák lerogy a „padra”. Sötét*

Forró szék

Kérdéseket tehetünk fel az iskola igazgatójának és egy jól tanuló diáknak.

A két szereplő a terem két különböző sarkában helyezkedik el. A gyerekek párhuzamosan, két csoportban előbb az egyiket, majd a másikat kérdezhetik.

Az igazgató által elmondandó információk: Itt minden a diákok majdani boldogulása érdekében történik. Nehéz időket élünk, önálló, fegyelmezett, erős állampolgárookra van szükség.

Az diák által elmondandó információk: Az elvárások túlzottak, szükségét éreznék némi szabadságnak. Otthon is elég szigorúak a szülők. Kedvelik a társaságot, a titkos „bulikat”.

Tanári narráció

Verekedés történt az iskolában, melynek nyomai a két verekedőn is láthatók.

Kis csoportos munka

Hogyan rendeznék ezt a gyerekek egymás között, úgy, hogy ne derüljön ki az ügy? Mit tennének a tanárok, ha nekik kellene rendezni a problémát? (Három kis csoportban mindenki ugyanazzal foglalkozik.)

Kis csoportos improvizáció

Három csoportban dolgozunk, három különböző témán:

- Játsszunk arról az emberről, akit az iskola ígér! Milyen lesz az ő élete? (Az ideális felnőtt, aki tökéletesen megfelel az iskola elvárásainak.) Például: pl. hogyan étkezik, hogyan neveli a gyerekeit, hogyan viselkedik társaságban, a munkahelyén?)
- Játsszunk arról az emberről, akit kicsaptak ebből az iskolából! Milyen lesz az ő sorsa? (Pl. kikerül a szülői házból is, rossz társaságba kerül, hogyan tartja el magát?)
- Játsszunk arról az emberről, aki elvégezte ezt az iskolát! Milyen ember lesz ő? (A többség épp lélekkel ússza meg a zsarnokinak tűnő légkört. Mit visz tovább mégis a felnőtt életére? Minek fordít hátat?)

Szereposztás

Játszhatnánk olyan gyerekeket, akik idáig hasonló iskolákban tanultak, ezek közül is a felső tagozatosokat. Találja ki mindenki, hogy mi lesz a neve a játékban (angol hangzású nevet válasszunk!), pontosan hány éves, és három jó illetve három rossz tulajdonságot, ami az általa játszott szereplőt jellemzi! Nem saját magunkat játszunk, ez legyen egyértelmű, ám célszerű olyan szerepeket választani és kidolgozni, melyeknek megjelenítése, hosszabb időn keresztüli eljátszása nem okoz majd különösebb gondot.

Például túl nehéz feladatot adna magának az a játész, aki visszahúzódó, csendes gyerekként ezekkel ellentétes tulajdonságokat jelölne meg. Am ha valamiért mégis így szeretné, ebben ne akadályozzuk! Az instrukció talán így hangozhat: „Próbáljatok olyan tulajdonságokat választani, melyeket egy hosszabb játékban is szívesen játszanátok!”

Ennél a pontnál a felnőttek is választanak maguknak szerepet. Már itt elkezdődik a regényből ismert Jack és Röfi (utóbbit – a szerepet vállaló drámatanár alkati sajátosságai miatt – Girnyónak neveztük el; ajánljuk a mindenkori játékvezetőknek is, hogy olyan csúfnevet válasszanak, ami „ráhúzható” az azt játszó színész-tanár, drámatanár) figurájának építése. A Ralph típusú figura eljátszását nem kívánatos tanárra bízni: várható, hogy a játék során a gyerekek közül valaki Ralph-fá válik majd. Az elkövetkező napok drámaóraterveiben nekik szántunk fontosabb szerepet, más figurákat nem is vetünk át a regényből. A két figura tulajdonságai megegyeztek a regényből ismertekkel.

Ezek szerint:

Jack: domináns személyiség, fizikailag is erős. Helyzetmegoldásai sokkal inkább ösztönösek, azokkal az erőre, esetenként az erőszakra épít, semmint a kreativitásra. Bátor, sőt vakmerő. Kamaszos lendülettel söpri félre a felnőtt világ által elvárt, észérvekre épülő szabályokat.

Röfi (Girnyó): érzelmes, sőt időnként érzélgős figura. Gátlásos személyiség. Szívesen követi a felnőtt(-es) mintákat, ezzel általában kilóg a gyerekközösségekből. Okoskodó, észrevételei gyakran helyesek, de nehezen kivitelezhető helyzetmegoldásokat sugallnak. Vastag szemüveget hord.

Tanári narráció

Ezek a gyerekek, bár eddig nem találkoztak egymással, eltérő módon éltek, most mégis hasonló helyzetbe kerültek. A felnőttek ugyanis úgy döntöttek, hogy a növekvő veszély elől biztonságos helyre menekítik a gyerekeiket, messze Londontól, sőt Európától. Fogytán az idő, így egy – a repülőtér közelében lévő – táborhelyre rendelik a gyerekeket, hogy minél gyorsabban repülőre rakhassák őket.

Nem iskola szerint érkeznek a gyerekek. Milyen rendszer szerint hívhatták be őket (figyelembe véve, hogy nem egyneműek, nem egy életkorúak, nem egy iskolából jöttek)? E kitértel azért tartottuk fontosnak, hogy ne ismerős gyerekeket „zárjunk össze”, s hogy a játéknak ezen szakaszában ne kelljen foglalkoznunk a viszonyok kiépítésével.

Nagyon kevés dolgot vihetünk magunkkal. Semmiféle luxuscikket nem engedélyeztek, csak ruhát és tisztálkodó szereket, és egyetlen kisméretű személyes tárgyat hozhat mindenki. Valamennyien kitaláljuk, hogy mi legyen ez utóbbi.

Egész csoportos improvizáció, állóképek

Az indulás előtti pillanatokban vagyunk. A repülőtéren egy hangárban gyűltünk össze. Itt találkoznak először a diákok. A játékot állóképből indítjuk: a csapat integet a szülőknek, sokáig nem fogják látni őket.

Az órát vezető tanár az utazást bonyolító katonatisztet játssza.

Állóképek

- felszállás
- hangos robbanást hallanak
- a gép elkezd rázkódni
- a gép zuhanni kezd

(Időbeli ugrást követően...)

Egész csoportos improvizáció előkészítése, tanári narráció

Épségben megúsztuk a zuhanást. Az éjszakában nagy nehezen sikerült partra evickélnünk, de a sziget különböző részein szétszóródva értünk partot. Mikor feleszméltek a túlélők, ismerkedni kezdtek a környezetükkel. Jó páran a homokos parttól beljebb is merészkedtek, a fák közé. Ekkor hallottak meg egy furcsa, kürtyszerű hangot, egy kagyló bűgását, erre mindenki a hang irányába indult. Ahogy közeledtek a hanghoz, már látták, hogy a parton az egyik társuk áll, kezében a kagylóval. Folytassuk innen a játékot, de úgy, hogy néhány dolgot már megismertünk a szigetről!

Ez nem közös tudás, így most mindenki kap egy papírcetlit, amin rajta van, hogy ő mit tud a szigetről, illetve a gyerekek helyzetéről.

Példák a cédulák tartalmára:

- Találtál bokrokat a parttól beljebb, ehető bogyókkal, és nem láttál felnőttet a szigeten.
- Van édesvízű patak, egy köves részen ered a sziklafal tövében, és nem láttál felnőttet a szigeten.
- Láttad este az égő roncsot elsüllyedni a vízben.
- Magas fű nő beljebb a parttól és csapás vezet a sziget belseje felé a dzsungelben.
- Láttad, ahogy a kényszerleszállás közben a gép kettétörik, azt is, hogy akik a gép első részében ültek, mind elsüllyedtek. Felnőttet nem láttál a szigeten.
- Az erdőben láttál néhány banán- és ananászfát, és nem láttál felnőttet a szigeten.
- Láttad, ahogy az épségben maradt csomagokat a víz a partról elsodorta, nem lehetett kihalászni semmit, és nem láttál felnőttet a szigeten.
- Megtaláltad az egyetlen ember készített dolgot a szigeten, amit a víz kisodort: egy kést.

Minden információt három-négy résztvevőnek osztunk ki, csak az utolsót kapja egy játsszó.

Egész csoportos improvizáció

Az első gyűlésünk a parton, az előzőekben felsorolt információkkal és körülményekkel.

Ezzel a konvencióval izgalmasabbá lehet tenni első találkozásunkat a szigeten. A leginkább sürgető teendőkünk számbavételekor – a főnökválasztás kivételével – ugyanazokat a dolgokat gyűjtjük össze, mint amiket a regényben is olvashatunk.

Előfordulhat, hogy valaki felismeri a történetet. Ha így alakul, avassuk be a többi gyereket is abba, hogy melyik regényre épül a történetünk, és nyugtassuk meg őket afelől, hogy közös játékunk során sem a történet ismerete, sem pedig annak hiánya nem előny és nem hátrány.

2. drámafoglalkozás

Élet a szigeten

Fókusz: Milyen törvényekre van szükségünk ahhoz, hogy együtt élhessünk egy szigeten?

Ezzel a foglalkozással építjük fel a hét további napjainak kontextusát is.

Értékelés: az eddigi információink felidézése, összegzése

Állóképek: idézzük fel és készítsünk tablókat az előző napi drámapunkából a legizgalmasabb, legérdekesebb pillanatokról! Rövid ötletgyűjtést követően kiscsoportokban is létrehozhatjuk a képeket, majd megmutatjuk azokat a többieknek.

Megbeszélés: Felidézzük az első napon játszott szerepeket, akár a szerepkártyákat is felhasználhatjuk ebben.

Nem várható el minden gyerektől, hogy a szerepkártyára jegyzett tulajdonságok szerint viselkedjen minden pillanatban. Mégis van szerepe e formának: részben védi a személyiséget (ez nem én vagyok), részben a játék későbbi szakaszaiban kell tudnunk viszonyítani a különböző gyerektípusokhoz (főnökválasztás).

Szigeten vagyunk. – Hogyan fedeztük fel, hogy ez egy sziget? Milyen ez a sziget? Ennek megbeszéléséhez segítségünkre van egy térkép a szigetről. A térképen található némi információ a sziget éghajlatáról, élővilágáról:

- esőerdő
- trópusi éghajlat (melyet az állandó hőség, valamint két évszak – a száraz és az esős – váltakozása jellemez)
- vannak sűrűbb erdős részek, de vannak mezők és gyümölcsfákban dúskáló részek is
- egy forrásból induló patak formájában van ivóvíz
- gyakran vannak heves záporok
- apróbb állatok, madarak és vaddisznók találhatóak a szigeten, ragadozók, veszélyes állatok nem
- gránit fennsík

2. „Reklámozzuk” ezt a szigetet!

Ha egy utazási iroda készítené reklámot erről a szigetről különböző célközönségek számára, mivel tehetné vonzóvá, milyen jellegzetességeket emelne ki? Három kis csoportban készítünk jeleneteket:

- Az egyik csoport reklámozza *katonák* számára a szigetet!
- A másik *gyerekek* számára tegye vonzóvá az ideutazást!
- A harmadik csoport pedig *tudóscsoportok* részére készítsen reklámot!

Sorshúzással döntjük el, hogy ki melyik feladaton dolgozik. A sziget jellemzőiről szerzett közös tudásunkat nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Használhatjuk, sőt használjuk is a térképet!

3. Tablók

Most, hogy már van némi elképzelésünk a szigetről, folytassuk játékunkat!

Reggel van, süt a nap. Ennek nagyon örülünk, hiszen egész éjszaka vihar volt. Trópusi eső tombolt. Soha nem volt még részünk ilyenben. Ráadásul a szabad ég alatt töltöttük az éjszakát.

A három kis csoportban készítsünk tablókat arról, hogy miként vészeltük át az éjszakai vihar!

4. Egész csoportos improvizáció

Felvesszük az előző napi szerepeket. A jelenet onnan indul, hogy reggel van, a vihar után vagyunk. Senkinek nem esett baja. Ideje megbeszélni a legfontosabb teendőket, mint például a sziget felfedezése. Várhatóan az alábbiak merülnek fel:

- élelemszerzés
- táborépítés
- tűzrakás, füstjelek az esetlegesen erre járó hajóknak vagy repülőknak
- a vihar után lehet, hogy a legjobb az lenne, ha azonnal tábort építenénk...

5. Kis csoportos munka: az erdő

Három csoportban dolgozunk. Kijelölünk egy szakaszt az erdőben, ami a sziget egyik partszakasza, ezen belül keressük meg a legalkalmasabb helyet, ahová a kunyhónkat „bunkerünket” építhetnénk!

- Milyen anyagokra van szükségünk, és ezekért az anyagokért milyen messzire kell mennünk?
- Mennyire egyszerű vagy veszélyes ezeknek az anyagoknak, kellékeknek a beszerzése? Hogyan lehet ezeket odaszállítani?
- Mennyi ember kell hozzá?
- Mennyi időbe telik az építkezés?
- Készítsünk vázlatos tervrajzot!

Kiállítászerű beszámolót szervezhetünk: a helyszín, a tervrajz, a kellékek, a terv ismertetése.

Ha a tábor helyszíne és az időjárás alkalmas erre, terepen is megvalósíthatjuk e játékot. Ha nem, készítsünk tervrajzokat, majd azok hasznosságáról, megvalósíthatóságáról győzzük meg a másik csoport tagjait!

6. Tablók

Süt a nap, tengerpart, trópusi gyümölcsök. Van táborunk, ivóvizünk, ételünk, jelzőtüzünk. Mivel töltjük napjainkat?

7. Kis csoportban rögtönzés

Biztosan vannak **konfliktusok** is.

Milyen konfliktushelyzetek alakulhattak ki közöttünk itt, a szigeten, az eddig eltöltött idő alatt? Válaszunk ki egyet és játszunk el!

Javasolható helyzetek (szükség esetére – ha éppen nem „áradnak” a résztvevőktől az ötletek)

- van, aki nem veszi ki a részét a közös munkákból
- néhányan időnként megtörik a hasukat erjedő gyümölcsökkel – és ennek hatására (lerészegednek) gátlásaikat levetve cselekszenek
- vannak, akik veszélyeztetik magukat, s ezzel hátrányt okoznak valamennyiünknek (pl. munkaképtelenné válnak)
- gondjaink támadtak az ételek elosztását illetően

Tanári szándék: próbálunk jó nagy vitát kerekíteni, ami alapján eljuthatunk odáig, hogy ez így tovább nem mehet, szabályokra van szükségünk!

8. Egész csoportos megbeszélés

Milyen szabályokra, törvényekre van szükségünk a szigeten ahhoz, hogy békében együtt élhessünk?

Alkossunk párokat! A párok találjanak ki egy-egy törvényt, ami szerintük a legfontosabb! Azt alaposan elemezzék és fogalmazzák meg!

Majd hozza vissza mindenki, és **egész csoportban beszéljük meg** ezeket!

Van-e olyan, ami hiányzik?

9. Előkészített (színházi) jelenet

Mi van azokkal a problémákkal, amelyekre nem hoztunk törvényt? Például: ha nincs arra törvény, hogy ne bántsd a másikat. Próbáljunk ki egy előkészített jelenetet arról, hogy egy gyerek provokál egy másikat: „milyen gyenge, még egy gyíkot sem bír leszúrni...” Erre a gyengének nevezett verekedést kezdeményez.

10. Gyűlés

Mit csináljunk az egyikkel és mit a másikkal? Bármit is mondunk, ő jogosan válaszolhatja, hogy erre vonatkozóan nincsen törvényünk, tehát SZABAD! Ezek után mérlegeljük, hogy van-e még törvény, amire esetleg szükségünk van az együttéléshez?! (Minderre persze akkor van szükség, ha a tanár úgy látja, hogy valami fontos dolog szabályozásáról megfeledeztünk.)

Felmerülhet a főnökválasztás problémája is. Milyen helyzetekben van szükségünk főnökre? E kérdéskört vizsgálja a következő nap komplex foglalkozása...

11. Megbeszélés

Mi történik, ha valaki megszegi a törvényt? Például valaki munka helyett inkább úszni ment. „Verjük meg!” „Jó, de (ha) benne van a törvényeinkben, hogy ne bántsd a másikat se lelkiileg, se testileg, akkor...” Foglaljuk össze törvényeinket és a büntetéseket, ami a törvényszegésért jár; írjuk le, majd függesszük ki egy jól látható helyre!

3. drámafoglalkozás

Főnökválasztás a szigeten

Fókusz: Milyen legyen a mi vezetőnk (itt és most)?

A tanárok közül kettő az eddigi szerepét játssza majd: Jack, Girnyó. A foglalkozás vezetője többnyire munkaszervező.

1. A szerepek mélyítése

„Tulajdonságbörze”: Az első napon, a figurák felrakásakor a saját figuráinkról kitalált jó és rossz tulajdonságaink közül melyekre van itt, a szigeten szükség, melyektől szabadulnánk az akkor említettek közül? Mire lenne szükség ezek helyett? A tulajdonságokat feljegyezzük egy csomagolópapírra is: külön azokat, melyektől megválnának, külön azokat, amelyekre szükség lenne.

2. Színházi jelenet

Főnöktípusok:

Az erőszakos (autoriter)

„Jó napot!! A nevem nem fontos, a legjobb, ha főnöknek szólítanak. Rend és fegyelem! Ez a kettős jel-szavam. Nem tűröm a lazítást. Ha valaki hibázik: repül! Nincs haverkodás, lelkizés! Holnap kiosztom a feladatokat! Engem nem érdekel, ki mit szeret, meg ki hogyan érzi jól magát. Alapvetően nem vagyok kíváncsi a véleményükre. Az a dolguk, hogy végrehajtsák az utasításaimat. És a legfontosabb: ne kérdezzenek, dolgozzanak!

A demokratikus

„Kollégák! Szólítsanak Bélának! Azt gondolom, tegeződjünk, mert az megkönnyíti a kommunikációt és sokkal személyesebb is. Természetesen csak akkor, ha beleegyeznek! Társakra van szükségem! Társakra a gondolkodásban, lelkes partnerekre a munkában. Mert kell egy csapat! Nekem javaslataim vannak, de együtt kell döntenünk, és a felelősség is közös. Kérlek, mondjátok el, hogyan képzelitek el a közös munkát! Mindenkinek a véleményére kíváncsi vagyok. Köszönöm, hogy meghallgattatok.”

A hányaveti

„Helló, mindenkinek! Bélus vagyok! Bocs, csörög a mobilom! (Elvonul és duruzsol a mobiljába.) Bocsi! Hol tartottam? Ja... Bélus vagyok, az új főnök. A feladatokat majd később átbeszéljük, addig is mindenki pörögjön rá a melóra. Tudjátok miről van szó, nem? Ha valami gáz van, szóljatok! Én leléptem. Ha valaki keres, a mobilon elérhet!”

A félélnk

„Tisztelettel köszöntök mindenkit! Kicsit izgulok! A nevem Nyúl Béla! Nyugodtan szólítsanak/szólítsatok Nyuszinak! Ha megengedik, akkor tegeződhetnénk... esetleg. Hogy mondta? Ja, igen! Természetesen nem! Nem tegeződünk! Bocsássanak meg, ez túlkapás volt! Elnézést! Szóval, ahogy gondolják, egész bátran! Nekem van elképzelésem a feladatokról, de persze kiderülhet, ezek rossz elképzelések, vagy ami még rosszabb, egészen nagy butaságok!”

A viccelődős

„Helló-belló! Én vagyok az új törzsfőnök, hahaha! Nevem: Senki, vagyis ahogy tetszik: Béla, Bélus, Béluka, Béluci, Bélucika, Bé, Bébé, esetleg Nagymedve! A legfontosabb, hogy: „Szeressük egymást gyerekek...” hahaha. Csak vicc volt! Szabad nevetni! Kedvenc újságom a Hahota, hahaha! Biztosan egy szigorú főnökre számítottak, s most itt vagyok én: a tömény humor.

Az önfeláldozó

„Dugovics Béla vagyok! Köszöntelek benneteket, barátaim! Sok a tennivaló, de ne ijedjete meg, mert a munka oroszlánrészét elvégzem magam! Tudom, hogy sanyargattak benneteket előző főnökeitek! Bársonyszékből nézték, ahogy izzadtok a munka terhe alatt. De ennek immáron vége: itt vagyok, és megmentelek titeket! Csak szólnotok kell, és bármire hajlandó vagyok! Nektek csak annyi dolgotok lesz, hogy figyeljete! Helyeztél magatokat kényelembe, kávézgatatok és élveztél a munka örömét! Az egyetlen célom, hogy boldognak lássalak titeket! Ennél többet nem kívánhat egy főnök!”

A bizonytalan

„Elnézést, ez a fejlesztési osztály? Áh, akkor itt én vagyok a főnök, vagy nem? Nem tudják véletlenül, hogy hívják a főnöküket? Béla? Az én vagyok? Oh igen, akkor én vagyok a főnökük! Nos, akkor talán..., de nem. Mégis szólnék Önökhöz pár szót, ha már itt vagyok, ha megengedik...Nos... Szeretettel vagy tisztelettel köszöntök mindenkit! Azt hiszem, sok feladatunk lesz erre az évre, bár az is lehet, hogy alig akad valami. Kemény főnök vagyok, de azért az én szívem is vajból van, mint a maguké! Igaz? Mit gondolnak, kezdjük a munkát, vagy inkább jobb lenne, ha elmennénk kicsit szórakozni, beszélgetni? Ha megismernénk egymást közelebbről, akkor talán könnyebben menne a munka. Nem is tudom.”

3. Szerep a földön (konvenció) – két csoportban

- a) A jó vezető olyan ember, aki...
- b) Olyan vezetőre van szükségünk a szigeten, aki...

Befejezetlen mondatok. A befejezéseket feljegyezzük, a két listát egyeztetjük – a különbségekre vagyunk kíváncsiak, vagyis arra, hogy miben más az a vezető, akit mi ebben a helyzetben (itt és most) megválasztanánk.

4. Egész csoportos egyeztetés

A tulajdonságaink közül (a saját listánk szerint, ld. az 1. pontnál) mennyi egyezik azzal, ami a b) listán van? Szándékunk szerint az első három résztvevőből (vagyis akiknek a legtöbb egyezik) lesz főnökjelölt. Ha valaki nem szívesen vállalná a jelölést, átadhatja olyannak, aki az eddigiek alapján várhatóan szeretne főnök lenni. Itt az is megeshet, hogy valakiről nem a feljegyzett tulajdonságai, hanem a cselekedetei alapján érezzük úgy, hogy esélyes vezetőnk lehet. Ezt támogassuk bátran, s nézzük meg, mennyit kell változtatni a kitalált tulajdonságain, hogy a viselkedése és a kitalált szerep összhangban legyen.

A résztvevő színész-drámatanárok közül csak Jack pályázzon! Ha a gyerekek valamiért más felnőtt játékost is esélyesnek kiáltanak ki, ő ne vállalja a jelölést!

(Ezt megteheti szerepben: „Köszönöm a bizalmatokat, de én úgy érzem, hogy nem tudnák irányítani benneteket. Ötleimre azonban továbbra is számíthattok, s persze a majdani főnök is”)

5. Kis csoportos jelenetek

A jelöltekhez lehet csatlakozni – mindegyikhez kb. 7-8 gyerek és egy-egy drámatanárral. Közös alkotják meg a főnökjelöltjük választási (kortes-) beszédét és esetleg a hozzá tartozó show-t (ezen belül: ígérek, ötletek, javaslatok, elkerülendő dolgok, megvalósítandó intézkedések stb.).

6. A választási beszédek előadása (és meghallgatása)

A beszédek hallgató gyerekek is szerepben vannak, tehát közbekérdezhetnek, beleszólhatnak a beszédekbe. A tanárok csak arra ügyeljenek, hogy minden jelöltnek lehetősége legyen elmondani a beszédét!

7. Kis csoportos jelenetek

Minden csoport egy-egy éles, nem könnyen eldönthető helyzetet dolgoz ki. A kiscsoportokban fontos, hogy minden társaságban legyen egy-egy drámatanárral is és felügyelje, hogy – bár nem könnyű, de – megoldható feladatot találjanak ki. („Nektek vannak ötleteitek, hogy mit kell tenni egy ilyen helyzetben?”)

A második lépcsőben ezt feladják valamelyik másik csoport főnökjelöltjének mint megoldandó feladatot. A főnökjelölt úgy mutatja be megoldását, hogy beáll a – többiek által figyelemmel kísért – kis csoportos improvizációba. Ha nehezen boldogul, a saját csoportja adhat neki tanácsot (a fórum-színház mintájára), hogy mit cselekedjen.

Az improvizációk után értékeljük a látottakat, mire kell, hogy joga legyen majdan a megválasztott főnöknek! *Figyelem: nehéz feladat!* Védjük és segítsük a főnökjelölteket, hívjuk fel minden játészó figyelmét arra, hogy nagyon nehéz feladat elé állítjuk társainkat! Bizonytalanság esetén, vagy ha a gyerekek nem elégedettek jelöltjük helyzetmegoldásával, adjunk újabb lehetőséget a főnök-jelöltnek!

8. Szavazás

Előtte eldöntjük, hogy milyen szabályok szerint megy a választás, hány szavazat szükséges a győzelemhez. Izgalmas, feszültséggel teli játék lehet, ha úgy nyilvánítjuk ki a véleményünket, hogy meghatározott időn belül beállunk a mögé, akire a voksunkat adjuk.

9. Egész csoportos improvizáció:

A szavazás befejeztével Jack (aki szinte biztos, hogy nagyon kevés szavazatot kap) máris megpróbálja gyengíteni a megszavazott főnököt: „Jól van, majd meglátjuk, hogy mit fogtok enni, hogy honnan lesz hús.” – típusú megjegyzésekkel. Elképzeltető, hogy itt elkezd körvonalazódni két tábor: akik Jackre szavaztak, és akik valaki másra. A játékot záró beszélgetésben próbáljuk meg az ebből fakadó feszültséget oldani, ne váljon civil ellenségeskedéssé a játék. Ennek egyik eszköze, hogy értékelésnél, ha szerepen kívül tesszük is, figyelmeztetjük a gyerekeket arra, hogy „nem Marciról beszélünk, hanem Johnról, akit ő játszik”.

4. drámafoglalkozás

A szikla

Fókusz: Miért megyünk el egy jó vezértől? (A törzs élete – ez utóbbi a következő foglalkozás szempontjából fontos.)

Kellékek: A színházi jelenetek kellékei, a tör (fadarab), Jack törzsének törvényei (rongyon).

A bemelegítő feladatok között kell egy olyan, ami a *vadászás* hangulatát, vadságát idézi. Ajánlható olyan játék, ahol a *vadászás* mozdulatait követhetjük, pl. pergő dobzenére, vagy bármilyen fogócska, ezekben átélhetjük, hogy üzünk, „elejtünk” valakit.

1. Kis csoportos jelenet/abló

3-5 fős csoportokban **találjunk ki olyan szituációkat**, amelyek – jelenlegi helyzetünket tekintve – megoldandó problémák lehetnek a vezér számára! Milyen tulajdonságai segíthetnek neki abban, hogy sikeresen feleljen meg ezeknek a kihívásoknak? A bemutatás módja lehet jelenet vagy abló.

2. Színházi jelenet

Párhuzamos szálakon futó események. Az egyik szálon két gyerek eltűnéséről értesülünk. A holttestüket nem találtuk meg, de biztos, hogy meghaltak. A sziget lakóiban mindez riadalmat és félelmet ébresztett. Elindultak a mendemondák arról, hogy mi történt velük. A másik szálon a jelenet – erősen stilizált színházi nyelven – arról szól, hogy amíg Jack és néhány erősebb fiú elment vadászni, addig valami baj történik az ő hibájukból (pl. két kisebb gyerek, akikre a ház javítását hagyták, megsérült, amikor rájuk esett a tető).

1/A Sötét. Kétségbeesett kiabálást hallunk. Két gyerek nevét kiabálja két másik. (Lehetőleg olyan neveket „használjunk”, amiket a névválasztás során a résztvevők nem vettek fel!) Keresik őket. A fény lassan derengeni kezd

GYEREKEK Adam! Joe! Hahó! Feleljetek már!

GYEREK 1. Meddig keressük még őket? Már a nagy szikla óta semmi nyom.

GYEREK 2. Nem eshettek a tengerbe, érted?

GYEREK 1. Szerinted tényleg nem?

GYEREK 2. Fogd be vagy mindjárt te is... Ó, a fenébe! Menjünk vissza! (Sötét)

2/A *Először szapora, majd egyre fáradó, majd elhaló kalapálás zaját halljuk. Amikor felmegy a fény, azt látjuk, hogy két kisebb gyerek holt fáradtan áll egy tető alatt és magasba emelt kezekkel próbálják tartani az összetakolt tetőszerkezetet. A harmadik javítgatni próbálja azt. Egy valaki állhat ki időről időre pihenni. Mindezt természetesen csak mozgással játsszák el*

GYEREK 3. *(Próbálja igazgatni a tetőt)* Tartsátok már erősen, mert leesik!

GYEREK 4. Kösz'! Te jössz, lejárt a pihenőidőd!

GYEREK 3. Nem is pihentem, dolgoztam! Anyyira fáj már a kezem!

GYEREK 4. Nem érdekel, nekem is, úgyhogy ne nyafogj! *Cserélnek. Gyerek 4. lefekszik a földre*

GYEREK 3. De én már nem bírom!

GYEREK 5. De ha Jack visszajön, és összedőlve találja a házat, kinyír minket. Azt mondta, hogy javítsuk meg, míg ő vadászik.

GYEREK 3. De ez az ő dolga lett volna! *Sírva Ó, anyukám... Sötét*

1/B *Fény. A Gyerek 2. Apatikusán bámul maga elé. A tengert nézi a nagy szikláról. Mögötte mozog és beszél Gyerek 1.*

GYEREK 1. Mire gondolsz? Arra gondolsz, hogy melyikük esett le elsőnek, ugye?

GYEREK 2. Nem válaszol.

GYEREK 1. Az is lehet, hogy nem estek le.

GYEREK 2. Nem válaszol, de várakozón hátrapillant a társára.

GYEREK 1. Nem estek le, hanem... *A fülébe súg valamit. Te még nem is tudod?*

GYEREK 2. Nem válaszol, ismét előre mered.

GYEREK 1. Iszonyú félelmetes! Egész este róla beszélgettünk. Mi van, megkukultál?! Válaszolj már, te hülye! *Ezzel a mondattal meg is rángatja Gyerek 2-t, aki ettől kibillen az egyensúlyából, és úgy kell viszsztatartania magát, hogy le ne essen a szikláról. Gyerek 1. is ijedten kap utána. Összekapaszkodva, némán néznek egymás szemébe. Sötét*

2/B *A háznál most a Gyerek 5. pihen, a tető alatt hűsölve*

GYEREK 3. Mostantól cseréljünk gyakrabban!

GYEREK 5. Persze, mert most én pihenek, mi?

GYEREK 4. Nem próbáljuk mégis megjavítani?

GYEREK 5. Azt már próbáltuk, de nem ment. Majd, ha Jackék visszajönnek...

GYEREK 3. Jaj, begörcsölt, Istenem, nem bírom tovább! A földre rogy. Gyerek 4. próbálja egyedül tartani a tetőt, de nem bírja. Ő is leesik. Dob vagy cintányér effekt. Gyerek 4. és 5. a tető alatt fekszenek, nyögdecselnek, nagyon megütötték magukat

GYEREK 3. Te jó ég, jól vagytok? Kérlek, ne áruljatok be Jacknek, jó?

3. Két csoportban

a) a „**Ralph típusú figura**” (a gyerekek által megválasztott vezető) hogyan rendezi ezt a dolgot Jackkel, (mit mond, kik előtt, fórum-színház)?

b) Milyen (rém-)történeteket találnak ki a többiek a két gyerek eltűnéséről? Kis csoportokban találunk ki egy-egy ilyet, s ha belefér az időnkbe, akár játszhatunk is róluk, ha nem, izgalmas csupán elmesélni is azokat.

Beszámoló zárja a játékot.

5. Egész csoportos improvizáció és tanári narráció

Tanári narrációkkal tarkított (rövid) egész csoportos improvizáció: Jack és vadászaik hoznak egy disznót, de mielőtt adnának belőle a többieknek, Jack egy „kicsit gonoszodik” velük, feltételekhez köti az étel szétosztását. Végül nagy lakomát csapnak.

A „B” típusú dramatikus játék „elkerülése érdekében” (egész pontosan azért, hogy ne váljanak irányíthatatlanná az események) időnként tablót készítünk a történésekről, végül lezárjuk a jelenetet.

6. Színházi jelenet

Egy stilizált (mozgásra épülő) jelenetből kiderül, hogy amíg Jack és társai vadászni voltak, hagyták ki-aludni a tüzet. Egy hajó ment a közelben és nem vettek észre bennünket! (Egyértelmű, hogy a jelzés, füstjelek nélkül soha nem juthatnak haza. Kérdéses, hogy lesz-e még ilyen lehetőség egyáltalán.)

A játéktér bal hátsó sarkában négy színész-tanár – köztük Ralph és Röfi – a nézőknek háttal felfelé néz. Tekintetük egy közös pontot jelöl ki. Ezen a ponton szép lassan megjelenik egy vörös reflektor fénye, egyre erősebben és fényesebben (ez jelképezi a jelenetben a hegyen lévő tüzet). Egy darabig nézik a tüzet, majd elfordulnak, a színpad elejére jönnek, halvány megvilágításban néma jelenetet látnak, ahogy játszanak. A némajáték közben magnóról, visszhangosítva a következő párbeszédet halljuk:

- Hová mentek?
- Vadászni! Leölünk egy malacot! Gyertek ti is!
- Nem lehet. Őriznünk kell a tüzet!
- Micsoda?
- Ralph megmondta, hogy nem mozdulhatunk innen.
- Kit érdekel, mit mond Ralph?
- Ő a főnök!
- Úgyse veszi észre, ha itt hagyjátok!
- Az igaz, de ez az egyetlen esélyünk a menekülésre!
- Hülyeség! Gyertek már! Vadászunk! Gyertek... gyertek... leölünk egy malacot!

A párbeszéd lassan elhalkul, a színpadot előlről megvilágítja lassan egy fehér fény, közben a némajátékban résztvevők közül Ralph kiválik a csapatból, a nézőtér baloldalán szemét egy pontra szegezi, arcán izgatottság. A többiek észreveszik Ralph-ot. Lassan mindannyian csatlakoznak és négy távolba meredő szempárt látnak a nézők. Ralph megszólal: Hajó! Erre mindannyian kiabálni és integetni kezdenek: Hajó, hajó, hajó! Őrültképpel ugrálnak. Mintha a hajó mozgását követnék a színpad elején, a baloldaltól lassan a jobboldalra haladnak. Eközben Röfi a színpad közepén maradt, ő nézi a vörös reflektor fényét (tüzet), amely szép lassan kialszik.

A többiek látva, hogy a hajó elment, csüggedten néznek a távolba. Röfi megszólal: Kialudt a tűz! Mindannyian lassan hátrafordulnak, a színpad bal hátsó sarkába mennek, háttal a nézőknek, és a tűz „hült helyét” nézik. A jelenet ugyanazzal a képpel zárul, amellyel kezdődött.

A jelenet fejtése

7. Egész csoportos improvizáció

Állóképből indul (a gondolatkövetés nevű konvenciót is használhatjuk): várják vissza a tűznél a vadászokat. A „Ralph típusú figura” – ha hangsúlyozzuk az eset jelentőségét –, valószínű, hogy keményen beszél Jackkel. Ő nem veszi magára a dolgot, hanem vitába száll, majd elmegy. „Aki akar, velem jöhet.”

- Amennyiben (most) *senki sem megy veled*, a 9. ponttól folytatjuk.
- Amennyiben *néhányan veled tartanak*, a 8. ponttal folytatjuk.
- Amennyiben *mindenki veled megy*, a 10. ponttól folytatjuk a játékot.

8. Páros feladat

Hogyan beszélgettek aznap este a nap eseményeiről az ott maradtak és hogyan azok, akik távoztak?

9. Tanári narráció

A Jack távozása óta eltelt napokban többen „átszivárogtak” Jack csapatába. Annak ellenére, hogy a „Ralph típusú szereplő” jó vezető volt. Hogyan és miért mehettek át?

10. Kis csoportban: három csoportban vizsgáljuk azt, hogy miért mentek át.

Hangolódjunk rá a Jack törzsében lévő gyerekek szerepére! A játékosokkal **megnézzük a törzs alapszabályait**, amelyet minden csatlakozónak a vérével kell „aláírnia” (szénnel ráírjuk a szabályokat egy rongyos textilre, pl. egy ingre – ld. melléklet!). Ezek értelmezése következik. Mit jelenthetnek ezek a hétköznapiakban?

5. drámafoglalkozás

A vadászat

(A játék az előző óra szerves folytatása.)

1. Két csoportban

Szerepeinkből kilépve fogunk **két szertartást** kitalálni és eljátszani. Az egyik egy vadászat előtti szerencsehozó rítus lesz, a másik a sikeres vadászat utáni szertartás. Használhatunk szöveget, ha kell, tárgyakat, eszközöket, hangokat... *Ha jó az idő, mindezt tehetjük kint, a szabadban.*

2. Színházi jelenet

A regény részletei alapján egy vadászat bemutatása.

A jelenetnek optimális esetben öt (de legalább négy) szereplője van. Ketten a földön homokozást vagy egyéb kisgyerekes játékot mímelnek, a másik három (esetleg kettő) vadászik.

Harmóniát sugárzó zene (gitár vagy zongora) szól. Amikor feljön a (szűkített) fény, két kisebb gyereket látunk: homokoznak, hemperegnek, incselkednek, apró kövekkel dobálják egymást. Aztán fény- és hang-effekt töri meg az idillt: a hátuk mögött, a paravánok mögül hegyes botokat látunk megjelenni. A kicsik – bár ezt nem látják – rossz érzéssel körülnéznek. Aztán tovább játszanak.

A fény lassan lemegy a játszó gyerekekről és a színpad hátulját világítja meg. A zene is lassan „kicszerűlődik”: ütemes dob zene úszik az előbbire. A vadászó gyerekeket látjuk, amint dárdáikat próbálgatják. Élvezik a „játékot”. Jelizik egymásnak, hogy kezdődhet a móka. A színpadon csupán derengő fény van. A kicsik felé indulnak. Azok még mindig nem látják a veszélyt, de közelebb bújnak egymáshoz, érzik, hogy baj közeleg. A nagyok egyre jobban beleélik magukat a vadászatba, félelmetesen settenkednek egyre közelebb az áldozatokhoz. A zene is fokozza a feszültséget.

Mikor odaérnek hozzájuk, a fény hirtelen felmegy és a kicsik sikítását halljuk. A nagyok fölöttük állnak, egy véres állattetemet tartanak a fejük fölé és nevetnek. Sötét

3. „Anatómiai továbbképzés”

Kezdeményezzünk beszélgetést arról, hogy az életmód, amit a gyerekek a szigeten folytatnak, fizikailag milyen változásokat eredményeznek náluk.

Például:

- kisebb-nagyobb sérülések építkezés és vadászat közben
- táplálkozási szokások megváltozása (van köztük, aki egyoldalúan táplálkozik)
- verekedések közben szerzett sérülések

Kutató munkát végezhetünk három csoportra szétválván is: egy-egy sérülést, betegséget kiválasztva részletesen elemezzük, mi történik az ember testével. Például: akinek a gyomrába rúgnak, azzal a lelki sérülést leszámítva, pontosan mi történik (belső szervek változásai, erek sérülése, vérálfutás, csontrepedések és -törések stb.)?

4. Egész csoportos jelenet készítése

A gyerekek segítségét kérjük ahhoz, hogy bemutassunk egy, a szigetlakók életében bekövetkezett fontos eseményt, ez pedig a két csapat találkozása (itt a regény szerint haladva: az egyik sikeres vadászat után áthívják a Ralph-fal maradt gyerekeket is enni). Amit megjelenítünk tehát: Jack csapata vendégül látja a megfogyatkozott Ralph-pártiakat. Tisztázzuk előre, hogy Ralph-ék miért fogadják el a meghívást, hogyan várják őket a többiek stb.!

Indítsuk állóképből a jelenetet! Térben is legyenek – a terem kínálta körülményekhez képest – távol az ellenfelek! Aztán lassan közelítsenek Ralph-ék! A másik oldalon állók játsszák el, ahogyan várják őket! Megjegyzéseket tehetnek, a „vendégvárás” jelenítik meg. Mikor még nincsenek „egy helyen”, kérjük meg a gyerekeket, hogy fagyasszák be a jelenetet! A jelenet megállítása után **tanári narráció**: Jack rá akar ijeszteni a közeledő Ralph-ra és Girnyóra. Meglöknek egy sziklát, ami eltalálja Girnyót.

Ezt a pillanatot befagyasztjuk, azaz beállítunk róla egy állóképet.

Innen Röfi (Girnyó) halálának leírása következik a regényből, ez zárja a foglalkozást. Kérjük meg a gyerekeket, hogy a helyük megváltoztatása nélkül üljenek le a földre, s csendben hallgassák meg, mi történt.

5. Narráció

„...A vadak között nagy zaj támadt, de Röfi túlkiáltotta.

Mi jobb: a törvény és a szabadulás, vagy a vadászat és a felfordulás?

Most már Jack is tiltakozni kezdett, s Ralph szavai elvesztek a zajban. Jack emberei közé hátrált: tömör fenyegetőző fal állt most Ralph előtt, lándzsáit meresztve. Már lassan kialakult bennük a támadás terve, mindjobban érlelődött, rövidesen meg fogják tisztítani a földnyelvet. Ralph szemben állt velük, kissé ol-

dalvást, lándzsája készenlétben. Röfi mellette, kezében a talizmánnal, a törekeny, ragyogó szépség jelképével. A hangok vihara végigsöpört rajtuk. Magasan fölöttük, az eszméletlenség féktelenségében Roger teljes súlyával az emelőrúdra nehézkedett.

Ralph a nagy szikla zuhanását jóval előbb hallotta meg, mintsem megláthatta volna. Elsőnek két talpa közvetítette a föld megrázkódtatását, dobhártyája a kőszirt tetejéről lehasadó kövek recsegését. Aztán az iszonyú vörös sziklatömeg átzuhant a földnyelven, Ralph hasra vetette magát, s a törzs fülsiketítőn üvöltözött.

A szikla rettenetes ütést mért Röfire, állától a térdéig: a kagyló ezer szilánkra robbant, megsemmisült. Röfi egy szót sem szólt, még nyögésre sem maradt ideje: tengelye körül forogva, felrepült a magasba. A szikla kettőt ugrott, majd eltűnt az erdőben. Röfi lezuhant a negyvenlábnyi mélységben elterülő vörös sziklazátonyra, hátával csattant rá. Koponyája szétnyílt, agyveleje kifröccsent, a vér vörösre festette. Keze, lába még egyszer megvonaglott, mint a malacé, miután leölték. Aztán a tenger egy nagy lélegzetet szedett, hosszan, lassan, a víz fehéren és vörösén felforrt, elárasztotta a sziklát, s mire újra visszaszorított, Röfi teste eltűnt...”

A narráció mint forma – különösen, mivel a regénybeli szituációt olvassuk fel – mindenképpen távolít. A hallott információk ereje így is nagy. A hatást elmosni nyilván nem kéne, de szükség lehet záró, lazító-feloldó játéokra. (Olyan jellegű játék ajánlott, ami a – többség számára – lassan indul, de aztán felgyorsul, például hálófogó.)

Melléklet

Jack törzsének szabályai

- A főnöknek mindig engedelmeskedni kell.
- A vadat elejtő ehét először a húsból.
- A vadászat idejére mindenki kifesti az arcát.
- A szerencsehozó szertartáson részt kell venni.
- Csoporton kívüliekkel tilos beszélni.
- Aki bármelyik törvényünket megszegi, büntetést érdemel.

6. drámafoglalkozás

Szabadulnánk Jacktől...

Fókusz: Hogyan szabaduljunk meg Jacktől úgy, hogy nem gyilkoljuk meg őt? (Vagyis: Mit tehetünk a diktátor ellen?)

Egész csoportos állókép

Néhány kép az előző napi játékból:

- ahogy az események eljutottak a szikla ledöntéséig,
- az a pillanat, amikor látjuk, hogy Girnyót eltalálta a szikla.

Gondolatkövetés

Mit gondoltak az egyik, illetve a másik oldalon állók, amikor szembesültek azzal, ami történt?

Az állóképből jelenetet indítunk

Ki hogyan viselkedik? Mit mondanak egymásnak és Jacknek? Ezen a ponton sokan dönthetnek úgy, hogy otthagyják Jacket és visszatérnek Ralph-hoz!

Kis csoportos jelenetek

Pár nap múlva Jacknek sikerült két embert visszacsábítania magához egy erdei találkozás során. Mit tehetett, amitől ez a két figura (megnevezünk a játsszók közül két szereplőt) csatlakozott hozzá, ha erőszakot egyáltalán nem alkalmazott? Négy csoportra szétválva keressük a lehetőségeket. (Lehet, hogy a kiválasztott gyerekek között ellenállásba ütközik kérésünk. Tálalhatjuk ekképpen: „Két vállalkozó emberre lenne szükségünk, akiről a következő játék szól majd. Nem kell többet szerepelniük, mint a többieknek, de az események az ő döntéseik mentén szerveződnek.” Az egyikük akár drámatanár is lehet.)

Kis csoportos tablók

A gyilkosság után eltelt néhány nap. Többen érezték, hogy nem akarnak ebben részt venni, de nem mentek el innen (vagyis Jacktól). Mik lehettek az okok? Megbeszélés és tablók készítése.

Beszámoló

Színházi jelenet

Monológ, melyből kiderül, hogy Jack nagyon élvezi és kihasználja a hatalmat. A többiek közül sokan mindent megcsinálnak neki, többek között azért is, mert gyakran fenyegetésekkel is igyekeznek kordában tartani törzsének tagjait.

„Újra leöttem a malacot! Leöttem, levadásztam, kiontottam a vérért. A többiek csak bámultak. Ha én nem lennék itt, éhen halnának! Láttam a szemükben, hogy tisztelnek! Láttam, hogy félnék tőlem! Kis hülyék! Azt csinálják, amit én akarok! Bármit megtesznek nekem! Ha azt akarom... (elgondolkodik), akkor azt is megteszik Tudják, hogy nélkülem végük van! Lesik minden óhajomat, mindenki jóba szeretne velem lenni! Hahaha. Átlátok rajtuk, csak a hús kell nekik! A legjobb, ha senkivel sem barátkozom, nehogy kifürkéssék a titkaimat! Bárki az ellenségemmé válhat! De akkor olyan sorsra jut, mint Ralph!

Ralph nevetséges! Még hogy ő a főnök! Mindjárt röhögő görcsöt kapok. Ő is azt fogja csinálni, amit én akarok! Én vagyok a főnök és enyém az egész sziget! A sziget királya vagyok! Ha valaki nem fogad szót, az takarodhat a szigetről!”

Fórum-színház (vagy páros játék)

Két gyerek beszélgetése során hogyan tudja kideríteni egy gyerek a partneréről, hogy mit gondol Jackról – mindezt anélkül, hogy kiadná magát? Hol, hogyan, mit kérdezzen, mondjon stb.?

Kis csoportban

Jack és Ralph törzsére szétválva két különböző témát dolgozunk fel:

Az egyik csoport ezt vizsgálja: az utóbbi napokban Jacknek sikerült Ralph ellen fellázítania a törzs tagjait, annak ellenére, hogy egyszer sem találkoztak közben Ralph-fal. Hogyan tette ezt?

A másik csoport feladata annak kiderítése, hogy az állandó fenyegetés árnyékában miként alakulnak át a viszonyok Ralph csapatában.

Beszámoló

Egész csoportos tablósorozat tanári narrációval

A két banda utolsó cselekedetei az összezapás előtt; a harc első mozzanata; majd a hajókürt megszólalása; az összes gyerek kifut a partra, ahol egy hajót látnak, majd néhány matrózt pillantanak meg, amint partra szállnak.

Részleteket olvasunk fel Ralph üldözésének regénybeli leírásából

„...itt a hajnal... s újra meghallotta a hangot. Elnyújtott huhogás a part felől... a következő vadember már fel is kapta a hangot, továbbadta a harmadiknak. A kiáltás a sziget keskenyebb végén átvágva, a tenger és a lagúna fölött szállt feléje, mint egy szárnyaló madár rikoltás. Gondolkodás nélkül azonnal felmarkolta hegyes karóját és visszafarolt a páfrányok közé. S már a következő pillanatban a bozotosban törte az utat, épp idejében: a cserjék között lábakat pillantott meg, a páfrányok között gázoltak, léptek hangzottak a magas fűben. A vadember, hogy ki volt, nem tudta, kettőt huhogott; a kiáltást két irányból megismételték, aztán elhalt. Ralph már a dzsungel legsűrűjében guggolt. Most semmit sem hallott.

...Ralph lecsillapodott, diadalmas érzés fogta el, miközben arra várt, hogy a hajtóvadászat lármája végre elüljön.

Nagy csönd volt. S ahogy múlt az idő, Ralph a zölden derengő árnyékban kuporogva, egyre bizonytalannabbnak érezte magát, diadalérzése lehervadt.

S most meghallott egy hangot, Jack lehalkított hangját. – Bizonyos vagy benne?

A megszólított nem felelt. Talán csak egy mozdulatot tett.

– Bizonyos vagy abban, hogy erről a helyről beszélt? Azt mondta, hogy itt fog elbújni?

...A torony legtetetjén ülő nagy vörös szikla hirtelen eltűnt, mint egy függöny, Ralph emberi alakokat s egy darab kék eget pillantott meg mögötte. Egy pillanattal később a föld megrengett, zuhanás zaja hallatszott a levegőben, a fák tetejét mintha egy óriás keze pofon vágta volna. A szikla nagyot ugrott, dörögve

gázolt a part felé, tört ágak és levelek záporoztak Ralph fejére. A bozótoson túl a vadak éljenzésben törték ki.

Aztán újra csönd.

...Most meglátott. Most felkészül. Egy két végén kihegyezett karó. Ralph nagyot sikított, a rémület a düh és a kétségbeesés sikítása volt. Lába kiegyenesedett, torkából folyamatosan, habzón tört elő a sivítás. Előreugrott, átgázolt a cserjésen, a szabadban volt, sikoltzott, morgott, fogát vicsorgatta, csurgott róla a vér.

...Alatta idegen fáradt lábak futottak, a kétségbeejtő huhogás, mint egy szakadozott szélű fenyegetés hömpölygött mögötte, már-már utolérte. Megbotlott egy gyökérben...

...Felkászálódott, újabb borzalmakra készen. Egy magas, ellenzós sapkát pillantott meg maga fölött. Fehér sapka volt, a zöld ellenző fölött korona és vasmacska aranylevelek között. Fehér vászonruhát látott, vállpántot, revolvert s egy sor aranygombot egy egyenruhán..."

Állóképet készítünk arról a pillanatról, mikor a kapitányt megpillantják.

Innen **egész csoportos improvizációval** folytathatjuk: a kapitány (tanári szerep) szólal meg elsőként: „Hát, ti meg mit csináltok?”

Kis csoportban (írásos forma)

Hogyan tudósítana erről egy

- szenzációhajhász lap (pl. Best típusú);
- pedagógus szaklap (pl. Katedra típusú);
- ifjúsági magazin (pl. Popcorn típusú)?

Beszámoló

Az időtől és kedvtől függően a következő lehetőségeink vannak:

a) Állóképek a hajóútról, hazaérkezésről

Páros feladat: mit és hogyan meséltek el otthon a szüleiknek a szigeten történekből, vagy mit mesélnének el a gyerekeiknek sok-sok évvel később, ha rákérdeznének, hogy mi is történt ott...

Vagy:

b) Három kicscsoportban

- Rémálom, ami a szigeten történekből táplálkozik.
- Jack életútja, legfontosabb pontok. Tanári közlés: tudjuk róla, hogy nem lett bűnöző, nem került börtönbe...
- Ralph életútja, a legfontosabb pontok bemutatása (fantáziajáték).

Lezáró beszélgetés.

Tanfolyam – mentorálás – szakmai műhely

(Bocsánat, közjogi dokumentum címe következik... hosszú...)

A Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 2.1.1-es számú – „*Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben*” című – fejezetének részeként kaptam megbízást fejlesztő munkára. Munkatársaim egy részét választhattam, és volt, akit kaptam a megbízótól. Így állt össze egy drámapedagógus csapat: *Lipták Ildikó, Mészáros Beáta és Takács Gábor*. Feladatunk az Integrációs Pedagógiai Rendszerben dolgozó iskolák tantestületei számára egy drámapedagógiai tárgyú 60 órás pedagógus-továbbképző tanfolyam alapítási szakanyagának kidolgozása, illetve a majdani tanfolyamok tréneri/mentori feladatait ellátó kollégák képzését szolgáló kurzus akkreditálása volt. A megbízás mindegyik esetben tartalmazta a képzésekhez szükséges segédletek (hallgatói, tréneri) elkészítését is, később kiterjedt a tréner/mentorok kiképzésére, majd a tanfolyamokat és a mentorálást követő regionális és országos szakmai műhely működtetésére is.

Így minden szépnek és teljesnek tűnik: semmi nem volt az.

Nagyon nehézkes volt a csoportban közreműködő személyek kiválasztásától kezdve az indulás minden lépése. Szerencsére a megrendelő (kiváló oktatásszervező szakemberekkel dolgozhattunk együtt, közülük is hadd álljon itt „vezető helyen” *Dr. Szőke Judit* és *Sándor Brigitta* neve), mint a program és a pénz gazdája nem akart a szakemberek helyett is dönteni, s a kereteket, amennyire ez módjában állt, engedte a munkához, és munka közben a már meglévő vagy felmerülő szakmai igényekhez igazítani. Így történhetett meg, hogy annak ellenére, hogy minden munkatársat a megrendelő kívánt felvenni, azért hagyta, hogy legalább két kollégát én válasszak ki. Eredetileg 30 órás tanfolyamot terveztek, de elfogadták (higadtnak nem minden esetben mondható visszajelzéseimre tekintettel: ma már nem ott tart a drámapedagógia, hogy 30 óra után el lehetne engedni a tanfolyami hallgató kezét, s ha éppen csak az alkalmazásra, a gyakorlati munkára nem készítjük fel a pedagógusokat, akkor minek az egész), hogy a tucatnyi pedagógiai módszer között a drámás kitüntetett helyzetbe kerüljön, mégis 60 órás legyen a képzésünk. Figyelem! Nem csak bölintaniuk, hanem ehhez az anyagiakat is biztosítaniuk kellett! És a képzések időtartama mellett az azokat követő mentorálás időtartamát is 20-ról 40 órára emelték. Elfogadták azt, hogy a trénerket/mentorokat nem 20-30 órában kell felkészíteni (sok más alternatív pedagógiai módszer esetében így történt!) – 80 órás kurzust kaptunk hozzá. Megértették azt, hogy a mi szakterületünkön a gyakorlati munkát helyenként sokkal jobban szolgálja a film, mint az irodalom: a tanfolyamok segédanyagaként két lemezes oktató DVD-t készíthettünk. Mindehhez járult még az a nem elhanyagolandó tény, hogy a tanfolyamok szervezésére – közbeszerzési eljárás keretében – a Magyar Drámapedagógiai Társaság kapott megbízást, és így az ország 22 településén vezethettünk képzést (a közbeszerzési pályázat sikeres megírásában *Tóth Adél* volt segítők, nem először, míg a tanfolyamok lebonyolítása *Juszcák Zsuzsa* kitartó munkájára épült). A pályázat része volt az, hogy egyesületünk adhatta meg, kikkel kívánja a képzéseket lebonyolítani: kiválaszhattuk a leendő trénerket/mentorokat. Kiképzésük az utóbbi évek hazai drámás élcsapatának „mesterkurzusává” válhatott, és ehhez a teljes költségvetést biztosították, a szállástól-étkeztéstől a projektorig. És később, amikor cserékre kényszerültünk, akkor az előzetes jogi tiltások ellenére lehetőséget kaptunk a személyi változtatásokra is...

A tanfolyamok anyaga az alapító tulajdona (egyesületünk indítási jogot kapott). A hallgató, tréneri segédletek is az alapítóé. Az oktatófilmek is. Amit ebben a pillanatban közzé tudunk tenni, az szubjektív és utólagos visszajelzés: minden trénerünket, aki részt vett a program megvalósításában, arra kértük, hogy kb. fél oldalban adjon visszajelzést: olyant, amihez nem kap szempontokat, ami kapcsán nincs semmiféle konkrét elvárás. Csak a kíváncsiságunk: ők hogy látják a közel 600 pedagógus képzését, azt a pontosan 1320 oktatási órát, a 880 mentorálási órát, amit megtartottak, így, utólag.

Nos, ez olvasható az alábbiakban.

Húzás nélkül...

K. L.)

Tanár úr azt mondta...

Elhíttetni, megérettetni velük...

Drámát tanítani felnőtteknek kihívás. Hogy milyen lesz, az mindig kiszámíthatatlan, mindig bizonytalan és többnyire sokkal kevésbé pozitív élmény, mint gyerekekkel dolgozni. Ugyanis a felnőttek, a tanárok, keményebbek, bezártabbak és lezártabbak, szigorúbbak és jóval kételkedőbbek, mint a gyerekek. Valahogy kevésbé nyitottak az újra, nehezen mozdulnak, nagyon fáradtak, és minden okuk meg is van arra, hogy ilyen állapotban legyenek. Ha tesznek valamit, ha lépnek valamilyen irányba, például ha 60 órát eltöltenek egy képzésen, akkor az rengeteg energiájukat veszi el és nagyon megnehezíti az életüket, hiszen a hétvégéikről van szó és tömérdek pluszmunkáról. Ha jelen vannak, akkor is arra gondolnak, hogy mi minden mást csinálhatnának ebben az időben, és mennyire sok befejezetlen és megoldatlan feladatuk is van még.

Hát valahogy így voltak azok a pedagógusok, aki részt vettek azokon a 60 órás képzéseken, ahol én voltam tréner és mentor. Valahogy így voltak az elején. Nem voltak hamisak, nem hazudtak, teljesen őszintén és nyíltan sugározták azt, hogy hogyan is vannak most a világban, a világgal.

Ezért a kezdő helyzet – dolgozni velük, játszani velük, közösen alkotni valamit – nem volt a legegyszerűbb. Nem ideális, hanem reális körülmények fogadtak bennünket Pakodon és Füzesgyarmaton is, és ez

így volt jól. Mert a tanárok állapota meghatározta azt, hogy honnan indulunk, és hogy hova is kell jutnunk.

Elhítenni, megéreztetni velük azt, hogy mennyi titka és előnye, milyen szépsége és haszna is van a drámának talán mégis sikerült. Mert a dráma működik. Mert olyan erő, ami közösségi élményeket ad, és közös előrelépésre ad lehetőséget. Ezek a tanárok, ezek a tantestületek a viszontagságos hétköznapiak után a hétfvégeiken őszintén, játékosan, sokat nevetve, hasznosan lehettek együtt; a dráma miatt. Pedagógiai és nevelési problémákkal, elvekkel, gondolkodásmódokkal és technikákkal foglalkozhattak és foglalkoztak is, ahogy múlt az idő, egyre lelkesebben.

Egy idő után azt láthattam, hogy a dráma valamilyen módon mégiscsak tudott csillogást hozni a hétköznapijaikba, hogy tudtak olyasmit tanulni és utána kipróbálni a diákjaikkal, amiben jól érezhették magukat, – közösen –, és hogy ez reményteli a későbbi időszakok tanár-diák kapcsolatát tekintve. Egy tanár csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha őt teljesen átjelkesíti az, amit tanítani akar. Ezt az élményt megtalálni, megtartani éveken és tananyagokon át nem egyszerű. A dráma azonban hihetetlenül sokat tud segíteni ebben, mert nagyon személyessé képes válni mindenki, a tanár és a diák számára egyaránt. A személyessége és az ebben rejlő őszintesége, hitelessége pedig olyan erő, ami talán az egyetlen, amivel igazán lehet hatni pedagógusként.

Láttam ezt működni a képzéseken és a mentorálási időszakokban a meglátogatott órákon is. Ez reménytelen. Hogy ez így van, hogy így lehetett, az jó érzés. A kérdés csak az, hogy ez meddig tart. Vagy meddig tartott. Hiszen hosszú idő telt el már azóta. Hónapok. Kérdés, hogy a hétköznapiak mikor és hogyan mosásák/mosták el ezeket az ünnepi pillanatokat és együttléteket.

A pakodi iskolát összevonták a szomszéd község iskolájával és többeket elbocsátottak... A másik iskolában is már több mint fél éve vége a képzésnek és nem tudom, hogy mi maradt meg. Mi az, ami továbbmegy, továbbment és mi az, ami eltűnik, eltűnt. Minden a pedagógusokon múlik. Azokon, akik ott voltak és akik nap mint nap újult erővel kell, hogy belépjenek a diákjaik közé. Azért, mert ezt a legjobb, amit tehetnek.

Nem tudom... Drukkolok nekik...

Tóth Adél

Tanfolyam Kőbányán. Résztevők: a Wesley János Óvoda, Általános Iskola és SzKI, valamint

suliNova szubjektív

„...Az elmúlt két hónapban még a szemét is kevesebb lett ebben a teremben. Amióta Juditka tanítja őket, megváltozott az osztály. Hidd el nekem, Juditka! Te csináltad ezt velük!” Egy csengeri takarító nénitől származik az idézet. Judittal egy kopottas osztályteremben üldögéltünk a csengeri általános iskolában. Tíz perccel korábban ment ki 14 negyedikes gyerek. Ezek közül három nem tud írni-olvasni, egy pedig autista. A tanítójuk szerint nagyon kevés olyan dolog van, amit együtt tudnak csinálni, és a 60 órás drámapedagógiai képzés sokat segített neki abban, hogy megtalálja ezeket. Azt mondja, hogy ez volt az eddigi leghasznosabb továbbképzés, és ő azonnal beépítette a munkájába azt, amit tanult. Nem csak a játékokat, hanem a különböző drámás munkaformákat is, és ami talán a legfontosabb: a drámás „attitűdöt”. Azt, amit csak cselekedve, a gyakorlatban lehet kipróbálni. Játsszani – erre kapható már az egész osztály és most már Judit is.

Persze, nem mindenki érezte ennyire sajátjának a drámapedagógiát. A harminc tanár közül, akik Csengeren elvégezték a tanfolyamot, 5-10 biztos nem változtat tanári módszerein. Ha másra nem, legalább arra kényszerít mindenkit egy ilyen átgondolt képzés, hogy miért úgy tanít, ahogy. Hogy beszélgessenek, vitázzanak, kilépjenek egy rövid időre a megszokott munkarendből, hierarchiából, kommunikációs módokból.

És látva pedagógusokat országszerte: ez nem kis szó...

Hétköznapjaimban sokat dolgozom gyerekekkel, de nem a közoktatásban, így talán nem szégyen bevallani, hogy sok minden meglepett, amikor egész – vagy majdnem egész – tantestülettel találtam szembe magam.

Nem is tudom miért vártam, hogy a gyerekekről szóljon az iskola miközben sok helyen a megélhetésért, ha nem a túlélésért küzdenek iskolák, pedagógusok.

Arról, hogy mire becsülhetik magukat pedagógusok, akkor jöttem rá, amikor Tóth Adéllal az első (és így egy kicsit kedvenc) pakodi képzésen sajátélményű órát csináltunk a tantestületnek. A napközis tanár azt mondta, hogy neki az volt a legfontosabb élmény, hogy „az én ötletemet is felhasználták a megoldásban”. Megdöbbenett, hogy tanáreberek ennyire elhiszik, hogy az, amit csinálnak, nem számít. Így persze könnyű elhinni, hogy a diákok az ellenségeik, és nem az intézmény, az oktatási rendszer vagy saját mérvségük. És persze a képzés tréneri is könnyen ellenségé válnak, akik elrabolják a hétvégéiket, és olyasmit próbálnak rájuk erőltetni, amit nem lehet megcsinálni az ő gyerekeikkel, olyan körülmények között stb.

Persze észérvek, figyelmesség és a türelem kombinációjával sok falat le lehet dönteni...

Úgy gondolom, képzésről képzésre tanultam az életről azoktól az emberektől, akik megosztották velem mindennapi problémáikat, és beszéltek olyan gyermeksorsokról, amelyek nem hittem, hogy léteznek ma Magyarországon. Kérdések egész sorát teszem fel magamnak, ha erre gondolok.

(Abszolút szubjektív, de meg kell említenem a vég nélküli autókázásokat, Adélnak külön köszönöm, hogy elviselte társaságomat! Körömi Gábortól, Vági Esztertől és Vatai Évától meg itt kérdezném meg, hogy tényleg azokról a dolgokról beszélgettünk-e a kocsiban, amire emlékszem?...))

És jó tudni, hogy valahol Magyarországon van egy olyan ember – vajon átolvadt-e a sulinovából az Educatióba –, aki rengeteget tud a drámapedagógiáról, hiszen mérhetetlen mennyiségű kérdőívet, beszámolót, értékelést és egyéb hasznos írományt olvasott végig minden egyes képzés után...

Bethlenfalvy Ádám

Trén-ingben

Kocsér. Tiszabő. Újpetre. Kiskundorozsma.

Mi az összefüggés a településnevek között? Kérdezhetné akár az éppen ügyeletes „éztelenítős műsor”-ban verítékező kvízmeister a verítékező játékost. (Hogyne verítékeznének! Egyiküknek el kell adnia a sokadik import gagyit, a másikat meg átlagos keresztretjvény-műveltséggel megnyerheti egy közepes méretű iskola tantestületének éves jövedelmét.) Lehet, hogy születnének is – etimológiai, földrajzi stb. alapú – szellemes megközelítések, ám a „drámai” igazságot bizonyára senki nem mondaná ki. Ezeken a helyeken, lett legyen téli hideg, nyári kánikula, 60 órán keresztül egy pályázati úton nyerhető speciális ruhadarabban: ’trén-ingben’ szaladgáltak az ott dolgozó pedagógusok. Hogy – maradva az erőltetett szójátéknál – e 60 óra és a 40 óra mentorálás alatt illetve után kinek mivé vált ez a „ruhadarab”? Azt hiszem, tanulságos divatbemutatót lehetne rendezni a drámapedagógia képzeletbeli kifutóján!

„*Csomagban marad*” – A tréner kínálattal érkezett mindig. Olyan közegbe, ahol írott, íratlan tanulási szerződés alapján körbeült gyakorló pedagógusok jelentették a keresletet. A csomagban 20-30 „trén-ing”. A tréner jólöltözött kell legyen, marketingje a jelenléte, védjegye a hitelességre törekvés. Jó esetben rajta már jól áll a „szakértő köntöse”. Nem vagy nem csak előad. A jelenlévők elé él egy mintát, – a vezérfonálként felvett divat-metafora és a drámapedagógia alapján egyként mondhatóan – egy modellt. Szinte a képzések első negyedében megérezhető volt, ki mit fog kezdeni a felkínált lehetőséggel. A követelmények kialakította szerkezet (tervezetek, bemutatók) nem engedte meg a teljes passzivitást, de voltak néhányan, akik a legvégsőig kibontatlanul hagyták a „trén-inget”, ugyanolyan elemi elutasítással, ahogy már a próbafülkéig sem visznek el egy-egy konfekciódarabot. Tanított szakból, kialakult személyiségből, megkövesült tapasztalatokból, sok mindenből adódhatott ez az ellenállás. Elfogadást, rugalmas tanácsadói státuszt és az újrarendelés igényét teremtette meg bennem ez a beállítódás.

„*Kényszerzubbony*” – Voltak, akik – jólneveltségből(?), beletörődésből(?), túlélésre játszó együttműködésből(?) – illedelmesen rögtön magukra vették a kínált dolgot, de gesztusaik, játékmódjuk, rejtetten vagy nyíltan provokatív tevékenységük jelezte: nem öröme és önkéntességre alapozódik jelenlétük. Szép és – siker esetén – katartikus munka volt lassan kibogozni görceiket, a zubbony csomóit és bevonni őket a folyamatba, hozzásegíteni őket egy saját folyamat megtervezéséhez, megéléséhez. Merész számvetésem szerint: kényszerzubbony senkin nem maradt a tréningek végére. Eldobták, lecserélték. Mondjuk konfekcióra.

„*Konfekció*” – Ezt már egy nagyon jó szintnek éreztem mindig. Itt már próba, próbálkozás van. Még nem habitus (ld. alább!) de már felveszem. Itt szűk, ott tág. Már lépnek előre összetettebb gyakorlatok felé, de szerkeszteni még nem tudok. Értem, érzem az állóképezést, de egy csoportos imprótól még megijedek. Már látom, milyen átalakítással lesz számomra előnyös. Tanítási drámát (egyelőre!) nem tervezek, de matematika órán már egészen hatásos gyakorlatsort alkalmazok. Látom(!) hol szorít, hol lötyög, s tanulni akarom(!), hogy lehet ezen segíteni. Sőt! Kezdem észrevenni a hétköznapi és az ünnepi viselet különbségeit. Megélt játékosok, látott és adaptált órák mögött megcsillan valami, ami az enyém, ami az én osztályomban történt, velem és általam. Itt még egy kicsit be kell venni, ott még le kell eresztetni, ide kellene majd egy másik térforma, oda egy konvenció-csere, alakul a „ruhatár”.

„*Habitus*” – „lelkialkat, érzület, külső megjelenés”; <régen> öltözék’ [...] lat. habere, habitum („bír valamivel, visel, tart”) Ha bárki eljutott ezen állapot közelébe, ha rájött, hogy egzakt jellemzői ellenére a „trén-ing” nem(!) egyenruha, hogy a drámapedagógust személyisége teszi azzá, ami, hogy amit (adottságot, tudást, tapasztalatot) a személyiség tart, az tartja a személyiséget, már jóval többet nyert és kapott mint remélni lehetett volna!

Török László

„*Nálunk még kifizetik a helyettesítést...*”

Három helyszín. Az egyik egy pici falu általános iskolája kb. hatvan gyerekkel (egy osztályban tíz tanuló, vagy alatta), nagy részük HHH-s, azaz halmozottan hátrányos helyzetű, szeptembertől összevonva a szomszéd falu kicsit nagyobb iskolájával. A másik egy jómódú mezőváros hétszáz diákot oktató mamut intézménye (egy gimnázium és egy általános iskola, szintén szeptembertől összevonva). A harmadik egy fővároshoz közel eső, szintén kis falu egyetlen iskolája, nagyon sok hátrányos helyzetű és SNI-s, azaz sajátos nevelési igényű (ami ez esetben nem csak egy kis diszlexia, hanem különböző fokban értelmi fogyatékoság) nebulóval. Ezen három településen volt szerencsém hirdetni a dráma ígését felváltva két tréner-társammal, Vági Eszterrel és Lipták Ildikóval. Mégis van valami, ami összefűzi ezeket az egymástól igencsak különböző intézményeket: a bennük dolgozó pedagógusok. A képzés kezdetén azt hittem, nagyjából tudom, mi vár rám, hiszen elmondhatom, hogy magam is egy integrációs pedagógiai rendszer szerint nevelő iskolában dolgozom. Ismerem a pedagógusok problémáit és a képzésekhez való hozzáállását (ez mondjuk aggodalommal töltött el), mert persze ebben is volt részem bőven, tapasztaltam ilyet is, olyat is. Tudom, hogy sok bőrt húznak le róluk, rengeteg és szerteágazó a feladat, amivel meg kell birkózniuk: a gyermekvédelemtől kezdve a szociális támogatások igénylésén keresztül a különböző prevenciós (drog, alkohol) tevékenységekig. És akkor még a tanításról, tehetséggondozásról, szakkörökről, kulturális és szabadidős tevékenységekről nem is beszéltünk. Rá kellett jöjjek, hogy bár alapvetően tényleg ismerem az integráció előnyeit, hátrányait, sokféle gyerek fordul meg az én kezem alatt is, ennek ellenére minden tapasztalatomra rá tudtak tenni még egy lapáttal a különböző iskolákban. Az én iskolámban nem kell leszerelni a földszinti ablakokról a kilincset, hogy a tanulók ne szökjenek ki és csináljanak ellenőrizetlenül, amit akarnak. A mi igazgatóknak még nem kellett baseball ütős, indulatos fiatalembert csupán embersé-

ge fegyverével leszerelnie. Nálunk nem rugdossa egyetlen éhes gyerek sem az iskolai büfé ajtaját addig, míg valamelyik pedagógus meg nem sajnálja és vesz neki valamit. Nem tudtam, hogy kiváltságos vagyok, azért, mert nálunk még kifizetik a helyettesítést és a túlórákat. És ha egy pedagógus szabadidejében, hétvégen versenyre vagy kirándulni, netán színházba viszi tanítványait, kifizetik a munkáját, és az iskolavezetés nem hivatkozik a hivatástudatra. Hát ez fűzi össze ezeket az iskolákat, hogy a gyerekeket szerető, becsületes, lelkiismeretes és jó emberek dolgoznak bennük, kiváló pedagógusok, akiknél arcpirító számon kérni a hivatástudatot. Igen, és volt még valami közös. Szerették a drámát, örömet leltek a játékokban, jegyzeteltek, figyeltek, házi feladatot készítettek és hagyták magukat meggyőzni, hogy ez jó. Ötleteltek, tervezgettek, izgalommal készültek bemutató órára és lettek elkötelezettjei – ki-ki a maga módján – a drámának. Még délutánonként is, a letanított órák után vagy hétvégeken, mikor a családjukkal lehettek volna, az év végi hajrá utáni és a tanévkezdés előtti pihenőidejükben. Mert ekkor zajlottak a tanfolyamok. Őszintén remélem, megérte.

Mészáros Beáta

Tanfolyami foglalkozás Gyomaendrődön. Résztvevők: a Kis Bálint Általános Iskola, a Bethlen Gábor Szakképző Iskola és Kollégium, valamint a Margaréta Óvoda pedagógusai – Zalavári András felvétele

IPR-kodásainkról (gyorsmérleg)

Sikerült? Mi sikerült? Mit hagytunk magunk után?... Megpróbálom összeszedni.

Először is fontos mondatokat: „Sokat játszottunk, vidámak voltunk. Játékosan telt el és hasznos ismereteket adott” (...) „A drámaórák felépítése mellett gyakorlati megvalósítást is megéltünk, korrigáltuk az esetleges hibákat” (...) „Nagyon sokat tanultunk ez idő alatt.”

Nagy felismeréseket és tapasztalásokat: „Amiről eddig hallottam, most letisztult” (...) „Az eleinte görcsös lelki feszültségeim fokozatosan eltűntek” (...) „Más emberekkel találkozáskor más nézőpontból is látom az oktatást” (...) „Kolléganőimet más oldalukról is láthattam” (...) „Bebizonyosodott: a kicsik és a felnőttek is képesek játszani, csak helyzetbe kell hozni a gyerekeket és magunkat...” (...) „Folyton 'dolgoznom' kellett. Jókat játszottunk. Meg kellett dolgoznom a tudásért. Játékosan tanultunk...” (...) „Köszönöm.

Nélkületek nem tudta volna meg magamról, hogy szeretem ezt csinálni” – mondta (majdnem szó szerint) az egyik kolléganőnk, a mikepércsi műhelytalálkozón tartott bemutatója után.

Persze félelmeket is („*En ezt nem tudom csinálni*”). És fenntartásokat („*A mi gyerekeinkkel ezt nem lehetne.*”) És kérdéseket, és kéréseket... elvárásokat... sokat. Irányunkban (és rajtunk keresztül a szakma felé): „*Jó lenne több óravázlathoz hozzájutni...*” (...) „*több alkalommal kell ilyen tanfolyamokat szervezni...*” (...) „*Ne csak 60 órában...*” És önmagunkkal szemben. Erről tanúskodtak az újraírt vázlatok, a töprengések, az „agyalások”.

És mit vittünk magunkkal? Amikor ismerősöknek, barátoknak, kollégáknak mesélek a képzésekről, – mert sokat mesélek róluk – a legelső szó, ami eszembe jut, a tisztelet. Tisztelet azok iránt, akikkel találkozhattam, akik képesek voltak bejárni velünk a nem könnyű utat, akik írták, újraírták a kért feladatokat – és sokszor nem nekünk, hanem önmaguk miatt –, akik az új iránti nemes alázattal vitték az új tudást a régi osztályaikba.

Magammal hoztam sok-sok új tudást, amit azoktól kaptam, akiket tanítottunk. Hogy hogyan lesz matematikai játékká a **Fusson, aki...** székfoglalós játék, hogyan válik egy rajzóra szervező elvévé a **Közös rajzolás (festés)**, miközben az óra témája a „**Hőfokkontraszt – a hideg és meleg színek**”. Hogyan kezd hozzá egy fiatal történelemtanár észrevétlenül a konvenciók nyelvének tanításához, amikor azt kéri az osztálytól, hogy mondjanak ötleteket az erre a feladatra jelentkező fiúnak, hogyan jár, hogyan tevékenykedik az ősember. (Ugyanezt a témát ugyanez a tanár egy másik történelem órán fordítva csinálta: tablókat kért a tanulóktól, amelyekben egy-egy ősember által végzett cselekvést kellett megformálniuk. Az ötödikes SNI-s osztály imádta a feladatot, és miközben az őskor–ókor–középkor–újkor–jelenkor szósor memorizálása itt és ekkor megoldhatatlan problémát jelentett számukra, ezeket a fogalmakat kivétel nélkül kitalálták.)

És magammal hoztam képeket: képeket felszabadultan mókázó tanárokról, akik úgy formálják a szituációt, mint a rutinos színészek, képeket kollégákról, akik tanítandó módon léteznek együtt a gyerekekkel, harmonikus egységbe olvasztva a drámapedagógia, a kooperatív pedagógia és még ki tudja miféle pedagógiák eszközeit, és képeket gyerekekről, akiket megismerhettem és akikkel együtt dolgozhattam a bemutató órákon.

Mindenkinek köszönöm.

Püspöki Péter

Mintha Párizsba mentem volna...

Már a felkészítő kurzusról (Esztergom) is göresbe rándult gyomorral jöttem el a sok, előre megválaszolatlan kérdés miatt. Vajon szakmailag tényleg a maximumok maximumát kell majd adni? Tényleg elég lesz ehhez az én tudásom?

Ingáztam már repülővel, busszal, vonattal – de a tudat, hogy a fél életemet vonaton töltsem, nem lelkesített. (Utólag persze büszke vagyok rá, hogy – szerintem – én tartom a rekordot: Pécs és Csengersima között oda-vissza annyi a vonatút, mintha Párizsba mentem volna.)

Nem mondhatom, hogy a tantestületek lelkesen fogadtak. Túlterhelt, jobbára reménytelen emberek, akiket nem csak a közoktatás-szervezési reformok tettek bizonytalanná, hanem még megszokott életrendjüket is felborították a hétvégi továbbképzések.

Nem rájuk haragudtam, hanem a helyzetre. A rosszkor, rosszul meghozott döntésekre. A közoktatásban uralkodó fejtelenségre.

Hogy a kurzusokat mégis meg tudtuk tartani, s hogy tantestületenként 5-6 embert valóban érdekelni kezdett a drámapedagógia, annak az lehet a magyarázata, hogy

1. szakmai téren igen felkészültek voltunk
2. bizonyos tekintetben olyan kőkemények voltunk, mint mesterünk: semmiféle időbeli engedményt nem tettünk
3. más szinten pedig megengedők: itt-ott a tantestület méreteire igazítottuk a tananyagot

Én mindkét trénerársammal (kétszer Daftival és egyszer Körömi Gáborral) igen-igen jól tudtam együtt működni, bár hátrányt jelentett nekem az, hogy középiskolában tanítok. Más példákat hoztam, másképpen magyaráztam. („*Nem érzik rajtad a krétaszagot*” – *mondta egyszer Dafti.*) Rengeteget tanultam tőlük: szakmából, emberségből.

És bizonyos tekintetben megtanultam becsülni a saját sorsomat: elit-gimnázium, (kvázi) szociális biztonság, nagyvárosi kultúrközeg...

Néhány szívfacsaró történet is megmaradt.

Szombat reggel ülök az iskola előtt a bőröndömön. Még nem érkezett meg a tantestület. Egy kucsmás, gumicsizmás kisember biciklizik a kövesúton. Meglát, integet: „Néni, jó volt az a micsoda, amit tegnap csináltak!” (A micsoda egy drámaóra volt, amit Dafti tartott nekik.)

A simai képzésen népismereti óra van. Egy szituációs játékot épít be a tanárnő a XIX. századi falusi meseterségekről.

A csizmadia végigmegy a falu utcáján:

- *Milyen csizmát varrjak nektek?*
- *Nekem gumicsizmát!*
- *Nekem meg teszós csizmát!*

Ha kérdezné valaki, végig csinálnám-e újra az előző évet, azt felelném, akár egy szülés után: igen, igen, mindenképp, csak most egy kicsit hadd pihenjek!

Nagyon kemény munka volt, amely során a világról és önmagamról is sokat tanultam.

Vatai Éva

A HEFOP drámapedagógiai projektről

Amit vártunk a programunktól, az „bekövetkezett”⁶. Nagyrészt sikertörténekről számolhatunk be. Ettől még persze a kis problémacsoport, a csak darabkáiban „megszólaló” vagy „kevésbé önmagáért beszélő” maradék (két százalék?) is figyelmet érdemelhet, és nem fog ártani a későbbiekben – a rendelkezésünkre álló dokumentumok, vélemények alapján – alapos elemzést végezni a „Mit, miért nem sikerült megvalósítani...” témakörben.

A Kaposi László által precíz munkával előkészített projekt témája és követelményrendszere eleve kiváló gatta azokat a munkatársakat (leendő trénereket, mentorokat), akiknek nem most kellett megtanulniuk a drámapedagógia elméletét és gyakorlatát. (Főképp a gyakorlatát!) A képzők képzése nyolcvan sűrű órában mégis olyan próbatételek elé állította a sokat tapasztalt drámapedagógusokat, amelyek teljesítéséhez minden kreativitásukat, gyakorlottságukat, munkabírásukat, türelmüket, önismeretüket, ügyszeretüket mozgósítaniuk kellett, ha nem akartak kudarcot vallani. (Nem volt hátrány – már a képzéskor sem –, ha találkozott valaki a „kooperatív technikákkal” vagy a Gordon-féle kommunikációs stratégiákkal. A legfontosabb ismeretnek mégis talán a hátrányos helyzetű gyerekekkel és a szüleikkel való korábbi együttműködés, „küzdelem” gyakorlati élménye bizonyult.) Jó előjel lehetett a későbbi tanítás és mentorálás indulásához, hogy képes volt a 12 fős csapat a 80 órás képzés utolsó, akkor már nagyon fárasztó pillanataiban is jó hatásfokkal teljesíteni – sőt, játszani. Ez is jelezte az emberi és közösségi minőséget és szellemi állapotot. (Megdöböntő, hogy a „kiképzés” nyolc napja során mi, leendő trénerek, egyszer sem „horgoltunk össze”, pedig nem voltunk/vagyunk mindannyian konfliktuskerülők.)

Sem a képzők képzése, sem az utána következő munka nem volt tét nélküli. Azt kellett megmutatnunk, hogy a drámapedagógia (az a szakma, amit a magunk és mások kiteljesedéséhez, fejlődésének elősegítéséhez választottunk) miképpen működik olyan emberi (óvodai–iskolai–napközis...) környezetben, amely váratlan reakcióival szinte bármilyen korábbi (didaktikus) elvet és tervet megrágott és kiköpött vagy egyszerűen elutasított. Véleményem szerint éppen abban kaptunk jelest, hogy – miközben nem voltunk hajlandók alább adni semmilyen nyomásra (Volt ilyen a tréningben résztvevő intézményekben? Igen, vannak emlékeink róla...) az általunk képviselt szakmai színvonalat – éppen annyira lettünk rugalmasak mindig (megengedők és/vagy asszertív magatartásúak), amennyire erre az adott helyzet determinált minket.

Az intézményekben folyó képzés eredményessége három tényezőtől függött. (Többet is felsorolhatnánk, de alapvetően ezek befolyásolták a színvonalat.)

1. Valóban nyitott volt-e a pályázó intézmény erre a képzésre vagy csupán lelkesedése, tájékozatlansága és/vagy kényszerítő körülmények miatt sodródott abba a helyzetbe, hogy a tantestületének „egyszer csak” drámapedagógiát kellett tanulnia.
2. A (földrajzi és egyéb) körülmények által egymáshoz rendelődött trénerpár a képzés és mentorálás során végig képes volt-e félszavakból is érteni egymást. (Esetünkben az nem kérdés, hogy mit, milyen

⁶ A drámapedagógiai műhelygyakorlatokról készülő kiadvány előszavában a projekt sikerének öt feltételét elemzem, összegzem. Ezek a következők: előkészítés, a tréner kiválasztása és képzése, a tanfolyamok és a mentorálás lebonyolításának minősége, az országos és regionális műhelyfoglalkozások gondozása és eredményeinek felhasználása, valamint azoknak a szakanyagoknak a létrehozása, amelyek publikációképesek – így inspirációt jelenthetnek, és később is „fellapozhatók”.

minőségben tudtak az oktatók egyenként. A korábbi szelekció és a képzés igen magas követelményei kiszűrték a köklert és a „túl gyakran/nagyot tévedőt”.)

3. A drámapedagógiai tanfolyamot (el)végzett pedagógusok a mentorálási szakaszban (és később) „megúszni” akarták-e csupán a tanítványaikkal „megmutatott” foglalkozásokat vagy folyamatosan és igazán dolgoztak-e a drámapedagógiával a hétköznapokban is. (Ez utóbbi – gyanítom – erősen személyiségfüggő lehet.)

A tanfolyamok eredményei valamiképpen (nyilvánvalóan) összegződtek a regionális és országos műhelytalálkozókon. Az iskolák képviselői, a multiplikátorok jelzései azt mutatják, hogy: 1. Nem zárult még le a munkánk, vannak még kötelezettségeink és lehetőségeink ebben az ügyben. 2. Az összes (HEFOP pályázati) tréning alkotói/megvalósítói közül MI vagyunk azok, akik valóban teljesítettük azt, amit ígértünk – minden szinten: oktatás, mentorálás, műhelyvezetés, publikáció előkészítése/létrehozása ügyében egyaránt. 3. Nagyon sokan várnak minket vissza/újra (drámatanárokat, képzőket, trénereket), mert megszerették a drámapedagógiát, többet akarnak tudni róla, és érintetté váltak abban a sokféle sikerben, amit ez a szaktudás nyújtani képes.

Wenczel Imre

Mettől meddig leszünk?

Voltak persze előzetes telefonok. Időpontokról, meg főleg azok módosításáról. És sokszor csodálkozást véltem kihallani a vonal túlfeléről, amikor a *mettől meddig leszünk* kérdés kapcsán kiderült: a tizenöt órát tizenöt órának, a hatvanat hatvanak tervezzük...

Aztán azok az első betoppanások. Kezds előtt egy-másfél órával. Volt, hogy sűrű morcogás fogadott: *no megjöttek a városiak, megtanítani nekünk, hogyan küzdjünk az ellen a szegregáció ellen, amely nálunk már jó évtizede nincs is!* A kelletlenség okát persze csak később tudtuk meg. Mint ahogy azt is, hogy az ottani iskolások – 70 százalékuk roma! – életükben először akkor találkoznak előítéletekkel, amikor osztálykirándulásra viszik őket. Merthogy helyben nem!

Másutt az iskolavezető nagy adag mosolyba csomagolva ajánlotta nekünk a helyi melegvizet fürdő szolgáltatásait; töltsük inkább ott az időnket, mintsem az ő nyaggatásával. A teljesítést szívesen leigazolják majd... És elkerekedett pedagógus szemek a tanfolyami követelmények ismertetése közben: max. 10 százaléknyi hiányzás, két írásbeli beadandó és két óra vezetési demonstráció. Ráadásként 40 órányi mentorálás a 60 órás tanfolyam végeztével...

Aztán a felcsillanó huncutság ugyanazokban a szemekben az első játékok során. És önfelelt együttrosszalkodások, rengeteg nevetéssel. Kit érdekelt akkor, hogy amit csinálunk, azt „A” vagy „B” típusú gyakorlatnak hívják...

Volt, aki ténylegesen belebetegedett az óra vezetési gyakorlatba. Egy helyütt pedig kis híján testületi lázadás előzte meg: *a diplomájuk – néhányuknak több is! – bizonyítja, hogy képesek gyerekeknek foglalkozást tartani! Csak nem gondoljuk, hogy itt, egymás előtt fognak bohóckodni majd?!* Ugyanitt, a tanfolyamzáró írásos visszajelzésekben egyöntetűen ezeket az ominózus óra vezetésekét értékelték a legnagyobb élménynek...

Már a tréningek alatt öröm volt látni, mennyi embert ragadott magával a drámás gondolkodásmód. A mentorálások során pedig – közel 80 tanórát nézve végig – megbizonyosodtam róla, hogy sikerrel jártunk, amikor drámával próbáltuk fertőzni a tanfolyamosainkat. Persze akadtak immúnisak is...

És jó volt – olykor szárnyakat adó – együtt dolgozni a többi „vírushordozóval”. És rengeteg sikerélményt adó maga a munka. És minden fáradtság mellett szinte pihentető olyasmivel pénzt keresni, amit az ember szívéből csinál...

Zalavári András

Zalabér – Derecske – Rábahídvég

„Nem kellene a "teljességre" törekedni: a legfontosabb utólagos benyomások a képzéseket és a mentorálásokat követően. Összkép. Vagy töredékes összkép. Így látjuk most. Nincs műfaji kötelezvény, nincsenek szempontok.” (Kaposi László)

Az a jó, amikor rosszabbra számítasz annál, mint ami jön.

Amikor Zalabéren elindult az első képzés – ma már „messziről lobogva” (2006 őszén) –, elképzeltem a saját tantestületem reakcióit az előttem álló szituációban: érkezik két messziről jött idegen, akik majd el-

mondják nekünk, mi is az a drámapedagógia. Itt ülünk négy hétvégét azért a ... (sic!) tanúsítványért... De majd ezen is túl leszünk.

De nem ez történt. Abban nem csalódtam, hogy nem tudták, mi vár rájuk (ezt minden tanfolyam után jeleztük is a szervezők felé: a képzésben részt vevő iskolák nem voltak tisztában azzal, hogy a tanúsítvány megszerzésének mik a feltételei + a mentorálásról sem tudtak). A közösség viszont messze felülmúlta a várakozásaimat. Annyit nagyon régen nem mosolyogtam – röhögtem – derültem jókedvemben, mint a zalabéri hétvégeken. Tizennégy fáradhatatlan kolléga, akik gyerekes örömmel vetik bele magukat a játékba – ritka jóleső élmény volt. Az első hétvégén az „A”-típusú játékok megtették a magukét: olyan gyakorlati tudást kaptak ezzel, amit másnap az osztályban már tudtak is alkalmazni. Erről a haszonról mindegyik iskola résztvevői megerősítettek minket: a legtöbb képzés nem ad a gyakorlatban gyorsan-sikerrel alkalmazható tudást. Bezzeg mi! Aztán amikor ezt a tudást már a saját kollégáikon kell megmutatniuk (játéksort és adaptációt vezettek a tanfolyamban résztvevőkkel 20-20 percben), akkor az a legtöbb pedagógusban szorongást keltett. Ez is mindhárom képzésen felszínre kerülő probléma volt: mit fognak gondolni rólam a többiek, ha nem leszek 100%-os? Innen jött az ötlet, hogy a saját iskolámban a szakmai napunkon kollégák tanítottak kollégáknak általános iskolai anyagot – azt és úgy, ahogy a gyerekeknek is. Izgalmas nap volt (de ez már egy másik történet).

A zalabéri iskola volt tehát az etalon. Alig hogy véget ért ez a képzés, indult is a következő: Derecske. Az ország másik felén, teljesen más körülmények között. Nehéz egy olyan tantestületben bármit is meggyökeresíteni, ahol éppen a lábuk alól húzzák ki a talajt. Az iskola egy másik intézménnyel történő összevonás előtt állt, nem tudta senki biztosan, mit hoz a következő tanév. Ebben a helyzetben jött két ember (Püspöki Petivel vállalva), aki akart valamit – adni és kapni, nekik és tőlük. A lelkekben mindig ott vibráló feszültség ellenében kellett dolgoznunk, nekik és nekünk is. Az igazán emlékezetes pillanatokat Derecskén nem a csapatjáték, hanem egyének megvillanásai adták. Amikor egy keserű ember előhoz magából egy őszintén szép pillanatot, arra sokáig emlékezem. Színházi pillanatok teremtődtek a semmiből egy szöveg elmondásával, például Ica (Gyüre Imréné) úgy mesélt az árván maradt kis Vukról, hogy mindannyian a saját „kölyökrókáinkra” gondoltunk.

A rábahídvégi képzés volt az utolsó a képzések sorában. Érdekesen vegyes közösséggel: óvónők, alsósok és felsősök népművelővel kiegészülve, három településről és három intézményből összeverbuválva. Nagyon gyors egymásutánban, hetente-kéthetente találkoztunk egymással. Rövid volt a beérésre szánt idő – ezt tanulsgékként meg is fogalmazták a résztvevők a végén. Jó munkához idő kell. Rábahídvég kapcsán említtem, de már Zalabéren is megfogalmazódott bennem, hogy az óvónők munkájában mennyire fontos szerepet kaphat a drámajáték. Nem lehet elég korán kezdeni ezt sem; a játékon keresztüli nevelésnek nagyszerű példáival találkoztam mindkét helyen. Már óvodás korban ki kell alakítani a játszókedvet ahhoz, hogy felnőttként is meg tudjuk őrizni magunkban a játékra való fogékonyságot. Ezt az őszinte gyermeki játékörömet láttam a rábahídvégeken Balogné Incze Melinda óráján. Bóbita történetét adaptálta, és a többiek a titokvárás boldog izgalmával vették körül a varázsládát, úgy, ahogy csak gyerekek tudják várni (hinni) a csodát. Ezt az elsöprő, önmagunkról és korlátainkról megfélelmező felszabadító erőt hozta a zene is. A stilizált játékot előadássá emelte, a bemelegítést önfeledt viháncolássá növesztette, Orfeusz alakját pedig mindennél hitelesebben idézte meg Imre órájában (Wenczel Imre volt a tanfolyamvezető társam Zalabéren és Rábahídvégen is).

Mit tanulhattak a tanfolyam résztvevői ebben a 60 órában (+40 óra mentorálással kiegészítve)? Mindenki annyit, amennyit akart. Kényszer nincs. Nem is lehet ráerőltetni senkire egy alternatív pedagógiát. De tanultak: a saját közösségükről, egymáshoz való viszonyukról, önmagukról – a gyerekek hasznára. Tudom, hogy többen a tanfolyam után sem hagyták abba a drámajáték alkalmazását. Vannak, akik „A”-típusú játékokkal, mások adaptációval, sőt, óratervezéssel is kísérleteznek. Ennél többet nem is várhatok.

Mit tanultam én a tanfolyamok során? Nagyon sokat a két tanfolyamvezető társamtól, Imrétől és Petitől, és sajnálom, hogy a többiekkel nem dolgozhattam együtt. Jó volt újra „átismételni” az elméletet; bár a drámajátékot a gyakorlat élteti, de azért ott kell lennie az „okosságnak” is. És anyagilag sem jártam rosszul...

Tegyi Tibor

Játék és színház

Az elmúlt egy évben a drámapedagógia (egyik) utazó nagyköveteként nagyszerű munkában vehettem részt, egy remek csapatban dolgozhattam, nagyon sokat tanulhattam, országrészeket, településeket, ismerhettem meg, emberekkel találkozhattam, segíthettem, felkészültnék érezhettem magam, egyszóval az

egész működött. Mindenütt a színház iránti tisztelettel találok. Három iskolában voltam, mindenhol azt mondták, hogy ez a képzés volt a legjobb, leghasznosabb számukra, úgy tűnik, használható tudást kaptak. Talán azért, mert a dráma egyszerre összefoglaló és speciális, sokoldalú módszer. Egyszerre épít a játékra (nem a feladatra) és a színházra, erre a két alapvető emberi tevékenységre, egyszerre módszer és önálló tanítási területtel rendelkező tantárgy. A dabasi Kossuth Zsuzsa Szakképző Iskolában, ahova visszavárnak szakértőként, a kőműves és fodrász osztályok óráinak egy harmada olyan tantárgyakból áll mint tanulásmódszertan, kultúra és környezet, kommunikáció, ahol a drámának kiemelt szerepe lehet. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ez a műfaj nagy felkészültséget igényel, de ehhez megvan a háttér, elérhető a szükséges segítség. A 90%-nyi halmozottan hátrányos helyzetű, gyakorlatilag szülői háttér nélküli gyerekek integrálására nem csak az általános iskolában van szükség, hanem a középiskolában még inkább, és később a társadalomban. A tanárok már régóta rákényszerülnek az alternatív pedagógiai módszerek alkalmazására. Ők visszavárnak, én pedig a kőbányai képzés hihetetlen játékkedvét, férfi tanárok sziporkázó színjátékát, a gyulaji beás hagyományokat viszem magammal. Remélem, az elvetett mag kikel.

Lukács László

Kis Magyar Pedagógia

Hol volt hol nem volt, volt egyszer egy (négy) továbbképzés. Ezen a továbbképzésen játszani tanult tőlem és trénerársaimtól több mint 100 pedagógus.

Nem csak ők tanultak nagyon sokat hatvan és negyven órában, hanem mi is.

Kiderült, nagyon sok képzett, szakmájának elhivatott szakember (tanár, tanító, iskolatitkár, igazgató) van az ország különböző pontjain az általánosan nehéz helyzetben lévő általános iskolákban. Közük van a gyerekekhez, egymáshoz, szívesen tanítanak, szeretnek az iskolában lenni.

Kiderült, ennek ellenére általános tapasztalat az, hogy minden problémát, sorsot, helyzetet még az elhivatott tanár, tanító sem tud kezelni, ehhez sok esetben más szakemberre is szüksége lenne gyerekeknek, tanárnak egyaránt.

Kiderült, hogy egy nevelőtestületen belül mennyire külön tudnak válni az alsóban és felsőben tanítók, szinte teljesen más pedagógiai elvek alapján végzik munkájukat. Amíg az alsós elsősorban a saját osztályával van együtt, addig a felsős a tanártársaival. Így az alsóban nehezen, sok türelemmel működő osztályközösségből felsőbe érve „bezzeg” osztály lesz, olyan, akikkel nem tud senki semmit kezdeni. A tanárok nem szeretnek ott tanítani, ám szívesen ajánlják drámapedagógus trénereknek bemutató tanítást, hátha a kívülről érkezettek 45 perc alatt tudnak változtatni az osztály iskolaellenes reakcióin.

Kiderült, hogy mennyire mást ért „alsós” és „felsős” a játék alatt. Az egyiknek állandó napi kapcsolat, kapcsolódási pont a gyerekekkel, a másoknak egy eszköz, melyet vagy használ vagy nem, enélkül is tanít, taníthat az elmúlt és az elkövetkező években egyaránt.

Kiderült, hogy nem elsősorban a borszín jelenti az igazi elkülönülést és nevelési problémát, hanem:

- A szegénység –, mely sajnos általános: sokszor a pedagógus hoz be ceruzát, füzetet, ha akar tanítani valamit, és a szegénység egy másik oldalon: a tanári oldalon. A tanítás luxus, amit csak egy jól kereső társ tud a családi költségvetésben kiegyensúlyozni.
- Az iskolázatlanság – a szülők nem látják értéket a tudásban, a világ, mely körülveszi a gyereket és a szülőt inkább a gyors sikert értékeli, mely ügyeskedéssel, törvénytelenességgel működik, mint a tanulást, a kitartást és a szorgalmat.
- Az iskolaösszevonás –, hogy nem lehet igazán otthon az iskola, ha reggel 8-ra hozza a busz és fél ket-tőkor viszi a busz a gyerekeket haza, a több kilométerre levő faluba, ahol a kis létszám miatt már megszűnt az iskola. Otthon ott áll a felújított iskolaépület, de nem használja senki, mert a körzetben máshová került a felső tagozat.

Kiderült, hogy utazhat az ember kétszázhusz kilométert nyugatra, vagy háromszázötvenet keletre, kérdéseivel mindenhol talál olyan embereket, akik értik és érzik, hol lehet a helye a drámapedagógiának a saját munkájukban. Jó volt látni, hogy a mentorálásokon nem csak a tanórákba, hanem a gyerekközösségbe is bekerültek a játékaink, melyeket közösen tanultunk.

Kiderült, hogy... és most itt nem fogok beszélni az egyéni sorsokról, betegségekről, tragédiákról, pedig találkoztunk velük bőven, nem mondom el konfliktusainkat, nem mondom el a történeteket, melyeket meséltek. Kis magyar pedagógia volt ez a mi kommandónk, ahogy ingáztunk lelkek és kapuk között.

Drámapedagógiába ágyazott helyzetjelentést kaptunk a mai általános iskolákról. Mégis, részt venni benne nagyon jó volt, sok örömmel együtt járó munka. Nem csak pedagógusként, hanem emberként is sokat tanultam, láttam.

Tanfolyami gyakorlat Szeged-Kiskundorozsmán, a Jerney János Általános Iskolában. Zalavári András felvétele

Öt tanfolyamot csináltam végig...

Tréner voltam egy drámapedagógiai képzésen. Felnőttek okításában vettem részt. A feladat elsőre háborzongatóan izgalmasnak és „életveszélyesnek” tűnt. Nem rám, hanem leendő tanítványaimra nézve. Meg esetleg a trénerársakra nézve is... Amúgy nem vagyok emberi életre veszélyt jelentő nőszemély, de ez esetben komoly aggályaim adódtak: nem tudok annyit a drámáról, nincs annyi tanítási drámás tapasztalatom, hogy magamtól merszem lenne ezt pedagógusoknak tovább adni... A felkérés ugyanakkor nagyon jól esett, és igazi kihívásnak tekintettem. Egyértelmű volt, hogy belevágok, megpróbálom... Éppen nem túl színes szakmai életemben is üde színfolt lehet ez a típusú munka. Meg aztán pénzt keresni mindig jó és szükséges... Belevágtam – és nem csalódtam! Sőt! (Remélem, én sem okoztam csalódást senkinek!)

Öt tanfolyamot csináltam végig, egy kivétellel kis hazánk keleti felében. Öt nagyon különböző iskola, öt nagyon eltérő tantestület. Egy nagyobb város, egy nagyközség, három kis falu. Integrációs törekvések mindenütt. Szegénység, munkanélküliség, szakadékok mindenütt. Megfáradt, néha már-már fásult, de rendszerint azért még kitartó és tenni akaró pedagógusok mindenütt. Vagy majdnem mindenütt. Akik pályázati kötelezettségnek, nyakukba varrt nyűgnek élik meg a tanfolyamot, rendszerint alul motiváltak, nem adják át magukat igazán az ügynek, s így csomó fontos dolog el-elsiklik. Sok a szervezési, információ-átadási zűr is, ami óhatatlanul a trénerre csattan, noha ők nem tehetnek róla. Ahogy valószínűleg a MDPT részéről senki sem.

Rendszerint azonban lelkes, kíváncsi, kissé vagy nagyon aggódó tanárok várnak minket. Rendszerint jó hangulat uralkodik, sokat nevetünk, sokat „agyalunk”, sok fontos pedagógiai kérdés, probléma kerül elő. Sokszor gondolom: ennek van értelme, már azért is hasznos egy-egy ilyen képzés, mert mód nyílik a felmerülő problémák átbeszélésére.

A tanfolyamok mindenütt sikeresek, általában szerencsére nem csupán „letudjuk” a feladatot, hanem valóban sikerül beindítani valamit, remélhető, hogy lesz folytatás, beépül a dráma ezen iskolák életébe. A mentorálások legalábbis okot adnak a reményre, bár ezeket a kevesebb „szorító körülmény” miatt mindig nehezebb megszervezni – akadnak el/kibújók...

Nekem külön öröm, hogy néhány személyes kapcsolat is megmarad.

És legalább ekkora öröm a trénerársakkal való találkozás. Körömi Gábor, Mészáros Bea, Bethlenfalvy Ádám – nagyon sokat tanultam tőlük, nagyon szerettem velük együtt dolgozni! Komolyan!

Köszönet és hála mindenkinek, aki szervezett, kiállt értünk és az ügyért, türelemmel volt irántunk, lelkesített és segített mindenben!

Végezetül néhány kérdés, költői jellegű: Vajon szakmai munkánk valóban véget kell, hogy érjen e településeken a mentorálások végeztével? Lehet-e mód arra, hogy valami további szakmai-emberi segítséget nyújtsunk, ha van rá igény? Van?...

Vági Eszter

Mentorálás a gyomaendrődi Kis Bálint Általános Iskolában. Iványiné Varga Mariann órája a 4. osztályban. A mesékről tanultak ismétlése. *Zalavári András felvétele*

Nem fogok magamból bohócot csinálni!

– vágta oda az egyik tanárnő, akit játékokra invitáltam a kollégáival együtt. Gyomorszájon ért az ütés, hiszen tényleg, ezt tesszük és teszem évtizedek óta, és most ezt vártam el egy tantestülettől is, ahol a drámapedagógiai tanfolyamok leginkább eredményes módján, saját élményű foglalkozásokon szándékoztunk átadni ezt a különlegesen hatékony, ezen kívül élményt és sokféle örömet adó nevelési módszert. Tudjuk mindannyian azt a közhelynek számító igazságot, hogy minden pedagógus a személyiségével dolgozik, abból tud építkezni, amivel rendelkezik. Adni és hatni kell tudnia, és ez a drámapedagógus felé még inkább elvárás. Magával kell ragadnia, sokszor el is kell varázsolnia a diákokat a tanítási céljai érdekében. A mi képzésünkön már az elején kiderült, kinek van belső tartaléka, ki képes magából könnyedén vagy némi bátorítás után előhívni a játékos embert. A kezdeti nehézséghez tartozott, hogy a tantestületet kötelezték a tanfolyamon való részvételre, többen közülük kimondott ellenérzéssel kezdtek. Közrejátszott az is, hogy az előző hónapokban egy másik képzésen kellett részt venniük a vállalt és megnyert pályázatnak megfelelően, szintén vezetői döntés alapján. Az igazgató úr és helyettese nem vett részt a képzésben. Érezhető volt, hogy ők tekintélyelvű és nem partneri iskolavezetést gyakoroltak és feltehetően tartottak a képzés demokratikus – egyenlőek vagyunk – helyzetétől. (Jellemző volt, hogy senki nem tegezhette az

igazgatót.) Képzőtársammal, Püspöki Péterrel első feladatunk volt, hogy felkeltsük a drámapedagógiai iránt az érdeklődést, hogy a résztvevők megérezzék a módszerben rejlő lehetőségeket... Mi, a képzők is sikernek könyveltük el, amikor egy idő után felszabadult hangulatú közös munkának lehettünk részesei. A felsős tanárok és az elsős pedagógiai asszisztens, a zömében hatvan felé tartó szép, erős asszonyok és a kezdő fiatalok boldogan és önfeledten játszottak és dolgoztak együtt, hagyatkoztak és figyeltek egymásra, kúsztak, másztak a földön, ha éppen ezt kívánta az általuk kitalált jelenet. Sokszor megjegyezték: hogy ha ezt látnák a tanítványaik!... Igen. Nem mindenki képes magából bohócot csinálni, de a drámapedagógia nem működtethető a hagyományos, tekintélyelvű, poroszos módszerrel.

Mentoráláskor láttam a tanfolyam résztvevőit a gyerekekkel dolgozni. Az a pedagógus, aki képes volt a képzés során belevetni magát mindenestül a játékba, az az órát is úgy tartotta, hogy **akart** tanítani, nevelni. Nem kellettlenül, és nem (csak) a megélhetésért dolgozni ment be órára. Fontos volt számára a gyermek személyisége. Különösen az alsó tagozaton tanító pedagógusok bizonyultak nagyon kreatívnak – hamar megérették a módszerben rejlő lehetőségeket. A gyerekekkel való viszonyuk is szeretetteljes és gondoskodó volt, származásra és minden egyébre szempontra való tekintet nélkül. A mentoráláskor például konkrét oktatási-nevelési célokhoz rendelhattünk drámamunkát...

Tudjuk persze, hogy a közvélekedés szerint sokkal könnyebb alsós gyerekeket tanítani, hiszen ők még a szülőt keresik a felnőttben, elfogadják, ragaszkodnak hozzá, fontos a figyelme, szeretete, a dicsérete. A felső tagozaton tanítók sokkal kiábrándultabbak voltak, – tisztelet a kivételnek! – reménytelennek tartották a tanítást. Volt, aki úgy ment be órára (saját bevallása szerint), hogy rögtön kiosztott hat-hét egyest a tantárgyából(!), ezzel kívánta fegyelmezni az osztályt. Valóban nem volt könnyű a helyzetük, mert a gyerekek pontosan tudták, hogy a roma tanulók meghatározó aránya miatt akarja az önkormányzat testülete szétbombázni az iskolát. („Be akarják zárni, mert csak mi, cigányok járunk ide! Nem akarják a magyarok idejárnati a gyerekeiket! – mondta nekem egy ötödikes fiú, a világ legtermészetesebb hangján...”) Meggyőződésem, hogy az ilyen helyzetben lévő osztályokban a legkiválóbb tanerőket kellene alkalmazni, kiemelt fizetéssel! Ez a véleményem a szakmunkásképző iskolákban tanító pedagógusokról is, ahol a diákokban csak a kudarcélmény, a selejttudat dominál, küzdenek az alapvető dolgokkal, mint az olvasás, a helyesírás, a szövegértés... Azt láttam a mentorálásnál, hogy a felsős gyerekekbe már beépült, hogy ők másodrendű állampolgárok, teljesen reménytelen a helyzetük, főleg a tanulással való boldogulás terén, ezért aztán nincs motiváció, valahogy *túl kell élni* a felső tagozatot. Őket úgy kellene tanítani, hogy minden tantárgy tanításánál napi gyakorlatként legyen jelen a drámapedagógia! És igen: olyanoknak kell őket tanítani, akik mernek bohócot csinálni magukból.

Szakall Judit

Bag, mentorálás: interjú „drámás” fizika óra után

LI: Olyan furesca fizika órát láttam most nálatok! Nagyon sok minden történt, de nem tudom, hogy tanul-tatok-e egyáltalán valamit.

GERGŐ: Igen, tanultunk.

BRIGI: Hát, igen, persze, hogy tanultunk, bár a nagy részét már eddig is tudtam annak, amiről szó volt.

LI: Mit tudtál?

BRIGI: Hát, hogy elítélték azt a gondolatot, hogy a Nap a középpontja a Naprendszernek.

LI: Akkor mit tanultatok?

GERGŐ: Azt a képet, amivel foglalkoztunk az elején: ilyen híres dolgokat, én nem tudtam eddig, most megtudtam, hogy mit jelentenek, meg mi a neve...

LI: Ezen töprengek épp: egy kép, ami inkább a képzőművészethez kapcsolódik, hogy jön a fizikához? Fizikát tanultatok?

GERGŐ: Igen, azért ez is az, szerintem.

BRIGI: Hát olyat tanultunk inkább, ami kapcsolódik a fizikához. Az elméleti részét.

LI: Kell ez ahhoz, hogy a fizika lényegi részét megtanuljátok?

BRIGI: Ebből tanuljuk meg, hogy miért szükséges, mire használható a fizika.

LI: Sok dologgal foglalkoztatok, mi mindenre emlékeztek? Ki is az a Giordano Bruno és mi köze a fizikához?

BRIGI: Filozófus volt. És ő úgy gondolta, hogy a Naprendszer középpontja a Nap. És az egyház pedig nem akarta, hogy ez bebizonyosodjon.

LI: Sokat emlegettétek a távcsövet. Erről mit tudtatok meg?

BRIGI: Hogy a hollandok készítették először...

GERGŐ: Hogy a hollandok tudtak először jó lencsét csiszolni...

LI: Aha, és ki készítette az első távcsövet?
 BRIGI: Ja, igen: Galilei.
 LI: Más órákon is szoktatok így játszani?
 BRIGI: Pont így nem, de hasonló dolog volt már.
 LI: Melyik órán?
 BRIGI: Az a beállós-képes pl. az irodalom óráról volt ismerős.
 GERGŐ: Igen, azon volt olyan, hogy így be kellett állni és megmervedni, mintha szobrok lennének.
 LI: Ha ti választhatnátok, melyik tanulási módszert ajánlanátok a tanároknak? Szerintetek hogyan lehet jobban tanulni: így vagy a megszokott formában?
 BRIGI: Szerintem mindkettő hasznos, de így azért könnyebb megtanulni a dolgokat.
 LI: Miért?
 BRIGI: Mert ha ülünk a padokban, akkor voltaképp minden elvonja a figyelmünket, így meg arra koncentrálunk, amiről szó van, mert szórakoztatóbb, mintha csak írunk és írunk és írunk...
 GERGŐ: Az is jó benne, hogy egy nagy körben ülünk és mindent lehet látni, mert a tanárnő is középen van, a padokból meg nem mindig látni, mert ha hátrébb ülök – mikor oda ültet az osztályfőnök –, akkor egy csomó dologból kimaradok.
 LI: Hogy láttátok: az osztálytársaitok is élvezték?
 GERGŐ: Szerintem igen.
 BRIGI: Igen, de azért néhányan poénra vették.
 GERGŐ: Aha, de csak pár ember.
 LI: Nem volt furcsa nektek, hogy Erzsébet néni is szerepet játszott és gyakran úgy szólt hozzátok, mintha Galilei lenne? Sőt, benneteket is úgy kezelte, mintha ti valaki mások lennétek.
 BRIGI: Furcsa volt, de nekem nagyon tetszett!
 GERGŐ: Nekem is, mert olyan volt, mintha sokkal nagyobbak lennének, mint igazából. Egyetemisták.
 BRIGI: Egy kicsit megbomlott ez a szigorú tanárnő-kép is. Így sokkal közelebb volt hozzánk a tanár.
 LI: Van még olyan dolog, amit szívesen megemlítenétek?
 BRIGI: Hát, csak annyi, hogy jó lenne, ha többször lenne ilyen óra...

Lipták Ildikó

Mentorálás a tiszabői óvoda Nádásné Bohács Ilona vezette csoportjában. Zalavári András felvétele